Ţie
ţi-

am
dăru

it

inim

ă ARSENI RUTKO ŢIE ŢI-AM DĂRUIT INIMA

A R S E N I
R U T K O

ŢIE ŢI-AM DĂRUIT INIMA

Povestire

În româneşte de SEVER NORAN
DRAGOŞ VACARIUC
Bucureşti — 1965 E D I T U R A   P E N T R U
L I T E R A T U R Ă   U N I V E R S A L
Ă* Coperta de *Ion Petrescu
Apcenuu PyrbKO TEBE MOE CEPflUE
aCypHan Mocraa
Ne 7 196

3„...Nu există forţe care să poată stinge făclia aprinsă de Lenin în inima întunecată a omenirii zbuciu-

M. Gorki

1. LA ŢĂRMUL MĂRII

În toamna aceea de demult, Sevastopolul trăia zile senine, pline de aurul rece al soarelui de toamnă, zile uimitor de liniştite după vacarmul luptelor ce abia încetaseră,

nişte zile neobişnuite, oprite parcă din scurgerea lor neîncetată. Da, n-aveai încotro să te zoreşti, puteai hoinări zile de-a rîndul pe străzile şi ulicioarele pavate cu pietre albe, puteai' să urci alene treptele tocite de granit şi de gresie ale falezei sau să stai locului şi să asculţi murmurul mării.
Vedeam pentru prima oară marea şi, poate de aceea, mă minuna albastrul ei nemărginit şi nu mă mai săturam să privesc în largul nesfîrşit care-mi lua ochii, să-i urmăresc zbaterea necurmată a talazurilor care, izbindu-se de ţărm, se prelingeau şi rodeau tot ce puteau atinge : proeminentele stîncoase ale ţărmului, bordajul ruginit şi muşcat de schije al şlepurilor şi remorcherelor rănite de moarte, soclul înverzit de muşchi al monumentului înălţat în amintirea corăbiilor scufundate în războiul Crimeei. Şi, aşa cum se-ntîmplă pesemne tuturor, marea îmi strecura în suflet un sim{ămînt de neastîmpăr, un îndemn la acţiune, gînduri despre vremelnicia vieţii omeneşti şi gîndul dureros că ne e dat să

realizăm mult prea puţin în viată. Acest simtămînt era amplificat de ecourile triste ale marşului funebru ce se auzea mereu dinspre Kora- belnaja, unde în fiecare zi erau conduşi spre locul de veci ostaşii şi ofiţerii Armatei Roşii care mureau în urma rănilor primite în luptele desfăşurate la Perekop şi Sivaş, lîngă Işun şi Sim- feropol.
Stînd pe malul mării, îmi aminteam adeseori de fiinţele dragi de care viata mă despărţise vremelnic sau pentru totdeauna. În Piaţa Eroilor din micul orăşel de pe Volga, unde mă născusem, deasupra mormîntului comun, se afla o floare sîngerie care nu se ofileşte niciodată — o stea roşie din tablă, în cinci colturi — iar sub ea zăcea tatăl meu ucis de albi; la o jumătate de kilometru de dînsul, într-un cimitir, zăcea aceea care-mi fusese cea mai dragă fiinţă de pe lume — surioara mea, Floricica-Soarelui *(Pod- solnîşka)* — surioara mea care nu mai apucase să se bucure de viata îmbelşugată şi fericită. Mult mai aproape de Sevastopol, undeva pe malul Niprului, la spitalul din Berislav, se zbătea între viată şi moarte Kostea Ragulin, iar

frunzele salcîmilor şi ale plopilor, arămite de toamnă, acoperiseră deja cu un linţoliu gros şi trist mor- mîntul Soniei Kicighina. Da, mulţi dintre cei dragi nu mai apucaseră să ajungă pînă aici, pe malul mării, nu mai apucaseră să trăiască pînă la victoria noastră.

În ziua în care începe povestirea aceasta, stătusem multă vreme pe malul mării, lîngă cheiul Grafski şi, privind depărtările, încercam să-mi închipui ce va mai fi în viitor. Războiul civil din sudul Rusiei se terminase; la 16 noiembrie 1920 ai noştri ocupaseră Kerciul, ultimul oraş din Crimeea care se mai aflase în mîna albilor. Din ziua aceea, puşca mea se odihnea nefolositoare într-una din cazărmile aflate în cartierul Kora- belnaia din Sevastopol; „Fie ca niciodată să nu mai am nevoie de dînsa", mi-am zis eu în sinea mea.

...Acum, după o jumătate de veac, cînd îmi amintesc de vremurile acelea, nu pot să dau uitării cîmpiile natale scăldate în sînge, cîmpiile pe care le-am străbătut cot la cot cu milioane de oameni în timpul Marelui Război

pentru Apărarea Patriei, nu pot să uit nenumăratele morminte comune în care zac .mii şi mii de oameni!

Atunci însă, stînd pe malul mării, eram încredinţat că, după victoria repurtată în Crimeea, războiul avea să dispară din viata noastră o dată pentru totdeauna, deşi chiar în zilele acelea grele bandele lui Semionov şi samuraii japonezi mai ardeau încă în focarele locomotivelor oameni ca Serghei Lazo [1] şi mai răstigneau de porţile comitetelor revoluţionare şi ale sovietelor săteşti pe comuniştii din Voloceaevsk şi Haba- rovsk, din Cita şi Vladivostok.

În clipele acelea mă mistuia oare dorul de plaiurile natale pe care le colindasem desculţ şi flămînd în copilăria mea sărmană sau gîndul că undeva, nu departe de Simbirsk, în colonia de alienaţi mintali Karamzinskaia se chinuia mama? Ah, dac-aş

---

1 **Lazo Serghei Gheorghievici (1894—1920), erou al războiului civil.**

fi fost încredinţat că mi se va da voie s-o scot din spital şi s-o îngrijesc, aş fi plecat fără să mai stau nici o clipă pe gînduri, chiar de-ar fi trebuit să mă tîrăsc în genunchi pînă la dînsa. Dar numai cu cîteva clipe înainte de a fi trimis pe front, aflasem că mama e grav bolnavă, fără nădejde de scăpare, că nu mai recunoaşte pe nimeni şi leagănă mereu-mereu o pernă umplută cu paie căreia îi zice Floricica- Soarelui, că o înveleşte cu cîrpe şi o „hrăneşte" cu amărîta de ciorbă lungă pe care i-o da spitalul.

În toamna aceea se nimerise să dau în Sevastopol peste un om pe care îl iubeam şi-l stimam nespus de mult — un om în care aveam aceeaşi încredere pe care o avusesem în tata — un fost marinar de pe Baltica, pe nume Serghei Vandîşev sau, cum îi spuneau cei tineri, „nenea Serghei". Cîndva, chiar la începutul războiului civil, Serghei Vandîşev lucrase în orăşelul meu natal din regiunea Volgăi, unde, în 1918, fusese trimis de Vladimir Ilici, împreună cu alti marinari din Baltica. Acolo Vandîşev fusese poreclit

„Comisarul turbat" din cauza urii sale fără margini şi nepotolite fată de orice duşman al revoluţiei ; la Kustanai, în satul său natal, bandele lui Kappel îi torturaseră în mod bestial mama şi frăţiorul, omorîndu-i în chinuri; această cumplită întîmplare îi sporise şi mai mult ura ce-o purta duşmanului. Pe frontul de sud ne reîntîlnisem mai întîi la Kahovka, apoi la Stroganovka, şi-acum, aici, unde Vandîşev era comisarul portului Sevastopol pe jumătate distrus de trupele lui Vranghel.

Mă hotărîsem să stau de vorbă cu dînsul, să-i cer sfatul. Pe vremea aceea mi-era cu totul indiferent unde o să-mi duc veacul, iar marea mă atrăgea irezistibil şi nespus de promiţătoare. În ultimele lupte căzuseră sute şi mii de marinari şi, cu toate că o mulţime de nave stăteau ancorate la chei, fiind avariate şi pe jumătate scufundate, fără-ndoială că era nevoie de oameni pentru echipajele lor. Poate că acolo se găsea un locşor şi pentru mine.

Într-o bună zi, ducîndu-mă spre port, am în- - tîlnit pe strada Nahimov o fetită care mai tîrziu a intrat pentru multă vreme în viata mea.

Mergea pe stradă furişîndu-se, lipindu-se de ziduri şi de garduri, cătînd prevăzătoare şi în- spăimîntată în juru-i. Era firavă, cu picioarele lungi, desculţă, şi, din cauza vîntului, rochiţa albastră i se lipea de genunchii ascuţiţi. Părul bălai, bătînd în roşcat, îi cădea în şuviţe dezordonate peste gîtul subţire şi peste umerii arşi de soare, iar răscroiala rochiei lăsa să se vadă claviculele. Fetita se apropie de o clădire galbenă, fără etaj, cu geamuri înalte, în pătratele cărora se zăreau globuri de sticlă umplute cu nişte lichide albastre şi roze — globuri care, înainte vreme, înlocuiau firmele farmaciilor. Ce-i drept, aici se zărea şi o firmă înnoită recent — pesemne în timpul albilor — o firmă pe care scria : „Produse farmaceutice. S. A. Bugazianos".

Fără să bage de seamă că o urmăream, fetita urcă în cerdac şi, ridicîndu-se pe vîrfurile pi-

cioarelor, apăsă pe butonul soneriei. Uşa rămase mult timp închisă. M-am apropiat. Auzind paşi, fetita privi înapoi. Obrajii ei oacheşi străluceau de lacrimi. În clipa aceea nu mi-am dat seama ce o speriase; destul că fata se dădu înapoi, vru s-o rupă la fugă, dar se opri şi, cu degetele ei subţiri, îşi apăsă buzele. Gestul acesta mă uimi: era un gest de spaimă, pe care-l văzusem cu cîtiva ani în urmă la Olia Bejenka, prima mea idilă de adolescent, o idilă care nu apucase să se transforme într-o dragoste adevărată.

Abia mă apropiasem, că uşa farmaciei se întredeschise atît cît permitea lanţul de siguranţă şi prin deschizătura îngustă apăru chipul unui om 6periat.

— V-aş ruga să-mi dati nişte pansamente, spuse fetita repede.

— Ce-e ?

— Pansamente.

Farmacistul o privi cîteva clipe năuc, de parcă n-ar fi înţeles ce-i cere, apoi, ca turbat, se răsti la ea :

— Pansamente, hai ?! Probabil că vrei şi iod ? Păi sigur, nici n-aş fi putut crede

altceva ! Strecurîndu-şi anevoie mîna prin deschizătura uşii, arătă spre mine. Na, cere-i lui I Mi-au jefuit toată munca pe care am agonisit-o cinstit, iar casa mi-a devenit propriu-mi mormînt! adăugă el, pe un ton plîngăref. Şi ce fel de bani ai adus, mă rog ? De-ai lui Kerenski ? Sovietici ? Fir-ar să fie blestemaţi! Da, cere-i lui, că el are pansamente ! şi, zicînd acestea, trînti uşa atît de tare că zdrăngăniră geamurile.

Vîrîndu-şi capul între umeri, fetita o rupse la fugă de-a lungul străzii. Ajungînd-o din urmă, am mers alături de dînsa. Inspăimîntată, ea arunca priviri furişe spre mantaua mea zdrenţuită, apoi spre *budionovka* pătată de sîngele lui Kostea Ragulin, şi-n ochii ei apăru o implorare mută. Continuînd să urcăm, coteam cînd pe o stradă, cînd pe alta, şi la fiecare cotitură fata mă privea cu coada ochiului. Nu ştiam ce mă îmboldea s-o urmez — pesemne că ura pe care o trăda fiecare gest al ei, fiecare privire, o ură pe care n-o puteam nici înţelege, nici trece cu vederea.

— Stai puţin! am încercat eu s-o opresc.

Dar ea se opri abia după ce-o părăsiră puterile şi, rezemîndu-se de zidul unei case, ca o mică sălbăticiune hăituită, îşi lăsă mîinile în jos, sleită de oboseală, şi mă privi pe sub sprîn- cene. Degetele ei pătate de iod frămîntau cu înfrigurare volănaşele rochiţei.

— Aveţi într-adevăr pansamente ? mă întrebă ea, gîfîind. Nu mai am cu ce să-l pansez. Am rupt toate cămăşile, toate rochiile... Nu mai am cu ce.

Am privit-o fără să-i răspund.

— Aveţi tată ? mă mai întrebă ea.

Pentru o clipă, în fata ochilor mi-a apărut steaua aflată deasupra mormîntului comun din orăşelul acela depărtat. Am răspuns:

— L-au ucis. ' — Cine ?

— Albii.

Micuţa se clătină de parc-aş fi lovit-o.

— Şi... îi urîţi ?

— Pe cine ?

— Pe... albi.

— «Păi cine-i iubeşte pe ticăloşii ăştia ?

îngrozită, o rupse din nou la fugă, clătinîn-

du-se la fiecare pas. Am ajuns-o iarăşi şi am prins-o de mînă. Tremura ca varga, de parcar fi fost bolnavă de friguri.

— Aşa-i că n-o să-i faceţi nimic ? mă întrebă ea în şoaptă. Şi... poate că totuşi îmi dati pansamente ?

— Să mergem !

Am mers pînă la marginea oraşului. Ajungînd într-o ulicioară îngustă, care se căţăra spre terasele de piatră, am urcat direct din stradă, pe o scară de lemn care scîrţîia la fiecare pas, pînă la primul etaj al unei clădiri. întreg etajul avea jur împrejur o terasă; tulpinile groase şi noduroase ale vitei de vie alcătuiau un adevărat adăpost prin care acum, cînd frunzişul vitei căzuse, se zărea bolta rece de cleştar a cerului de toamnă.

Am privit în jos. Prăfuit, stîncos şi albicios ca toate oraşele din sud, Sevastopolui se întindea pe ambele părţi ale golfului, iar de-a lungul ţărmului, se zăreau străzile şerpuind bizar, cu solzăria lucitoare a caldarîmului. Dincolo de turnurile cenuşii ce străjuiau intrarea în golf, se întindea marea,

nemişcată şi strălucitoare ca mercurul. Deasupra ei tremura o ceată sidefie, luminată de soare, iar jos de tot, lîngă cheiuri, se zăreau — ca nişte pete întunecate — putinele nave care scăpaseră tefere din lupte. încet, abia auzit, ca şopotul nopţii, răzbătea pînă la noi vuietul valurilor.

Pe drum aflasem de la fetită că o cheamă Olia şi, auzind acest nume, m-am simţit iarăşi tulburat, de parcă din negura vremii, apăsătoare şi totuşi dragă, m-ar fi săgetat fiorul unui dor nestins încă. îmi părea semnificativ faptul că fetita purta acelaşi nume cu aceea care murise şi care-mi fusese atît de dragă.

Numele de familie al Oliei de acum era Jestea- kova. Se născuse şi crescuse la Sevastopol, chiar în casa în care intrasem. Casa era proprietatea unui camionagiu pe nume Habibula Usmanov. Cînd se născuse Olia, tatăl fetei, căpitanul Jes- teakov, închiriase de la Habibula etajul întîi. Curînd după naşterea fetei, soţia lui- Jesteakov murise, aşa că de multe ori căpitanul îşi lua

fata cu dînsul atunci cînd „Perla" [1] făcea curse prin apropiere, la Balaklava sau la Ialta, şi astfel fetita se obişnuise cu marea încă din faşă... Olia îmi istorisi toate acestea pe nerăsuflate, în fraze întretăiate şi stîngace, cu amabilitatea aceea înfrigurată cu care te adresezi unui om cînd vrei să-l îmbunezi sau să-l cîştigi.

Am intrat. încă de la uşă ne-a întîmpinat un miros greu de puroi şi putreziciune. Pe bolnav nu l-am zărit imediat: patul lui, ascuns de o perdea albastră, se afla într-o nişă a verandei, ale cărei ferestre dădeau spre mare. De îndată ce am intrat, mai înainte chiar de a închide uşa, am simţit însă, o dată cu duhoarea ameţitoare, şi fiorul acela copleşitor al romantismului, care aprinde imaginaţia băieţilor din toate timpurile. Pe pereţi atîrnau diferite hărţi maritime îngălbenite, întretăiate de tot felul de linii curbe, punctate, iar pe masă şi pe o

1 **În original** *Jemcitijina.*

etajeră zăceau alandala teancuri de cărţi şi tot felul de nimicuri neobişnuite, din vălmăşagul cărora lucea stins arama unui vechi compas marinăresc. Nişte scoici iradiau din sideful lor toate culorile curcu-beului ; într-un colt trona o veche icoană de argint, sub care un Buda gălbejit din fildeş sta cu ochii închişi şi mîinile împreunate pentru rugăciune. Un iatagan turcesc încovoiat mi-a atras imediat privirile datorită minerului său de chihlimbar; desfăcut deasupra unui pat de copil, în care probabil că dormea Olia, vibra parcă un evantai japonez. Totul arăta un colt dintr-o lume care-mi era atît de străină !

Abia după cîteva clipe am zărit alte amănunte, mai simple, dar mai cutremurătoare : un lighean alb, emailat, pătat cu sînge, alături de el un morman de pansamente însîngerate şi petele cafenii, de sînge, de pe perdeaua albastră. Pe masa din mijlocul camerei lucea o cutie de conserve goală, cu o etichetă scrisă într-o limbă pe care n-o cunoşteam, iar alături de cutie se zărea un briceag marinăresc.

În timp ce stam locului cătînd curios la lucrurile din locuinţa aceasta neobişnuită, perdeaua albastră ce ascundea nişa se mişcă; o mină vînoasă, acoperită de păr negru, dădu perdeaua la o parte şi auzii o voce înăbuşită, de om bolnav:

— Ce moşmondeşti acolo, Olga ?

Făcînd o sforţare, Jesteakov îşi întoarse capul şi astfel i-am putut zări fa{a congestionată, în orbitele căreia ardeau nişte ochi duşi în fundul capului, care la început mi s-au părut ochii unui dement; obrajii bolnavului erau scofîlciti şi năpădiri de o barbă deasă ca peria, de un cărunt murdar, o barbă nerasă de mai multe zile. Căpitanul mă privi îndelung şi fără să se mişte, cu expresia cuiva care a văzut o stafie. Şi, deodată, fata i fi} strîmbă din cauza unei grimase chinuite, tare trăda totul — mînie, spaimă, înfrigurare, ură.

— De ce l-ai adus cu tine pe ticălosul ăsta ? întrebă el cu o voce răguşită şi, ridicîndu-se în- tr-un cot, căută ceva sub pernă. Instinctiv m-am tras înapoi şi-am apucat clanţa uşii. Ar fi fost prea stupid să mor în

felul acesta. Dar Olia mă acoperi cu trupul ei.

— Linişteşte-te, tăticule. Dînsul are pansamente. O să ne ajute, desigur, spuse ea şi, cu precauţie, luă din mîna subit vlăguită a tatălui ei un mic revolver negru, pe care îl puse pe masă, şoptindu-mi: N-aveti teamă... nu mai e nici un cartuş într-însul...

— A-a-a ! scrîşni căpitanul, şi capul îi căzu pe pernă. Mîna lui lăsă perdeaua pe care se zăreau nişte păsări albastre, în zbor, deasupra unor corăbii azurii care pluteau cu pînzele întinse.

Olia rămăsese încremenită în fata perdelei. Pînza acesteia zbură din nou într-o parte.

— Dracu să te ia ! ţipă Jesteakov, privin-du-mă cu ochii congestionaţi, tremurînd de ură. Să te ia dracu! Ai venit să mă dai gata, că- lăule ? Nu v-ajunge c-ati înecat în sînge întreaga Rusie ?! Hai ?

— Armata Roşie nu omoară răniţii, am răspuns eu.

De îndată mi-am dat seama că în fata mea se află unul din cei care în timpul evacuării nu izbutiseră să fugă din oraş. Am vrut să mă

întorc şi să plec — la urma urmei, ducă-se dracului toate rămăşiţele astea, n-au decît să crape, să plătească măcar în felul acesta nenorocirile pe care le pricinuiseră poporului. Mi-am amintit de fîntîna din Stroganovka, plină cu trupurile prizonierilor care fuseseră legaţi şi zvîrliti înăuntru, de dinţii încleştaţi ai oamenilor carbonizaţi, găsiţi pe moşiile familiei Faltveiner, de cele o mie cinci sute de sicrie pe care ostaşii noştri le-au purtat pe umeri la Harkov după retragerea albilor. Atunci fuseseră înmormîntati doar cei ucişi în torturi de către serviciul de contraspionaj. Incleştîndu-mi fălcile pînă la durere, m-am întors şi am pornit spre uşă. Dar, chiar în prag, Olia mă ajunse din urmă. Agăţîndu-se cu puterea desperării de umărul meu şi, privind spre perdeaua din nou nemişcată, începu să bolborosească şoptit, înfrigurat:

Nu plecaţi... sînteti un om

bun... mi-e frică să rămîn singură... picioarele lui... uitati-vă... vă rog, uitati-vă..

.Nici eu nu ştiu de ce n-am plecat atunci. Încercînd din răsputeri să-mi liniştesc tremurul mîinilor, m-am întors şi, păşind în urma Oliei, am ajuns la căpătîiul albgardistului. Bolnavul mă privi fix cu ochii săi albaştri în care citeam resemnarea premergătoare morţii.

Olia ridică cu grijă cearşaful pătat de sînge ce acoperea picioarele lui Jesteakov. Dedesubt am văzut o grămadă de cîrpe îmbibate de sînge ; nu erau pansamente, ci bucăţi de pînză — prosoape, fîşii de rochii

rupte sau de fată de masă brodată cu trandafiri aurii.

17

— Ce-ai rămas cu ochii holbaţi ?! ţipă isteric Jesteakov, tremurînd din tot corpul. N-ai mai văzut în viata ta o cangrenă, nătărăule ?! O clipă mai tîrziu izbucni în plîns. Muşcîndu-şi buzele pînă la sînge, plînse cu lacrimile amare ale urii neputincioase. Dac-ar fi putut pune mîna pe mine, sînt siguf^-ar fi încercat să mă muşte, să mă lovească, să mă sugrume. Dar Jesteakov nu mai avea putere...

2. MOARTEA CAPITANULUI JESTEAKOV

Cîtva timp după aceea am aflat atît din spusele Oliei cît şi din nişte documente găsite în casă unele amănunte referitoare la viata lui Jesteakov. Căpitanul luptase împotriva noastră tot timpul războiului civil. „Perla", un mic vas de coastă pe care-l comandase el, ajutase în ultimul timp la debarcarea trupelor generalilor Ulagai şi Cerepov. În toamna anului 1920, Vran-

2-163 ghel zvîrlise trupele acestea în luptele de la Pri- morsko-Ahtarskiaia şi

Novorossiisk, cu gîndul de a cădea în spatele Armatei Roşii prin Kuban şi regiunea Donului. În timpul uneia din ultimeíe debarcări, afetul unui tun alunecase pe punte şi zdrobise picioarele lui Jesteakov. Pe vasul „Perla" nu se afla nici un medic, iar Jesteakov nu îngăduise echipajului să-l debarce pe ţărmul ocupat de inamic.

De obicei, cînd tatăl său pleca în cursă, Olia îl aştepta cu răbdarea aceea moştenită din generaţii în generaţii de soţiile şi fiicele de marinari. De la ferestrele casei şi de pe terasă se putea vedea bine intrarea în golf şi, înarmată cu un binoclu, fetita privea din zori pînă-n seară navele ce intrau în port, deşi, la drept vorbind, de la distanta aceasta de cîtiva kilometri ar fi putut recunoaşte şi fără binoclu mica navă care pentru dînsa era un al doilea cămin.

Şi iată că într-o zi, după asaltul Perekopului, Olia zări „Perla" intrînd în golf. Ca de obicei, fetita o rupsese la fugă spre debarcader pentru a-şi întîmpina tatăl. Dar, în loc să se îndrepte spre debarcader, „Perla" se oprise în mijlocul golfului, fiindcă atît cheiurile de călători, cît şi cele de mărfuri erau înţesate

de oameni înnebuniţi. Se ştie că în zilele acelea numai prin Sevastopol au părăsit ţărmul Rusiei peste o sută de mii de oameni, iar din aceştia, mulţi n-aveau să mai revadă vreodată pămîntul natal.

Olia fugise spre chei. Mulţimea de oameni, agresivi, înnebuniţi, trăgînd cu armele, asedia- seră pasarela „Perlei", deoarece între timp o vedetă militară o ameninţase cu deschiderea focului şi silise echipajul să aducă nava la chei. Mulţimea aflase că în dimineaţa aceea unităţile Armatei Roşii forţaseră întăriturile Valului turcesc de pe istmul Perekop, că o avalanşă ce nu mai putea fi oprită se prăvălea spre sud şi că luptele se dădeau aproape de Işun.

Mai înainte însă ca „Perla" să acosteze la chei, doi prieteni de-ai lui Jesteakov — fochistul şi mecanicul — îl transportaseră pe căpitan cu o şalupă la ţărm. Şi-n timp ce Olia alerga spre debarcader, tatăl ei zăcea pe mal, cu spatele sprijinit de un bolard de fontă, privind cu un dispreţ neputincios pe aceia alături de care luptase în anii războiului civil. Imbrîncind femeile şi copiii,

agitîndu-şi armele, ofiţerii lui Mamon- tov şi Ulagai, ai lui Cerepov şLJirasnov, asaltau „Perla" îngroziţi la gîndul ci în curînd vor trebui să dea socoteală pentru faptele lor...

...Şedeam la căpătîiul lui Jesteakov şi lacrimile sale izvorîte din răutate şi neputinţă îmi făceau plăcere. Căpitanul privea îndîrjit, undeva în gol, şi-mi dădeam seama că-l roade ruşinea atît din cauza lacrimilor cît şi din cauza neputinţei sale. În cele din urmă mîinile sale nervoase, tatuate cu ancore albastre, încetară să mai frămînte spasmodic cearşaful şi se odihniră liniştite pe piept.

— Olia... bolnavul oftă şi îşi linse buzele. Coboară la Habibula şi cere-i o ţigară.

Olia ieşi fără să spună nici un cuvînt. Uşa pocni, treptele scîrtîiră sec. Jesteakov continua să se uite la peretele din fata lui. Apoi oftă încă o dată şi, cu un zîmbet dureros pe buze, îşi aţinti privirea asupră-mi.

— E un tătar cumsecade, probabil că-i deai voştri, spuse el, arătînd cu ochii spre duşumea. El m-a luat de pe chei şi m-a adus pînă aici, bucurîndu-se : „Ai-ai-ai, Nikolai

Vanîci — zicea —• tare rău merg treburi la dumneata, ai ajuns la capăt de viaţă. Dai mine — zicea — cizmele cel nou că ce mai trebui ele la un mort ?"

Sprijinindu-se în cot, Jesteakov încercă să se ridice, dar probabil că efortul acesta îi provocă dureri, deoarece îşi muşcă buzele, obrajii i se împalidară, şi el închise ochii. Îi deschise însă imediat şi, învingîndu-şi slăbiciunea şi durerea, continuă :

— Asta-i sfîrşitul, flăcăule. Da, sfîrşitul. Să le spui alor tăi de-acolo... că fetiţa nu-i vinovată cu nimic... Şi încă ceva... Am scris o scrisoare pentru fratele meu din Moscova. Dacă or merge trenurile, du-o la el. Îţi plătesc pentru serviciul ăsta, am un ceas de aur... O s-o duci ? Fratele meu n-o va lăsa să piară... Se prea poate că nici el n-o să aibă parte de-un trai prea fericit. Mai mult ca sigur că o să-l deportaţi în Siberia !... Dar de ! Ce pot face ? ... Uite scrisoarea. Ţine şi ceasul.

Căpitanul scoase de sub pernă un bilet mînjit de sînge şi mi-l întinse. Am pus ceasul pe masă, apoi am citit biletul:

„Frate ! Alioşa ! Mor prosteşte, fără nici un rost, dar nu mă căiesc de nimic. Am trăit aşa cum am crezut eu că e bine, n-am comis nici o ticăloşie, n-am umblat după avutul altuia. În urma mea rămîne Olga, micuţa mea neajutorată, singura comoară pe care o las pe acest pămînt. Ţine-i loc de tată, Nikolai. P.S. Ajută-i Crabului dacă ajunge pînă la tine."

Stăteam lîngă pat şi, privind obrajii împalidaţi ai căpitanului Jesteakov, simţeam cum se destramă ura de care fusesem cuprins. Dar asta nu fiindcă mi-era milă de el — din parte-mi n-avea decît să crape ! — ci mi-era milă de fetiţă. Mi-aduceam aminte prin cîte îmi fusese dat să trec atunci cînd îl îngropasem pe tata ; sim- tămîntul acela neliniştitor că de-acum sînt cu totul orfan şi singur pe lume — simtămînt ce nu mă părăsea nici ziua, nici noaptea — îmi sfîşia inima îndurerată. Şi-acum iată că Olia era nevoită să îndure şi ea aceleaşi chinuri, ba poate şi mai grele decît cele îndurate de mine, care, oricum, eram deja flăcău în toată firea, aproape un bărbat, şi-apoi pe vremea

aceea le aveam alături pe mama şi pe Floricica-Soarelui.
Se auzi scîrtîitul scării de afară şi cîteva clipe mai tîrziu prin uşa întredeschisă pătrunse în cameră briza sărată a mării.
— Habibula a întrebat iarăşi de cizme, spuse Olia, apoi, desfăcînd pumnul ars de soare, vărsă pe o bucăţică de ziar cîteva fire de tutun de casă tăiat grosolan.
-— Du-te şi spune-i să aducă o călare de cartofi şi să-şi ia cizmele, speculant păduchios ce e! Copila mea, curînd n-o să mai am nevoie de cizme, iar cartofii fierţi în coajă sînt grozav de gustoşi! Nu-i aşa ?

Tu mereu glumeşti, tăticule

— .Dar ce-oi fi vrînd să fac ? Să bocesc ? încă n-am ajuns pînă acolo! Dar bagă de seamă i o căldare de cai! Una mare, încăpătoare... Să-ţi ajungă o săptămînă.

Olia ieşi din nou. Jesteakov fumă ţigara pînă la capăt, frigîndu-şi buzele.

— Aş-a, acum parcă mă simt mai uşurat... murmură el şi, deodată, mă privi ţintă şi nedumerit, de parc-ar fi încercat să-şi amintească cum ajunsesem în casa lui şi ce voiam de la dînsul. Apoi, aducîndu-şi pesemne aminte, rînji cuprins de vechea-i ură : Ei, ce mai stai, tinere ? Dă fuga şi denunţă-mă. Denunţă-l pe căpitanul navei „Perla". Aia mă ştiu ca pe-un cal breaz... Ascultă 1 Ce-aţi făcut cu Fanni Roid ? Hai ? Aţi 6pintecat-o în patru ? Aţi ars-o pe rug ? I-aţi proiectat creierii pe pereţi ?

Ochii lui Jesteakov străluceau aproape ca la un nebun.

— Care Fanni Roid ? l-am întrebat eu şi m-am ridicat în picioare.

— Ei, aia care a tras în Lenin al vostru. Cum îi zice ? A, da... Kaplan ! Idioata, n-a fost în 6tare de nimic ! Au şi găsit pe cine să trimită pentru o treabă ca asta! Auzi, o muiere! Tîm- piţii! N-au fost în stare să otrăvească nici gloanţele ca lumea! Trebuia să fi trimis pe unul care să nu dea greş. Aşa cum l-au împuşcat pe Uriţki[1] la Piter. La o treabă ca asta se trimite un bărbat 1 Tîmpiţii dracului 1

> Uritki Moisei Solomonovici (1873—1918) — participant la Marea Revoluţie din Octombrie, ucis de eseri.

Stăteam lîngă patul acestui duşman muribund şi toată fiinţa mea se cutremura de ură auzindu-l vorbind astfel despre Lenin, omul al cărui nume era sfînt pentru mine şi pentru semenii mei, omul al cărui nume radia căldură

şi lumină. Dar ce-i puteam răspunde lui Jestea- „kov ? Să lovesc un muribund ? Să-l scuip ?

N-am făcut nici una, nici alta. Mi-am încleştat pumnii şi dinţii pînă la durere şi am pornit spre uşă.

Am rămas pe terasă pînă m-am liniştit. Valurile mării plescăiau în surdină sub faleză, iar căsuţele de pe Korabelnaia se zăreau mici şi albe ca nişte cuburi de zahăr. Tocmai atunci în golf intra un vaporaş negru — probabil un pescuitor de mine. Dis-de-dimineată, trecînd prin port, auzisem o discuţie despre nişte mine germane care se iveau mereu lîngă malul nostru.

Între timp, Oii® urca scările privindu-mă cu sfială, şi pe fruntea ei se conturau nişte riduri subţiratice care-o făceau să semene cu o bătrînică.

— Îmi ajutaţi să fac rost de pansamente? mă întrebă ea în şoaptă, privindu-mă de jos şi zîmbind sfios, cu vinovăţie parcă. Credeam că toti ostaşii roşii sînt nişte fiinţe îngrozitoare. Nişte bărboşi cu mîinile mînjite de sînge... încheie ea şi, fugitiv, îmi privi mîinile.

— Ba voi sînteti nişte bărboşi! i-am strigat şi, sărind cîte două-trei trepte deodată, am luat-o la goană, jurînd că nimic în lume nu mă va putea sili vreodată să mai calc pragul acestei case.

Totuşi i-am vorbit lui Vandîşev despre Jesteakov.

În aceeaşi seară căpitanul a fost dus la spitalul din strada Nahimov, dar în ziua următoare a murit din cauza unei septicemii generale. Aflînd ce s-a întîmplat, m-am dus din nou la Olia.

Inaintînd pe străzile prăfuite, împotriva vîntului rece, sticlos, nu mă gîndeam la nimic; ceva

cu totul inexplicabil îmi dădea ghes să n-o las în voia soartei pe fetita aceasta neajutorată. Vîntul de nord-est bătea în rafale tăioase, învîrtejind pe străzi frunzele ce păreau forjate din tablă ruginită. Chiar şi în golf ajungeau valurile grele, parcă de fontă şi acoperite de spumă, pe care le rostogolea marea. La debarcaderul de mărfuri tocmai acosta un vapor sosit din Odessa.

Ajungînd la casa Jesteakovilor am găsit-o pe Olia stînd în dreptul ferestrei şi plîngînd în tăcere, cu mîinile aşezate în poală. Habibula — spătos, puţin adus de şale, cu o mustaţă neagră, rară şi cu ochii ageri — umbla de colo pînă colo prin cameră şi pipăia lucrurile. Pe chipul lui se citea dezaprobarea : prea multe din cele aflate în locuinţa lui Jesteakov n-aveau nici un rost şi nici o valoare în timpurile acelea grele.

îmi venea să-l gonesc pe tătar, deoarece prin purtarea lui îmi amintea de jefuitorii de cadavre care pe cîmpul de luptă despuiau morţii ce nici nu se răciseră. Dar aici el era stăpînul. Îi urmăream în tăcere mişcările mîinilor nepăsă- toare şi în acelaşi timp hrăpăreţe, care abia atingeau lucrurile, oprindu-se îndelung asupra acelora mai de valoare, apreciindu-le din ochi; Habibula însă nu-mi dădea nici o atenţie.

M-am aşezat lîngă Olia şi i-am atins mîna. Fără să rostească vreo vorbă, ea îşi ridică fata plînsă, udă de lacrimi şi mă privi îndurerată.

— Moare?

N-am răspuns. Habibula se opri lîngă noi şi, scărpinîndu-şi ceafa, întrebă :

■— Păi- de ce să trăieşte fără picioare ? Ducem cu cărucior ? Cerem pomană la creştini ? Pfui! Tăcu cîteva clipe şi, fără să aştepte vreun răspuns, întrebă iarăşi: Tu cum vrei să

trăieşte acu ? Aşa un fetit mic năpăstuieşte toată lume... Să nu dai lucruri la nimeni... Ducem la piaţă...

Mă privi pieziş, se mai învîrti niţel prin cameră şi plecă. Olia se ghemui lîngă godin şi scoase un castron cu cartofi'. După ce vărsă apa dintr-însul, înveli cu grijă cîtiva cartofi într-o basma.

— Să-i duc tatii... Că voi nu-i dati de mîncare, nu-i aşa ?... Doar a luptat pentru albi.

— De-acum, nu mai are nevoie, am murmurat eu.

— Cum n-are nevoie ?! Olia mă privi fără să înţeleagă, cu nişte ochi stinşi, lăsă legătura jos şi, deodată, îşi astupă gura cu mîinile şi fugi afară.

M-am luat după ea şi, ajungînd la poarta spitalului, am rămas s-o aştept privind spre mare, prin rămurişul plopilor golaşi. Dincolo de turnuri, adîncul zării era pustiu şi rece, iar la orizont atîrna perdeaua plumburie a norilor.

Mă cuprinsese o tristeţe inexplicabilă şi bucuria recentei victorii mi se întunecase, nu-mi mai încălzea sufletul. Mă gîndeam la mama care poate că zăcea într-un spital aidoma celui de aci.

O mai fi trăind oare ?

Mai înainte eram încredinţat că-i destul să învingem, să-i alungăm de pe pămîntul nostru pe ultimii duşmani şi, pe dată, vom avea parte de o viată îmbelşugată şi lipsită de orice supărări — o continuă sărbătoare. Dar, în realitate, toate erau altfel decît visasem — aceleaşi cozi pentru mica raţie de pîine, aceeaşi ciorbă lungă de linte, sau, cum i se mai zicea, „şrap- nel", aceeaşi continuă senzaţie de foame. încrederea mea copilărească în justeţea neclintită a tot ceea

ce ţinea de Revoluţie era supusă în zilele acelea unei grele încercări s luaseră sfîr- şit mitingurile festive, cei căzuţi erau înmormîntati şi, nu ştiu de ce, parcă lipsurile şi ruinele războiului, încă neînlăturate deveniseră mai vizibile. Pe străzi hoinăreau copii flămînzi şi zdrenţăroşi, fiinţe plăpînde care pierduseră parcă pentru totdeauna nădejdea unei vieţi fericite şi-acum priveau în jurul lor cu ochi stinşi, de oameni bătrîni.

Olia ieşi pe poarta spitalului şi se opri lîngă mine. Avea ochii uscaţi. În această ultimă jumătate de oră fata i se maturizase parcă, aşa încît arăta ca o femeie care trăise o viată îndelungată, văzuse şi trecuse prin nenumărate suferinţe.

— Ce-i aia morgă ? mă întrebă ea.

— Morga e, cum să-ţi spun... un fel de cameră...

— Pentru ce ?

Mi-a fost teamă c-o să izbucnească în plîns şi va trebui s-o consolez. Dar ce cuvinte puteam găsi pentru a-i aduce alinarea durerii ? Spre mirarea mea însă Olia nu plînse nici în ziua aceea, nici în ziua următoare cînd l-am înmormîntat pe căpitan. îngheţase, împietrise.

În schimbul uniformei de căpitan a lui Jesteakov, Habibula făcu un coşciug îngust din nişte scînduri vechi, înnegrite, şi transportă mortul la cimitir. Tătarul mergea alături de căluţul său, agitînd din cînd în cînd biciul şi privind indiferent cerul din înaltul căruia se cernea spre pămînt puful rece al zăpezii. Mergeam alături de Olia în urma telegutei şi mă întrebam ce-o să se întîmple de-aici înainte cu dînsa. Scrisoarea lui Jesteakov pentru fratele său din Moscova se afla în buzunarul meu...

3. INTILNIRI NOCTURNE

În seara aceleiaşi zile, tîrziu, şedeam împreună cu Vandîşev în cerdacul căpităniei portului. La cîtiva paşi de noi, în pîcla albăstruie a înserării, marea se legăna molcomită, somnoroasă. Soarele apusese de mult, dar dincolo de creasta crenelată a cartierului Korabelnaia mai stăruia încă o fîşie roşie ca sîngele, care se stingea, se topea treptat-treptat.
învelit cu o bluză de marinar, Vandîşev fuma în tăcere, iar grăuntele de foc al ţigării sale lumina mica ancoră albastră, tatuată pe mîna lui, ancoră asemănătoare cu cele de pe mîinile lui Jesteakov. Din cînd în cînd, în spatele nostru se deschidea şi se trîntea uşa şi-atunci se aşter- nea pe pămînt un pătrat de lumină gălbuie, frînt de aşezarea inegală a dalelor de piatră.
Vandîşev fuma şi tăcea. I-am repovestit tot ce ştiam despre Jesteakov, ultimele cuvinte ale acestuia şi i-am vorbit de scrisoarea căpita- nului.
— Da, deocamdată fetiţa nu-i cu nimic vinovată, aprobă şi Vandîşev. Dar, mai ştii, poate că din astfel de odrasle sînt crescute şi educate alde Kaplan. Făcîndu-şi vînt, Vandîşev zvîrli mucul umed al ţigării spre mare; luminiţa lui străfulgeră întunericul întocmai ca o minusculă stea căzătoare, stingîndu-se undeva înapoia parapetului. Eh, de s-ar da frîu liber mîniei poporului, n-ar mai rămîne nici urmă din ticăloşii ăştia ! pufni supărat Vandîşev şi trase o înjurătură zdravănă, marinărească. Apoi scoase iarăşi punga de tutun şi înmuie între degete o bucăţică de hîrtie. Auzi! Asupra cui au îndrăz- nit ei să ridice mîna ! Cum ? Ilici îşi jertfeşte întreaga viată pentru poporul muncitor, iar

ea... Vandîşev înjură iar prelung şi scrîşni din dinţi. Eu aş fi strivit-o cu mîna mea chiar atunci... Ca pe-o viperă turbată !... Ochii lui Vandîşev ardeau de parcă într-înşii s-ar fi strîns tot focul urii sale lăuntrice.
— Ai văzut-o pe aia, nene Serghei ?
— Chiar atunci eram de gardă la Kremlin. Iar comandant aveam tot pe unul din Baltica, un marinar de pe crucişătorul „Diana", Malkov
Pavel îi zicea... înainte încă, la Smolnîi, în Piter rămăsesem pe lîngă comandamentul re-voluţionar vreo cinci sute de marinari. Malkov ăsta ne-a fost comandant la Smolnîi chiar de la început. Un flăcău al dracului de hotărît. Dar avea şi o putere de drac, nu alta, putea înnoda vergelele de la armă. O zi sau două după rănirea lui Lenin, Malkov ne cheamă pe mine şi pe încă doi: „Haidem", zice. Noi, ce să mai întrebăm încotro şi pentru ce mergem ! Ştiam că o dată ce sîntem cu el, e o treabă serioasă la mijloc... Ce-i drept, Pavel era nespus de cătrănit, dar, vorba ceea, şi noi eram fierţi şi ne întrebam mereu : „Oare cum îi merge lui Ilici ? Doar gloanţele au fost veninoase, otrăvite." Ne-am dus pe strada Lubeanka. Am adus nă- pîrca la Kremlin şi am închis-o în beci... El, Pavel, venea din oră în oră şi se uita la ea. Nu -de teamă c-o să-i scape, ci de frică să nu-i facem de petrecanie vreunul dintre noi. Prea tare şi prea dureros ardea ura în inima fiecăruia.
Vandîşev tăcu şi multă vreme n-am îndrăznit să-l întreb ce s-a întîmplat mai departe. Cîteva minute se înstăpîni liniştea. Frigul se înăsprise de-a binelea.
— Şi ce s-a întîmplat apoi, nene Serghei ?
— Păi, se ştie ce... Pînă la o vreme, ne-am purtat cu multă îngăduinţă faţă de ei, nu i-am

orrîorît. Oricît erau de mîrşavi, i-am lăsat să-şi ducă mai departe veacul, n-aveam pentru ei nici frînghii, nici gloanţe... Dar într-o bună zi, la Piter, i-au curmat viata lui Uritki, iar în seara aceleiaşi zile, la Moscova, au vrut s-o curme şi pe-a lui Ilici... Care putea fi răspunsul nostru ? Unul singur : să stîrpim răul din rădăcină, să-l smulgem de pe pămîntul nostru...

Şi tăcu din nou. Cerul se întunecase de tot, fîşia de lumină roşiatică de la orizont se stinsese. Nu se mai auzea nici şopotul mării — adormise şi ea.

— Mi-aduc bine aminte, continuă Vandîşev încet, cum, în acelaşi an optsprezece, chiar pe la începutul lui, în iarnă, Vladimir Ilici a vorbit la Piter, la manejul Mihailovski. Mitingul se terminase şi poporul îl aclama din toată inima. Ilici ieşi, se urcă în maşină cînd, deodată, din mulţime, răsună o împuşcătură. Asupra lui. Noroc că alături de dînsul se afla un comunist din străinătate, Platten, care l-a acoperit pe Ilici cu trupul său... Glontele l-a rănit pe Platten... Vandîşev îşi frecă genunchii amorţiţi cu palmele. Mda. Dacă cineva tine cu poporul, ei bine, toată burghezia mondială îl urăşte. Dacă s-ar întîmpla ca eu sau tu să cădem în mîinile albilor, află că nu ne-ar cruţa : ori ne-ar spînzura, ori ne-ar îngropa de vii.

Prin uşa din spatele nostru se auzi o voce răguşită :

— Vandîşev! Ia nu mai bate apa-n piuă! Hai că se răceşte ceaiul!

— Vin îndată ! răspunse Vandîşev şi se sculă. Haidem, Danii, să ne clătim maţele cu ceva fierbinte... M-a cam pătruns frigul.

În încăperea neprimitoare şi de mult nevăruită a comandamentului se aflau cîţiva oameni care ronţăiau pesmeţi americani şi

sorbeau din nişte căni de tablă un fel de ceai albit cu lapte condensat şi îndulcit cu zaharină. Centrala electrică, aruncată în aer de vranghelişti, nu fusese încă repusă în funcţiune şi de aceea camera era luminată de o făclioară de 6tearină înfiptă în gîtul unei sticle. Într-un colt se afla un godin în care pîlpîia focul, iar reflexele flăcărilor ce ieşeau prin uşita lui tremurau pe podeaua de ciment. În ceainicul de fier de pe sobită, apa clocotea cu înverşunare.

După ce-şi bău ceaiul, Vandîşev împinse cana, îşi aprinse o tig^ar^ă şi se întoarse spre mine:

— Ia arată-mi scrisoarea...

Am scos biletul lăsat de Jesteakov şi i l-am dat. Vandîşev îl apucă cu două degete, îl desfăcu şi-l apropie de flacăra luminării. Apoi îl citi.

— Mda... Ar trebui să „pipăim" niţel şi rubedeniile astea ale căpitanului de la Moscova. Poate că neamurile astea,' ca şi „crabii", sînt din 'acelaşi soi cu cei care-l urăsc pe Lenin. Acum contrarevoluţionarii ăştia se ascund prin toate cotloanele întunecoase şi aşteaptă clipa să poată muşca...

Botsmanul de pe nava „Mercur" — un bătrîn cu barba roşcată şi aspră ca peria, cu obrajii arşi de vînt şi de soare — îşi răsturnă capul pe spate şi trimise spre tavan o şuviţă de fum dens. '

— Păi asta-i foarte uşor de înţeles. Vorba aia, s-au îngrăşat atîtia ani cu sîngele nostru... Uite, tin minte că...

Una după alta începură să se depene nenumărate povestiri din viata ostaşilor şi ţăranilor, povestiri în care era vorba de suferinţe şi înjosiri, de nedreptăţi şi ilegalităţi, de oameni omorîţi în bătaie, de

oameni împuşcaţi şi spîn- zuraţi, morţi de foame şi de tifos, de mizeria de veacuri, care părea că nu se mai termină niciodată.

Aceste povestiri îmi reînviau în minte imagini din propria-mi copilărie, încît mi se părea că tot ce povestiseră rînd pe rînd soldaţii şi marinarii făcea parte integrantă din propria-mi viaţă.

— Ia nu vă mai smiorcăiţi atîta, fraţilor! întrerupse Vandîşev noianul de amintiri. Deacum cauza noastră-i la înălţime şi trebuie să privim spre viitor. Hai la culcare, Danka.

M-am întins lîngă nenea Serghei. Într-o cameră învecinată cu aceea a comandamentului erau înşirate pe jos nişte saltele luate dintr-o magazie de efecte militare, capturată de la Vran- ghel. În timpul nopţii, aici se odihneau claie peste grămadă lucrătorii din port care n-aveau locuinţă în Sevastopol.

Am adormit tîrziu. Amintirile depănate de alţii m-iau răscolit, trezind în mine trecutul nu prea îndepărtat, m-au făcut să simt iarăşi palma aspră a tatii mîngîindu-mi creştetul, buzele moi şi plăcute ale mamei, mîinile gingaşe ale surorii mele.

În zilele acelea nu lucram pe o navă, aşa cum aş fi dorit de altfel, ci în cadrul unei echipe a comandamentului, îndeplinind fel şi fel de treburi. Ba meşteream ceva în atelierele de reparaţii ale vapoarelor, ba luam parte la raziile ce se făceau în timpul nopţii, ba îngropam morţii, ba triam boarfele rămase de la albi, ba eram trimis la gară să repar vagoane sau liniile de acces.

A doua zi, spre seară, după ce am cinat la cantină, am vîrît cîţiva pesmeţi în buzunarul mantalei şi am pornit spre Olia. Amurgul se lăsia încet-încet peste străzile şi ulicioarele oraşului, în timp ce golful era acoperit de o

pîclă pe care cu greu izbutea s-o străpungă ici-colo cîte o luminiţă. Cerul, lăsat jos, cum e de obicei iarna, părea că apasă asupra pămîntului, iar ecourile muzicii ce veneau dinspre Casa marinarului recent inaugurată păreau că vin din altă lume, de undeva din Lună.

Am privit în sus : ferestrele locuinţei lui Jesteakov erau cufundate în întuneric. Am urcat scările cu băgare de seamă. Treptele, umflate de-acum din pricina umezelii, nu mai scîrţîiau. Ajungînd pe terasă, m-am oprit şi am cătat în jos — acolo unde în pîcla deasă şi-n bezna nopţii marea şuşotea şi fremăta legănînd întunericul, apoi am tras cu urechea. Aveam senzaţia că mă aflu pe marginea unei prăpăstii fără fund.

În timp ce urcasem scara, avusesem impresia că din camera Oliei răzbate vocea mînioasă a unui bărbat, dar acum peste tot domnea o linişte desăvîrşită. Am stat multă vreme nemişcat, fără să aud nici un foşnet, nici un sunet. Într-un tîrziu, am ciocănit în uşă şi am strigat:

— Olia !

În clipa aceea uşa se deschise brusc, lovindu-mă în piept. O umbră uriaşă şi neagră se năpusti din interior asupra mea şi mă izbi cu putere; lovindu-mă de balustradă, am căzut. Treptele scării bubuiră sub nişte paşi grei, care răsunară apoi pe caldarîmul străzii, pierzîndu-se repede în depărtare. De jos, din curte se auzea zornăitul lanţului de care era legat cîinele care lătra cu furie.

În dreptunghiul negru al uşii se ivi o pată luminoasă: era rochia Oliei. Imediat o auzii întrebînd speriată :

— Cine-i ?

Masîndu-mi umărul lovit, m-am ridicat de unde căzusem. Vedeam stele verzi, nu alta.
Am întrebat-o :
— Mai e cineva înăuntru ?
— Nu.
— Dar cine a fost ?
Olia tăcu puţin, apoi răspunse şovăind şi abia desluşit:
— Nu ştiu. A întrebat de tata. Apoi a început să scotocească...
M-am apropiat şi, fără să pun mîna pe dînsa, am simţit că tremură ca varga.
— Se mai întoarce ?
— Nu ştiu.
Aducîndu-mi aminte de pistolul lui Jesteakov pe care-l aveam în buzunar, l-am strîns în palma asudată deşi ştiam că-n încărcătorul lui nu se mai află nici un glonţ.
— Intră. E frig, spuse Olia şi, apucîndu-mă de mînă, mă trase după dînsa. Mi-e frică să stau singură. Am tot timpul impresia că e cineva în casă, stă culcat...
Am intrat. înăuntru era o linişte care-ţi da senzaţia de pustietate, iar pătratele albastre ale geamurilor abia licăreau.
— Fac îndată puţin foc şi o să fie lumină, spuse Olia.
Am căutat pe dibuite un scaun şi m-am aşezat, urmărind cum se mişcă prin întuneric pata abia desluşită pe care o forma rochia Oliei. Umblînd tiptil, fata sparse nişte lemne şi foşni nişte hîrtii.
— Cu ce faci focul ? am întrebat-o. Cu cărţi ?
— Am rupt un taburet...
De îndată ce-n gura godinului se ivi o flacără veselă, am zărit pe duşumea o mulţime de cărţi, scrisori, hîrtii şi fotografii aruncate de pe rafturi care-ncotro.

— A căutat ceva, mă lămuri Olia, observînd unde priveam. S-a răstit la mine... „Ce fel de documente o fi căutat necunoscutul printre lucrurile răposatului căpitan ? m-am întrebat eu. Şi, de ce ? Ce-or fi continînd aceste documente ? Nu cumva au vreo legătură cu Crabul ? Dar dac-o fi fost chiar el în persoană ?."

...Aceste întîlniri neaşteptate de la Sevastopol au dat vieţii mele un alt curs decît cel la care mă gîndeam. Dorisem să rămîn aici, să devin marinar, apoi căpitan de cursă lungă, voisem să ajung cîndva pînă la „celebra latitudine patruzeci", să arunc pasarela navei pe gheţurile .albastre ale Antarctidei, să stau sub lumina feerică a aurorei boreale... Dar totul a ieşit altfel.

Cînd i-am povestit lui Vandîşev despre întîlnirea nocturnă pe care o avusesem cu necunoscutul acela la Jesteakovi, nenea Serghei rămase pe gînduri, apoi reciti pe îndelete şi cu mare atenţie cele cîteva rînduri mîzgălite de căpitan înainte de a muri.

— Aici e ceva necurat, Danii. Se urzeşte ceva.

În noaptea următoare ne-am ascuns în casa lui Habibula şi, stînd la pîndă, am aşteptat şi iar am aşteptat ca din clipă în clipă s-auzim zgomot de paşi, să zărim furişîndu-se vreo umbră, siau fulgerarea luminii vreunei lanterne. Dar totul a fost în zadar : nu s-a auzit nici un foşnet, n-a apărut nici o umbră şi nici un sunet n-a destrămat liniştea nopţii.

La o vreme, Vandîşev mi-a spus :

— Iacă ce-i, măi Danii. M-am sfătuit cu cineva şi ne-am gîndit că n-are nici un rost să bati străzile Sevastopolului. O să adunăm şi fără tine marinarii şi hamalii de care avem

nevoie. Tu eşti un flăcău zdravăn şi ai un cap bun. Trebuie să te apuci de învăţătură. Specialiştii vechi ne sabotează mereu şi nu le putem veni de hac. Avem nevoie de specialiştii noştri, roşii. Asta a spus-o Ilici de cîteva ori. Aşa că, una şi cu una fac două : ce-ai zice să pleci la Moscova ? Vezi bine, acolo sînt tot felul de facultăţi muncitoreşti şi, oricum...

Auzindu-l vorbind astfel, mi s-a tăiat răsuflarea. Moscova ! În imaginaţia mea, Moscova apărea ca centrul luminos al întregii lumi şi pînă în clipa aceea nici nu îndrăznisem măcar să mă gîndesc vreodată că aş putea trăi şi învăţa acolo.

Iar Vandîşev continuă :

— Asta-i una la mînă. Tn al doilea rînd, dragul meu, ne-au rămas moştenire afacerile astea ale lui Jesteakov. Bineînţeles că fetita nu intră în socotelile noastre. Putem s-o aranjăm şi aici, ducînd-o de îndată la un cămin de copii, adică n-o vom lăsa să moiară de foame. Ar fi însă foarte interesant să aflăm ce soi de pasăre măiastră e Crabul ăsta. Ei, ce zici ? Nu cumva o fi un cuib de năpîrci, peacolo, chiar prin preajma lui Ilici, hm ? Uite ce e : o să-ti dau o scrisoare către un prieten din Moscova, unul căruia îi zice Roman Korojda. Am frecat împreună alămurile pe crucişător. La asaltul acela, cînd am luat de la albi Palatul de iarnă, un iuncheraş l-a rănit la mînă. Acum comandă un detaşament special găbjind tot soiul de contrarevoluţionari — asta, bineînţeles, dacă nu i-au făcut încă de petrecanie.

Vandîşev îmi înconjură umerii cu braţul său puternic şi-mi suflă în fată miros de mahorcă.

— Ştii ceva, Danilka ? îmi vine greu să mă despart de tine, mi te-ai lipit de suflet. Poate

pentru că n-am pe nimeni pe lume, sau poate din vreo altă pricină... Dar e neapărată nevoie să răzbaţi şi tu prin şenalEi, ce zici ? Gîn-deşte-te şi răspunde-mi...

— Ce să mă mai gîndesc, nene Serghei ?!

— Bine, rîse Vandîşev şi îşi scoase punga de tutun. Ştiam c-o să primeşti. Dar cum se face că ai stat şi la închisoare, ai fost şi pe front, şi totuşi n-ai prins patima tutunului ?

[1] Canal de trecere a navelor la intrarea într-un port.Asta-i o adevărată minune! Pentru un bărbat, întîi şi întîi e tutunul. Să-l înrăiască mai tare, să-i otrăvească sufletul...

4. CALATORIA

Cînd mă gîndesc la prima mea călătorie la Moscova, am impresia că a durat un an, într-atît de lungă şi de grea mi s-a părut. Pe atunci nu erau trenuri directe care să te ducă pînă-n capitală şi, bineînţeles, nici nu puteau fi asemenea trenuri de călători: garnituri directe se formau doar pentru a transporta alimentele necesare oraşelor centrale, bîntuite de foamete — Moscova şi Piter.Eu şi Olia aveam niscaiva pesmeti şi cîteva cutii de conserve ce ne fuseseră date pentru drum, şi-n afară de astea — un geamantan cu lucruri de-ale ei, pe care le-am dat în schimbul cîtorva lipii şi bucăţi de slănină. Din fericire, am primit aproape întotdeauna o mînă de ajutor pentru a ne putea urca în vagoanele de marfă adaptate pentru călători şi prevăzute cu sobe de fier. În gările unde trenul sta mai mult, călătorii din aceste vagoane coborau şi aduceau lemne din ruinele vreunei clădiri, rupeau garduri sau, înşelînd vigilenta personalului gărilor, furau lemnele pregătite pentru locomotive. Aproape nicăieri nu găseai apă fiartă, pompele de apă erau distruse în majoritatea gărilor, aşa că, pentru a ne potoli setea, trebuia să topim zăpadă în gamele. Dar toate acestea nu izbuteau să întunece bucuria de care eram stăpînit la gîndul că învinsesem şi acum plecam la Moscova. Nu-mi puteam închipui că la sfîrşitul anului o mie nouă sute douăzeci, Moscova însăşi se zbătea într-o aşa neagră mizerie, că nu avea nici pîine, nici lemne, că oraşul — încătuşat într-o platoşă de gheară şi zăpadă, cufundat în

nămeţi şi abia luminat în timpul nopţii — părea mort, îngheţat.

Înainte de plecarea din Sevastopol făcusem rost pentru Olia de un pieptar soldăţesc pe care fata îl îmbrădase sub palton ; cu toate acestea, îi era veşnic frig şi sta tot timpul înfofolită, chiar şi cînd călătoream în vagoane încălzite. Tăcea mereu şi rareori izbuteam s-o fac să spună cîteva cuvinte. Biata fetiţă, era înfricoşată de drumul acesta nesfîrşit, de Moscova şi de unchiul necunoscut la care se ducea.

— Dacă n-o să-ţi placă la unchiul tău — îi spuneam — o să te duc la un cămin de copii, că acum sînt mulţi copii fără adăpost, şi-acolo o să înveţi şi o să te simţi bine.

Olia mă asculta tăcută.

De multe ori cîte un soldat de-al nostru se aşeza lîngă dînsa, îi vorbea şi-i dădea cîte ceva de mîncare din modesta lui raţie din acea vreme. La început Olia îi privea cu teamă, se retrăgea în cîte un ungher întunecos şi căta spre mine înfricoşată, implorîndu-mi ajutorul. Dar majoritatea ostaşilor, roşii, îndeosebi cei mai vîrstnici, o compătimeau, văzînd în ea pe propriii lor copii care poate că erau tot atît de chinuiri şi de plăpînzi ca şi Olia ; ochii lor erau plini de acea mîngîiere duioasă care-ţi încălzeşte inima şi oare se naşte numai în împrejurări foarte grele, cînd e aproape cu neputinţă ca o fiinţă firavă să mai poată trăi fără un astfel de suport moral...

Din această călătorie nespus de lungă, se pare că în mintea mea s-au întipărit cel mai bine şi mai limpede figurile a trei ţărani care se urcaseră undeva prin regiunea Orlovka. În ziua aceea vagonul nostru era atît de ticsit, încît stăteam înghesuiţi ca sardelele în

putină. Cît despre somn, nici vorbă nu putea fi! Iată însă că la o haltă oarecare, în plin viscol, în timp ce vreo cîtiva ostaşi săriseră jos pentru nevoile lor, am văzut trei bărbaţi care se apropiau de vagonul nostru. Unul din ei, cel mai bătrîn, îşi scoase căciula şi începu să ne roage :

— Nu ne lăsaţi să pierim aici, dragii moşului, luati-ne şi pe noi...

— Dar unde să te aşezăm, moşule ? Uită-te şi dumneata ce-i pe-aici!

— Văd, dragii moşului. Dar ne-a trimis poporul, mergem la Lenin, la Moscova... avem o treabă care nu suferă nici-o amînare...

— La Lenin ? întrebară cei din vagon.

Şi, deodată, se făcu linişte.

— Ian dă mîna-ncoa', moşule !

Aşa s-a făcut că cei trei nimeriră în vagonul nostru. Fără îndoială că, povestind această întîlnire de demult, n-o să pot reda întocmai cuvintele rostite de fiecare în parte; mi-e pur şi simplu cu neputinţă. îmi amintesc însă limpede sensul şi tonul celor spuse atunci, ba chiar şi cuvinte şi fraze întregi. Intîlnirile acestea din timpul călătoriei mi s-au părut demne de a fi re(inute şi pentru faptul că treptat-treptat m-au făcut să cunosc o lume nouă.

Noii sosiţi fură instalaţi lîngă sobă şi, după ce se încălziră, îşi desfăcură cingătorile şi cojoacele. Toti trei erau îmbrăcaţi sărăcăcios, aveau veşmintele rupte şi peticite de vechi ce erau, iar în picioare purtau opinci din coajă de tei.

— Ei, cum stăm cu semănăturile de toamnă ? Sfîrşitu-le-ati ? întrebă cineva şi oftă. Uf, că dor îmi mai e să pun iarăşi mîna pe coarnele plugului! Mă ard palmele, nu alta...

— Am semănat, am semănat, dar nu cu toţii... răspunse cel mai în vîrstă, un bătrîn cu barba ca fuiorul, căruntă, care îi acoperea gîtul şi pieptul ; avea ceva din trăsăturile lui Lev Tolstoi : fruntea înaltă, brăzdată de riduri adînci, ochii albaştri, ageri, duşi în fundul capului şi ascunşi sub perdeaua căruntă a sprîncenelor. Chiaburii, ştiţi de bună seamă — continuă el — au semănat şi ei, dar nu ca-n ceilalţi ani, ci doar cît s-ajungă pentru burduhanul lor. „Ce zor-nevoie avem noi să-i hrănim pe bolşevici şi Puterea sovietică ? zic ei. N-au decît să se apuce singuri de arat dacă vor să nu crape de foame..." Iacă, aşa stau lucrurile, dragul moşului...

Careva îi întinse bătrînului punga cu tutun şi o bucată de hîrtie.

— Ia şi răsuceşte-ti o ţigară, moşule.

Bătrînul clătină din cap.

— Nu sîntem învăţaţi cu asta, dragul moşului... Nu sîntem învăţaţi — repetă el şi-l privi lung pe unul din tovarăşii săi de drum, un ţăran slab, ciung, cu barba ascuţită, roşcată, şi cu nişte ochi poznaşi, în ciuda faptului că n-aveau strălucire. Iaca, Mitri s-a învăţat la tutun, s-a deprins pe frontul german... Ia şi fumează, Mitri, că aici tătu-i aşa de afumat, încît nici nu-ti mai poti trage sufletul...

— Dacă n-ai destul aer, fă bine şi coboară, moşule... Nu de alta, dar pentru un pedestraş aerul de afară e curat ca chihlimbarul, glumi cineva.

Bătrînul se încruntă însă, şi glumeţul nu mai continuă.

— Dacă vrei să ştii, apoi află că şi în zbor m-aş duce, numai s-ajung mai repede... M-a trimis norodul, obştea noastră a celor săraci...

Mi-au spus aşa : „Timofei Petrov, dacă se-ntîm- plă cumva să n-ajungi chiar pînă la Lenin, apăi în sat nu mai ai ce căta... Că el ni-i toată nădejdea noastră..."

— Dar ce treabă ai taman cu Lenin ? întrebă un ostaş ce şedea în spatele bătrînului. Ati aflat şi voi pesemne c-a fost rănit şi-acum are nevoie de linişte, de multă linişte...

— Am aflat, am aflat cu toţii, aprobă bătrî-nul dînd din cap. Rana ce i-au pricinuit-o ne-a durut şi pe noi cum te-a durut şi pe tine... Dar fără cuvîntul său, nu putem lua nici-o hotărîre 1 Ian zi-i, se adresă bătrînul cu voce tare, întor- cîndu-şi privirea spre cel care-i vorbise. Tu, bunăoară, fost-ai vreodată plugar?

— Nu, eu îs muncitor... fierar... Cum s-ar zice, făuresc pluguri şi cîte cele pentru fraţii noştri de la sate. Iacă ici bătăturile din palmele mele...

— Care va să zică aşa... Ţie puţin îti pasă de mersul cîmpului, tu una ştii, de-i frig, de-i cald... Da uite, eu sau 'mnealui, Mitri... Noi trebuie să ştim cum om trăi mai departe... Pe moşieri i-am gonit, de acu avem pămînt... Ast' toamnă am arat cam o jumătate de hectar pentru mine, pentru babă şi pentru noru-mea care-i văduvă... Ce să zvîrl amu pe brazdă dacă din vara trecută nu mai am nici bob ? Ian zi! M-am căciulit iarăşi în fata lui Savva Lukici : „Fii bun şi dă-mi niscai boabe pînă la seceriş". „Păi ti-oi da, Timofei", zice el. Şi mi-a umplut o măsură. „La seceriş, zice, o să-mi dai două." Să nu primesc ? Păi atunci ce semăn ? Am luat-o, n-avui încotro, ia, o secară jigărită, ca vai de lume, de pe vremea secetei... Va's'că mă bag iar slugă... Aşa-i ? Savva ăsta îmi ia din nou cu japca. Şi iacă : nu-i nici o lege împotriva lui, nici o dreptate...

Ba se şi laudă că-mi face un bine... Niscai boabe are şi popa... Da* ăsta-i şi mai hapsîn, cere trei măsuri pentru una... cică-i păstorul domnului... Iar ai noştri de la sovietul sătesc numa ridică mîinile a neputinţă... Iar primăvara bate la uşă, trebuie să încep aratul, să pot semăna la timp... Păi cum să fac ? S-o înham iar pe babă şi pe noru-mea, sau să bat tot la poarta lui Sawa să-i cer un cal ? Da el, ce ? Mi-l dă pe degeaba ? Bătrînul îl privi din nou pe fierar. Munca ta-i uşoară, dragul moşului, dai cu ciocanul şi iacătă şi bucátele pe masa ta... Da vezi că bucatele astea trebuie să crească, trebuie să te îngrijeşti de ele ca de un plod... Şi, ia spune-mi, dacă cel-de-sus dă o grindină şi spicele cresc rare de poti vedea vrabia printre ele ?... Ce-o să-i dau atunci înapoi lui Sawa ? Mort, copt o să trebuiască să mă bag iarăşi argat la el... şi încă pe-ascuns, că Sawa se va teme că cei din soviet or să-l ia drept moşier şi-or să-l strîngă cu uşa. Aud ? Nu, dragul moşului, orice-ai zice, o singură scăpare avem : la Lenin. Dînsul o să ne spună ce şi cum... Iar dacă-i rănit, păi am avut noi grijă, fii pe pace : îi ducem un gavanos cu miere dreasă cu nişte ierburi, că baba mea tămăduieşte orice boală cu miere de-asta. Da, da, mare putere zace într-însa...

Dintr-un ungher întunecos ieşi în lumina sobiţei un ostaş tînăr.

— N-o să primească mierea voastră, moşule...

— De ce să n-o primească ? Oricum, noi i-o aducem să-i fie de folos, să se înzdrăvenească...

— Şi totuşi n-o s-o ia. Iar dacă a lua-o, a s-o trimită la vreun cămin de copii orfani. Nu-i el omul să moaie franzelă în miere atunci cînd

poporul moare de foame... Eu am fost în preajma lui încă la Smolnîi, făceam paza... Ei bine, Ilici primea aceeaşi rafie de pîine neagră ca tăciunele pe care o primeam şi eu... Doar ceai bea fără socoteală... asta ca să nu-l răzbească somnul... Niciodată n-are vreme să doarmă...

Bătrînul rămăsese pe gînduri şi, privind flă-cările din sobită, îşi netezea încet barba, de parcă şi-ar fi mîngîiat-o. Într-un tîrziu, oftă.

— Ei, facă ce-o vrea... fie cum o zice. Dac-o să zică : dă mierea orfanilor, o s-o dăm orfanilor... Dar cum s-ar putea una ca asta ? Păi în felul ăsta poate să moară, zău aşa... Da cei din jurul lui ce păzesc ?! Dacă nu vrea să mă- nînce, trebuie să-l înduplece; Ilici trebuie să trăiască ! Ce-o să ne facem fără el ?

Nimeni nu-i răspunse. În tăcerea care se lăsase, auzeau ţăcănitul monoton al roţilor şi, din cînd în cînd, şuieratul depărtat al locomotivei, iar prin pereţii vagonului răzbătea viu vuietul viscolului.

5. „PAI EU NU TE-AM VĂZUT NICIODATA!"

La Moscova am ajuns noaptea. Trenul a zăbovit cîteva ore într-o gară de mărfuri din apropierea Capitalei, o gară cu liniile ticsite de vagoane. Viscolul urla ca şi mai înainte, învîr- tejind troienele de zăpadă, iar în vagon nu mai rămăsese nici o aşchie pentru a face focul. În zilele noastre, cînd te apropii de Moscova, vezi încă de la zeci de kilometri lumina ce stăruie deasupră-i, linia întunecată a orizontului se destramă şi-n locul ei se ivesc lumini tot mai vii, astfel că fără să priveşti ceasul sau terasele vilelor înşirate de-a lungul liniei, eşti sigur că te apropii de ea. Pe vremea aceea însă totul era altfel. Viscolul urla, iar în vîrtejurile zăpezii auzeai voci

răguşite şi supărate, venite parcă din altă lume — şi nimic altceva. Nu se zărea nici măcar lumina semaforului.
În cele din urmă, scrîşnind din rocile îngheţate, trenul se puse în mişcare. Mergea însă mai încet decît oricînd, de parcă s-ar fi strecurat pe furiş spre oraşul adormit, învelit în şuba sa de zăpadă.
Gara Kursk, abia luminată, era ticsită de oameni, cei mai mulţi fiind ostaşi demobilizaţi care plecau spre casă. Aceştia se rqpezeau pe peronul îngheţat, de îndată ce auzeau zgomotul vreunui tren care se apropia de gară şi doar vocea puternică a impiegatului de serviciu, care anunţa că trenul nu pleacă nicăieri, reuşea să-i oprească şi să-i întoarcă spre uşile gării, prin care ieşeau valuri de abur. Pe duşumeaua sălilor zăceau înghesuiţi ca sardelele oameni cu fetele încenuşate şi supte, auzeai plînsetele copiilor, în timp ce mulţimea se bulucea la uşa comandamentului. Peste tot mirosea a mahorcă şi a sudoare, iar lămpile de petrol, cîte una de fiece încăpere, erau învăluite într-un fum liliachiu, pe care nu-l clintea nici o pală de vînt.
Da, orice s-ar spune, Moscova nu semăna cu oraşul acela luminos pe care mi-l imaginasem : era lipsă de cărbuni, de lemne, de petrol, mergea o singură uzină electrică şi aceea numai cu jumătate din capacitatea ei şi, aşa cum am aflat a doua zi, pînă şi la Kremlin se drămuia lumina.
Tovarăşii de drum care urmau să-şi continue călătoria plecară să-şi caute niscai consăteni, iar cei cîtiva care rămîneau la Moscova se îngrămădiră în mijlocul unei săli de aşteptare şi se aşezară pe podeaua rece plină de scuipat.

Asta pentru că toate ungherele mai ferite, în care te-ai fi putut adăposti de ghionturile mulţimii, erau ocupate.
Cu puţin înainte de a se lumina de ziuă, în gară se făcu o razie, se controlară actele. Căutau nişte bandiţi. Trei bărbaţi — doi îmbrăcaţi în mantale, iar cel de-al treilea într-o scurtă de piele — îmi examinară fugitiv actele, cercetară documentele călătorilor din jurul meu, apoi o priviră pieziş pe Olia. Pesemne că văzînd-o atît de mică şi afet de firavă, cei trei nici nu se obosiră s-o întrebe ceva. Trecură pe urmă într-o încăpere alăturată unde se afla closetul şi, după un minut, de acolo se auziră strigăte, apoi un zgomot de geam spart urmat de o împuşcătură, semn că patrula dăduse peste vreunul din cei căutaţi.
Arestatul fu condus pe lîngă noi. Era îmbrăcat cu un pardesiu uzat, semănînd mai degrabă cu un palton de damă ; cînd pardesiul

acesta se desfăcu, dedesubt puturăm zări un veston cu nasturi de uniformă, o centură cu diagonală. Individul păşea semeţ, cu fruntea sus — avea fata autoritară şi slabă, cu fălcile mari — ochii lui priveau cercetători în toate părţile, de parcă ar

fi căutat pe cineva. Banditul încercase să sară pe geamul closetului, dar nu mai avusese timp..

.În ziua aceea nu circula nici un tramvai; din cînd în cînd răzbătea de undeva un clinchet insistent de clopoţel. Circulaţia era oprită fie din pricina lipsei de curent, fie din pricina nămeţilor. Spre dimineaţă, în multe locuri de. pe traseele tramvaielor se strînseseră furnicare de oameni care desfundau linia cu lopeţile; între ei se aflau şi femei şi copilandri, îmbrăcaţi în haine cernite şi sărăcăcioase, încălţaţi cu pîslari, cu ghete găurite şi uzate, ba chiar şi cu opinci. Ici-colo se zăreau şi oameni mai bine îmbrăcaţi care, pesemne, nu lucrau de bunăvoie pentru noua putere, ci fuseseră aduşi cu forţa să cureţe zăpada. După îmbrăcăminte puteai ghici pe foştii negustori, vînzători de prăvălie, funcţionari ; printre ei se afla şi un popă mic şi îndesat, îmbrăcat cu un palton negru, lung, care dădea la lopată cu multă rîvnă, dar fără spor. Ici-colo, la cîte o intersecţie, se aprinseseră focuri şi oamenii se îngrămădeau în jurul lor. Ne-am oprit, am întrebat pe unde să apucăm şi am pornit mai departe. S-a nimerit ca pînă în Piaţa Roşie să avem tovarăşi de drum pe cei trei ţărani. Fratele căpitanului Jesteakov locuia pe una din stradelele cartierului Arbat.

Ajunşi la capela Iverskaia, ne-am despărţit de oamenii cu care mersesem împreună, ne-am despărţit ca de nişte cunoştinţe vechi, aproape prieteni: atît noi cît şi ei ne simţeam oarecum stingheri şi nesiguri în oraşul acesta mare şi necunoscut încă.

— Dragii moşului, pare-se c-am ajuns chiar în inima pămîntului rusesc. Oare bunul Dumnezeu se va îndura de noi ?... Or să ne lase pînă la Lenin, sau facem calentoarsă aşa cum am venit ? Zicînd acestea, îşi scoase

căciula şi, cu mult zel, îşi făcu o cruce mare în fata unei icoane întunecate ce se afla la uşa capelei lîngă care se şi strînseseră infirmii şi cerşetorii. Ajută-ne, sfînta noastră ocrotitoare..

.Viscolul se liniştise, şi-n ceafa lăptoasă a zorilor se zăreau înălţîndu-se spre cer zidurile crenelate de cărămidă roşie ale Kremlinului şi turnurile ascuţite, cu gemuleţele ca nişte ochi negri şi înguşti; statuile de fontă ale lui Minin şi Pojarski dominau piaţa acoperită de zăpadă.

Ţăranii cu care călătorisem se îndepărtaseră, iar eu cu Olia stam încă locului, privindu-i cum se pierdeau încet-încet, învăluiţi în ceaţă. „Uite, mi-am zis în sinea mea, poate că oamenii ăştia îl vor vedea chiar azi pe Lenin şi vor sta de vorbă cu dînsul. Oare cum o fi arătînd Ilici ?" Pînă atunci nu-i văzusem încă niciodată chipul, deoarece ziarele nu publicau nici un fel de portrete şi doar numele lui străbătea ţara de la un capăt la celălalt.

— Să mergem, spuse Olia trăgîndu-mă de mînă. Mi-au degerat picioarele... La noi, la Sevastopol, n-am văzut niciodată atîta zăpadă. Nu-i aşa ?

Am pornit iarăşi de-a lungul străzilor necunoscute, oprind trecătorii şi rugîndu-i să ne îndrumeze. Unii nici nu catadicseau să răspundă, iar alţii, rebegiţi de frig ca şi noi, se răsteau supăraţi şi arătau cu mîna spre Arbat.

Alexei Jesteakov locuia pe stradela Merzleakovski, în casa lui Şabalin, o clădire mare cu cinci etaje, destul de mohorîtă şi nereparată de mult. După ce am mai verificat o dată adresa scrisă pe biletul răposatului căpitan, am intrat în hol. înapoia grilajului de sîrmă neagră se zărea liftul înţepenit, iar pe treptele scării se lipiseră bulgări murdari de zăpadă îngheţată. Am urcat încet aşteptînd să întîlnim vreun om

4—163 pe care să-l mai întrebăm o dată, însă casa părea pustie de parcă ne-am fi aflat într-un oraş demult părăsit. Unele uşi erau bătute

în scînduri, iar dedesubtul lor se zăreau plăcutele emailate şi de alamă cu numele locatarilor.
Ajungînd la etajul al treilea, ne-am scuturat zăpada de pe pîslari în fata unei uşi capitonate cu muşama neagră şi ne-am privit nehotărîti.
„Inginer Alexei Ivanovici Jesteakov" — se putea citi pe plăcuta de alamă cu colturile în-doite şi înverzită de bătrînete şi de umezeală. Dedesubtul plăcutei se vedea butonul alb al soneriei care ne privea ca un ochi minuscul. Am apăsat de mai multe ori pe el şi am aşteptat să ni se deschidă, dar din interiorul locuinţei nu răzbătea nici cel mai mic zgomot. Atunci am început să bat în uşă, mai întîi încet, cu oarecare sfială, apoi din ce în ce mai zdravăn.
— Poate că nu mai este, spuse Olia. O fi murit şi el!
Chiar în clipa aceea însă uşa se crăpă înce-tişor, apoi se deschise larg. În pragul ei se ivi un bătrînel cu părul zbîrlit, cu o blană scumpă aruncată peste umeri, tinînd într-o mînă oche-larii, iar în cealaltă o carte. îşi puse ochelarii cu ramă subţire de aur — nişte ochelari minusculi care abia se observau pe fata sa slabă, şi care îi dădeau o înfăţişare bizară de fiinţă cobo- rîtă parcă de pe altă planetă. În tot aspectul său exterior era ceva care amintea de Don Quijotte.
— Razie ? Percheziţie ? întrebă el cu o voce neaşteptat de tinerească şi sonoră privindu-mi mantaua şi budionovka. Dar văzînd-o pe Olia, pe chipul lui tresări parcă ceva. îşi scoase ochelarii, îi şterse repede cu o batistă nu prea curată şi-i puse din nou pe nasul său coroiat şi aristocratic. Trăsăturile

feţei lui aproape că nu aveau nici o asemănare cu cele ale răposatului căpitan.
— Dar tu cine eşti ? o întrebă pe Olia şi se aplecă spre dînsa, s-o vadă mai bine.
— Olia.
— Fata lui Nikolai ?
— Da.
— Dar el unde e ? Zărind lacrimi în ochii fetiţei, bătrînelul dădu din mînă. Lasă, lasă, nu mai spune nimic, înţeleg... El e cu tine ? întrebă Alexei Ivanovici şi arătă spre mine.
— Dînsul m-a adus...
— Aha! Ia să ne gîndim : de cîţi ani nu te-am mai văzut ? Phii, dumnezeule 1 Păi eu nu te-am văzut niciodată ! Te ştiu doar din fotografii... Hai, intră în bîrlogul meu. Intră şi dumneata. Numai că aici e o frigăraie de zici că eşti la pol. Aş putea face focul cu cărţi, dar nu mă lasă inima. Iar altceva, din păcate, nu mai am... Taburetele, scaunele şi dulapul de bucătărie au fost deja jertfite lui *Moloh i*...
Locuinţa era mare, alcătuită din trei sau patru camere şi bucătărie; aproape toate încăperile erau pline cu dulapuri burduşite cu cărţi. În camera cea mai mică — pesemne cabinetul inginerului — cărţile erau împrăştiate peste tot: pe pervazuri, pe fotolii, pe podeaua care într-un colţ era albită de promoroacă, pe masă. O sobiţă de fier pe care se afla un ibric nichelat constituia centrul şi zeiţa acestei insule „arctice". Burlanul sobei — un burlan de tablă al cărui cot ieşea pe geam — era acoperit cu un strat gros de gheaţă.
Alexei Ivanovici se apropie de biroul pe care se înălţau stive de cărţi, zăceau numeroase file de manuscrise şi desene, şi ciocăni cu degetul în călimară.

— Poftim! A îngheţat! Arctica. Epoca glaciară. Şi, întorcîndu-se, o privi pe Olia blajin şi cercetător. Mda 1 Fetito, păi tu eşti străvezie ca un pergament I... Deocamdată nu vă dezbrăcaţi. O să caut printre operele clasicilor ceva care poate fi adus jertfă vieţii în curs de dispariţie... Aşezati-vă aici, lîngă sobă, că acuşi- acuşi aprindem focul jertfei... Spunînd acestea, bătrînul ieşi în coridor unde de asemenea se aflau dulapuri cu cărţi, începu să răsfoiască îndelung filele unora, apoi oftă şi mormăi ceva. Reveni în cabinet, oftă iarăşi adînc, puse lîngă sobită cîteva cărţi şi, fără să-şi scoată blana, se aşeză alături. Răsfoi apoi carte cu carte, de parcă ar fi vrut să-şi ia rămas bun de la fiecare, şi spuse :

— E oare un sacrilegiu ? Bineînţeles că-i un sacrilegiu ! Dar după ce omenirea se va vindeca de ciuma asta, probabil c-o să-l reediteze pe marele Lev al literaturii ruse. Aşa că, te rog, iartă-mă, bătrîne... Iartă-mă şi tu, zeflemist neîntrecut. Nevoia... Şi nu o fac pentru mine, zău...

Apoi Alexei Ivanovici aduse din bucătărie cîteva scîndurele vopsite — resturile unui dulap.

— Totul merge înapoi, spuse el aproape vesel, privind-o mereu pe Olia. Epoca de piatră. Paleoliticul.

Priveam uimit omul acesta ciudat, barba sa de {ap cu vîrful împins înainte, degetele lui umflate şi încîrligate de podagră, hainele sale şi-i ascultam monologurile din care nu prea înţelegeam mare lucru. Pînă şi cabinetul era după chipul şi asemănarea acestui bătrîn ciudat, dar, pesemne, bun şi simpatic; cu tot frigul ce domnea în camera ale cărei ferestre erau prinse în chingi de gheată, aici te

simţeai oarecum aparte, în largul tău, simţeai o anumită căldură — mai tîrziu mi-am dat seama că această senzaţie de căldură neobişnuită o răspîndea portretul atîr- nat deasupra biroului, portretul unei femei triste şi frumoase, cu ochii mari, adumbriţi, care priveau înainte şi puţin într-o parte. Prin părul bogat, înfoiat, răzbătea de undeva din spate sau dintr-o latură o lumină vibrantă şi ciudată, pictată cu chinovar.

După ce sobita se încălzi, Alexei Ivanovici se duse într-una din camerele vecine şi aduse o mică blană de veveriţă. Din privirea fugară aruncată spre portret — o privire care cerea parcă iertare — mi-am dat seama că blana aparţinuse femeii aceleia triste şi frumoase.

— Măria ta, cneaghină Olga, rogu-te scoa-te-ti găoacea de pe tine. În asta o să-ţi fie niteluş mai cald. Şi ia să cercetăm ce se întîmplă cu membrele tale inferioare. Ai venit pe jos de de la gară ?

— Da.

— Drumul de la varegi la elini 1 Mai bine zis, invers. Mda. Se aşeză lîngă sobă pe un scăunaş, probabil scăunaşul pe care bătrînul sta 'adeseori în sihăstria sa de gheată, citind la uşita godinului în care uneori jucau flăcă-rile. Hai, scoate-ti condurii... Deocamdată vom înveli picioruşele tale dragi în vechitura asta care cîndva a purtat numele de pled. Iac-aşa... Restul boarfelor, fetita mea, le-a înghiţit mătuşa *Suharevka* [x]. Are o gură nemaipomenit de mare. Poate înghiţi şi un imperiu, ba chiar mai mult. Mda. Acum o să bem cîte un ceai. Din fericire, la noi mai curge apa...

În zilele acelea grele, multe case duceau lipsă de apă, deoarece conductele erau îngheţate, aşa că trebuia să mergi după apă la cişmea.

Mai tîrziu, am făcut şi eu de multe ori asemenea drumuri.

Răsfoiam la întîmplare cărţile condamnate de bătrîn la ardere. Multe din ele erau scrise într-o limbă necunoscută mie. Rupeam filele acestor cărţi voluminoase şi le vîram în gura sobitei care, treptat-treptat, începea să radieze căldură, roşindu-se de parcă în trupul ei de fontă viata se întorcea încetul cu încetul. La un moment dat mi-au căzut în mînă nişte pagini cunoscute — un capitol din *Cazacii* lui Lev Tolstoi — aşa că m-am cufundat în lectură şi am uitat s-alimentez focul. Alexei Ivanovici mă bătu pe umăr.

— Tinere hun, o să mai ai timp să înghiţi înţelepciune cu carul dacă bătrîna noastră pla-

[1] **Fost tîrg de vechituri din Moscova.**

netă va izbuti să scape cu viaţă din această epocă glaciară. Nu te grăbi însă ! Aminteşte-ţi de cuvintele din Ecleziast:... „Căci în multă înţelepciune zace multă tristeţe; şi acel care bate la poarta înţelepciunii îşi sporeşte priceperea, dar şi durerea". Probabil că omul ar fi cu mult mai fericit dacă ar mai scurma şi-acuma pămîntul cu săpăliga de piatră să semene grî- nele pentru hrana copiilor săi... Deşi, pare-mi-se ...şi cu toporul de piatră se poate ucide. Nu-i aşa ?

6. „HUNII, HUNII I"

Cu toată îngrijirea bătrînului, Olia se îmbolnăvi totuşi. Probabil că fata rezistase în ultimele zile de călătorie numai datorită acelei încordări nervoase care dă putere şi celui mai istovit om să-şi poată continua drumul, dar, ajuns în cele din urmă la ţintă, cade mort. Am băut ceai — mai bine zis apă fiartă — am ronţăit bucăţi de şroturi pe care le căpătasem într-o gară din apropierea Moscovei, dînd în

schimb inelul mamei Oliei, şi am sorbit o ciorbă de peşte cumpărat de Alexei Ivanovici. Ameţită de mîncarea caldă, Olia se vlăgui înspăimîn- tător.Unchiul ei o culcă pe un divan aşezat lîngă sobiţă, pe care, probabil, dormea el, o înveli cu blana şi cu toate hainele aflate în casă şi se aşeză alături da dînsa. Chipul lui se întunecă de îngrijorare şi amărăciune.

— Va să zică aşa, dragă prinţesă 1 Se pare că vreţi să plătiţi pentru confortul pe care l-ati avut în expresul internaţional care v-a adus pînă în sihăstria mea ! Nu cumva plătiţi prea scump ? Ia să vedem. Mînutele parcă-s dăltuite din gheată, iar fruntea arde de parc-ar fi un incendiu. Nădăjduiesc totuşi că mica noastră... „Corăbioară" nu se va duce la fund...

Bătrînul stătu multă vreme fără să mai spună ceva, mîngîind mînuta de ceară a Oliei cu mîna sa enormă, vînoasă, ca mîna unui ţăran. În mîngîierea asta era şi alintare, şi duioşie, dar şi o durere tulburătoare, aproape nepămîntească.

între timp sobita se stinsese şi aproape se răcise; rumeneala vie care o ornamentase dispăruse. În pîntecul ei se zărea un morman de cenuşă de hîrtie neagră şi înfoiată. Frigul se furişă din nou în toate ungherele de unde fusese fugărit cu o jumătate de oră mai înainte, strîngîndu-ne umerii cu degete de gheată şi amortindu-ne picioarele.

— Mda! mormăi Alexei Ivanovici, ridicîndu-se, apoi îşi scoase ochelarii şi mă privi întrebător.

Iar eu şedeam pradă celor mai negre gînduri. Făcusem tot ce-avusesem de făcut şi-acum, pesemne, se cuvenea să plec. Dar aducîndu-

mi aminte de străzile troienite, de zăpada geruită care scîrtîia sub picioare, de linţoliul alb ce acoperea copacii din grădini şi din parcuri, mă cuprinse teama. N-aveam unde să mă duc. Căutarea prietenului lui nenea Serghei, a cărui scrise soare o aveam în buzunarul vestonului alături de biletul lui Jesteakov, putea dura o zi întreagă şi, la urma urmei, cine putea şti dacă acest prieten mai trăia şi dacă se mai afla la Moscova ? M-am ridicat, am scos biletul căpitanului şi, fără să spun nimic, i l-am întins lui Alexei Iva- novici. Acesta îl luă cu oarecare mirare, desfăcu peticul de hîrtie mînjit de sînge şi-l citi. S-a aşezat din nou pe scaun.

— Eu o să plec, am spus, încheindu-mi mantaua.

— încotro ?

— Habar n-am.

Bătrînul privi spre Olia, mîngîie cu aceeaşi compătimire şi duioşie mîna ei străvezie şi lipsită de vlagă, mai citi o dată biletul şi-l puse pe masă, cu grijă, ca şi cînd ar fi fost viu. Apoi mă întrebă iarăşi, de parcă n-ar fi auzit răspunsul meu i

— încotro vrei să pleci ? Mai aşteaptă.

Zicînd acestea, se duse în bucătărie şi reveni cu un cufit uriaş. O clipă mă fulgeră gîndul îngrozitor că bătrînul şi-a sărit din minţi şi vrea să mă ucidă. De aceea, cînd deschise uşa camerei vecine şi mă invită să-l urmez, am rămas ţintuit locului.

— Dar haide odată 1 bombăni el supărat, chemîndu-mă. Doar n-am de gînd să te omor !

Mă chema într-o cameră care, cîndva, servise probabil de sufragerie: pe pereţi, în ovale de porţelan, erau pictate naturi moarte, fructe şi vînat; cîndva, în mijlocul încăperii fusese pro- babil o masă mare ovală sau rotundă, iar în

jurul ei scaune. În cameră răsunaseră hohotele de rîs ale oaspeţilor, clinchetul tacîmurilor. Acum încăperea era dureros de pustie.

După ce mă privi pret de cîteva clipe, bătrînul se duse într-un colt al camerei, îngenunche şi încercă să desfacă parchetul cu cuţitul. Parchetul era de stejar, solid şi cu toate că era vechi, rizurile sale erau aproape invizibile.

Intelegînd ce are de gînd să facă, mi-am scos mantaua, m-am apropiat de el şi, fără nici un cuvînt, i-am luat cuţitul. Opintindu-mă din greu, am reuşit în cele din urmă să scot prima bucată de parchet; mai departe treaba a mers uşor. Era destul să împingi scîndurica de jos, să loveşti mînerul cuţitului cu un tampon de marmură pe care Alexei Ivanovici îl adusese din cabinet şi bucata de parchet sărea.

— Va să zică aşa, spuse Alexei Ivanovici, intemperiile nu-i sperie pe călători. Zicînd acestea, se duse la uşă şi privi dincolo cu băgare de seamă. Olia dormea. Bătrînul se întoarse, se aşeză pe duşumea şi, privindu-mă cu ochii împăienjeniţi deodată de lacrimi, mă întrebă :

— Stii cumva cum a murit ?

— Da.

— Of, hunii, hunii! exclamă bătrînul cu vocea-i răguşită şi, ascunzîndu-şi fata în palmele sprijinite de genunchi, izbucni într-un plîns molcom, fără zgomot. Doar umerii i se zguduiau. Ah, Nikolenka 1... Nikolenka !...

După ce s-a liniştit, am mai scos cîteva scîndurele din parchet şi am aprins iarăşi focul în godin. Olia dormea. Eu cu bătrînul stăteam în dreptul sobitei care răspîndea valuri de căldură binecuvîntată, aromitoare, ce ne învăluia încet şi mîngîietor. Totul ne îmbia la

somn. Alexei Ivanovici şedea cu bărbia sprijinită în palme şi căta fix la flăcările din godin fără să spună nimic. Am încercat să ghicesc la ce se gîndea acest om ciudat care-şi petrecuse întreaga viață în singurătate. Poate că-n mintea lui se derulau cu repeziciune imagini din copilărie, cînd mergea împreună cu frăţiorul lui la liceu, jucînd profesorilor pe care nu-i iubeau tot felul de renghiuri nevinovate şi făcînd curte fetelor. Sau poate imagini de la înmormîntarea mamei lor. După cum am aflat mai tîrziu, Nikolai era ultima sa rudă în viață, ultimul om de care se simţea ataşat. Dar, lucru ciudat: ura aceea cumplită pe care o simţisem față de căpitanul albgardist nu se întinsese şi asupra acestui bătrîn bizar şi rupt de viață, cu toate că acest om îl jelea pe acela pe care-l uram, îl jelea de parcă ar fi pierdut ceva foarte scump.

Am ieşit în antreu unde lăsasem geamantanul Oliei şi l-am adus în cabinet. înainte de a pleca din Sevastopol adunasem din locuinţa Jesteako- vilor tot ce rămăsese în urma căpitanului: scrisorile, actele şi fotografiile le-am legat cu şireturile de la ghetele răposatului. Relicvele acestea atît de scumpe Oliei se aflau pe fundul geamantanului. Le-am scos şi i le-am dat lui Alexei Ivanovici. Acesta se duse la birou, dădu la o parte manuscrisele şi desenele din mijlocul mesei, apoi, cu mîinile tremurînde, desfăcu şireturile. Probabil că în vraful acela de hîrtoage se aflau şi propriile sale scrisori şi, fără-ndoială, şi acelea ale mamei şi ale tatălui lor, precum şi scrisorile femeii frumoase şi triste al cărei portret era atîrnat deasupra mesei — amintiri dintre cele mai scumpe pe care omul, în ciuda vitregiei soartei, le

păstrează pînă la moarte. Bătrînul murmura ceva nedesluşit privind aceste hîrtii şi fotografii care doar pentru el mai aveau vreo valoare.

Nu ştiu cît o fi stat aşa, deoarece am aţipit lîngă sobiţă şi am avut un vis plăcut, un vis cum nu mai avusesem din fragedă copilărie cînd adormeam lîngă mama, cu capul la pieptul ei, cînd prezenţa ei mi-era pavăză împotriva tuturor nenorocirilor şi durerilor de pe lume.

Mă trezi Alexei Ivanovici. Stătea în fata mea, gînditor, şi juca în palmă micile bijuterii rămase de la soţia căpitanului: două sau trei perechi de cercei minunaţi, o verighetă, nişte inele bătute cu pietre preţioase şi un mic medalion de argint. Cînd bătrînul deschise căpăcelul medalionului, se ivi un chip tînăr şi îndrăzneţ — astfel arătase în tinereţea lui căpitanul Jesteakov. Pe marginea mesei se afla un ceas de aur — ceasul pe care mi-l oferise căpitanul ca s-o ajut pe Olia.

— Uite ce e, tinere hun, spuse Alexei Ivanovici, gînditor. *Suharevka* a înghiţit hăt, demult, asemenea relicve care-mi sînt dragi. Ele reprezintă echivalentul unei anumite cantităţi de pîine şi de crupe. Mă duc să fac o nouă plecăciune acestei babe omnivore, în timp ce dumneata vei sta aici şi vei păzi peştera.

Alese dintre micile podoabe de aur şi argint un inel şi cerceii şi, după ce-şi puse blana şi mănuşile, îşi trase pînă peste urechi o veche căciulă de iepure. Mai privi o dată spre Olia care continua să doarmă şi-mi spuse:

— Să n-o trezeşti. Las-o să se odihnească.

L-am oprit în uşă.

— De ce-mi spuneai hun ? Cine sînt hunii ?

Bătrînul zîmbi într-un fel anume, apoi, fără

să-mi răspundă, se duse în vestibul şi scoase dintr-un dulap o carte groasă, legată în piele, care avea o gravură de aur pe cotor. Era un volum din *Istoria universală* — nu mai {în minte dacă al lui Helmoldus sau al lui Schlosser. Alexei Ivanovici o răsfoi, găsi pasajul căutat şi bătu cu arătătorul în cartea deschisă :

— Ia şi citeşte. Omul trebuie să ştie ceva, cît de cît, despre strămoşii săi. Să-ncui uşa. Cînd să iasă, se mai întoarse o dată spre mine şi mă întrebă: Da! Care-i adevăratul dumitale nume ?

— Danii.

—- Danii prorocul ?

N-am răspuns. Mama fusese o femeie credincioasă şi datorită acestui fapt cunoşteam numele multor sfin{i şi martiri. Se vede treaba că Alexei Ivanovici luă tăcerea mea drept semn că mă simţeam jignit. De aceea mă bătu pe umăr şi-mi zîmbi cald, cu vinovăţie :

— Nu te supăra, Danii. Dacă n-am condimenta pîinea neagră a zilelor pe care le trăim cu cîte o glumă, apoi, în cazul ăsta, viata ar deveni de-a dreptul insuportabilă. Asta-i!

Am închis uşa în urma lui asigurînd-o cu cîrligul şi cu yalele şi am revenit în cabinet. În somn, Olia se dezvelise, deoarece în cameră se făcuse cald ; de pe pervaz începuseră să cadă picături de apă, iar gheata de pe geamuri se subtiase devenind albăstruie.

M-am instalat cît mai comod şi m-am apucat să citesc despre huni, despre crîncenele şi îngrozitoarele lor năvăliri, despre cruzimea acestora, cum trecuseră Europa prin foc şi sabie lăsînd în urmă o mare de sînge şi munţi de cadavre. „Aşadar, iată de ce bătrînul acesta bun şi simpatic îmi zice hun! În închipuirea lui, ostaşii Armatei Roşii sînt sălbaticii veacului nostru, biciul lui dumnezeu

care aruncă omenirea în pragul unei noi barbarii."

N-am reuşit însă să citesc mult că, deodată, cineva bătu la uşa de-afară. Crezînd că s-a întors Alexei Ivanovici, am descuiat şi am scos cîrligul. În clipa următoare dădu buzna înăuntru un bărbat îmbrăcat într-o manta zdrenţuită şi cu căciulă soldăţească din blană de miel, care mă împinse cît colo, fără să scoată nici un cu- vînt. Obrajii lui neraşi de multă vreme, roşii de ger şi de vînt, trădau îngrijorarea şi oboseala fără margini de care era stăpînit, în timp ce ochii lui mă priveau fix, cu răutate.

Intrusul trînti uşa după sine, se rezemă cu spatele de ea, apoi îşi lăsă jos gulerul mantalei şi întrebă :

— Jesteakov mai trăieşte ?

Da

.Fără să-şi scoată mantaua şi fără să mai spună ceva, necunoscutul se repezi în interiorul locuinţei — se vedea cît de colo că e familiarizat cu dispunerea camerelor. Am pornit în urma lui. Ajungînd în cabinet, necunoscutul se opri şi exclamă : „Doamne, căldură !" îşi scoase repede mantaua, şi-o puse peste umeri, apoi se aşeză lîngă sobită şi işi întinse cu lăcomie mîi- nile fine şi nervoase spre foc. Dar rămase puţin astfel; neliniştit pare-se de ceva, se ridică, se plimbă prin cameră, apoi se opri lîngă fetita adormită şi întrebă :

— Olenka?

Obrajii săi năpădiri de barbă şi obosiţi se crispară de parcă l-ar fi durut măselele. Se opri în sfîrşit lîngă birou, scotoci prin hîrtiile şi fotografiile răposatului Jesteakov, dădu de

biletul scris de acesta înainte de moarte, îl citi şi abia atunci se întoarse şi mă privi în faţă.

Mantaua şi capela mea se aflau pe divanul de lîngă uşă. Se apropie de ele şi le privi.

— Sînt ale tale ?

— Da.

— Va să zică şi tu eşti soldat, ai ? Da straşnic i-am mai scărmănat! Nu-i aşa ? La Perekop. Nu-i aşa ? Ai o ţigară ? Tare-i mult de cînd n-am mai fumat, pînă şi mîinile îmi tremură...

— Nu fumez.

Era ceva ce nu-mi plăcea la acest vizitator neaşteptat: poate nervozitatea lui. poate neliniştea care-l stăpînea, poate ochii lui cercetători care cătau cînd la un obiect, cînd la altul şi nu-şi puteau domoli neastîmpărul. Tocmai voiam să-l întreb unde luptase, cînd se trezi Olia. Fetita privi ţintă spre necunoscut cu ochi somnoroşi încă şi pe faţa ei apăru un zîmbet ca o rază de lumină.

— Nenea Volodea I

Vizitatorul neaşteptat se apropie de divan, se aşeză pe marginea acestuia şi mîngîie fetita pe creştet.

— Draga de ea, draga de ea ! Eşti de mult aici ?

— De azi. Am venit cu Danii. Dar matale, nenea Volodea ?

— Eu ? Se gîndi o clipă, apoi se încruntă. Tot de curînd am venit. Mă întorc acasă, la Piter, şi-n drum am vrut să-l văd pe Alexei. El unde-i ?

— Nu ştiu.

— S-a dus la una, parcă Suhanovka o cheamă, am intervenit eu.

— Nu cumva *Suharevka ?*

— Se prea poate...
O mîngîie din nou pe Olia cu mîna-i tremurătoare.
— Ai rămas orfană, fetita mea. Dar nu plînge. Toti am rămas orfani. Doi dintre fraţii mei au fost ucişi. Tu i-ai cunoscut. Mai tii minte cum te-am plimbat cu cuterul ? Tare-ti mai era frică !
— Mi-amintesc. Dar pe-atunci matale erai frumos, nene Volodea.
Acesta îşi trecu palma peste obraz şi aruncă o privire fugară prin cameră.
— Trăieşte fără să aibă un ciob de oglindă 1 Adevărat anahoret! Se sculă, se duse la masă şi privi cu atenţie şi tristeţe portretul femeii. Şi Iulenka a murit. Se întoarse la divan şi se reaşeză. Eşti bolnavă, Olenka ?

Nu ştiu

— .Nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte că o să te întîlnesc aici...

Schimbau între ei replici scurte, fără importanţă, aşa că am încetat curînd să-i mai ascult şi am reînceput să răsfoiesc cartea. Attila îşi conducea hoardele prin oraşele şi grădinile minunate ale Europei, semănînd peste tot moarte şi groază, nelăsînd nici o fiinţă vie în urmă-i. Citeam şi mă gîndeam că, probabil, războaiele au existat mereu pe pămînt, că oamenii s-au ucis între ei de cînd lumea, folosind în acest scop mii de procedee şi mijloace. S-ar putea însă — îmi ziceam — ca războiul nostru care tocmai se sfîrşise să fie unul din ultimele războaie, pentru că dacă nu vor mai exista nici săraci, nici bogaţi, iar oamenii vor fi egali între ei, apoi n-or să mai fie lucruri pe care unii ar jindui să le ia prin luptă de la alţii...

Auzind o ciocănitură în uşă, am pus cartea deoparte, dar străinul căruia Olia îi spunea nenea Volodea mi-o luă înainte şi ieşi în coridor. Se auzi cîrligul, zăvorul zornăi şi-apoi vocea lui Alexei Ivanovici, care scoase o puternică exclamaţie de uimire:

— Grabbe ! Grabul! Trăieşti! Aşadar, „teribilul uragan n-a distrus şi n-a măturat totul" ?!

— Ah, fosilo!

Grabbe mai spuse ceva, dar n-am desluşit ce. După cîteva minute îl auzii pe Alexei Ivanovici răspunzîndu-i cu glasul nesigur :

— Se-nfelege ! Au sosit azi.

„Va să zică ăsta-i musafirul nepoftit, Crabul acela despre care pomeneşte căpitanul în biletul scris înainte de moarte" — mi-am zis eu. Acum

5-163 priveam cu alti ochi fata sa aristocratică, mîi- nile sale în continuu tremur. Şi, deodată,

simţii arzîndu-mi pieptul biletul lui Vandîşev către un oarecare Korojda, bilet care se afla în buzunarul vestonului meu.

Alexei Ivanovici adusese pîine şi alte felurite merinde. O jumătate de oră mai tîrziu stăteam în jurul mesei şi ne ospătam. Olia mînca fără poftă şi-l privea mereu pe Grabbe. Iar Alexei Ivanovici, continuînd fără-ndoială o discuţie începută mai demult, îi spunea acestuia :

— ...Da, ştiu că a sosit timpul să pun cruce la tot ce mi-a fost drag, că nu sînt decît o fosilă nevolnică : *ciudacus vulgaricus*. N-o să mai am ce să construiesc! Ştiu. Dar ce să fac, nu toti avem parte de-o viată şi-o moarte eroică... Nici nu-mi pot imagina o planetă populată numai de eroi. Ce plicticoasă planetă ar mai fi! Tu ce zici, „Corăbioaro" ? Nu-i aşa ? Bătrînul se întoarse din nou spre Grabbe. Acum, Volodea, ar fi trebuit să faci o baie fierbinte. Şi chiar să te bărbiereşti!

— Pentru ce? zîmbi Grabbe, frecîndu-şi obrajii cu palma. Sînt după ultimul strigăt al modei. Apropo, pianul Iuliei mai trăieşte? încă nu l-ai folosit ca lemn de foc ?

— Deocamdată, încă nu. E ultimul înscris pe lista condamnaţilor la moarte. Dar dacă vrei să cînti, pune-ti mantaua pe tine. În camera cu pianul e polul frigului...

Grabbe îşi puse mantaua şi, gîrbovit, trecu în camera din fund, în care eu nu intrasem încă. Curînd răzbătură de acolo nişte sunete puternice şi pasionate, pe care le atenuau cele două uşi. Dar Grabbe cîntă puţin şi reveni în cabinet, frecîndu-şi mîinile îngheţate.

— Imposibil! exclamă el. Iti îngheaţă degetele pe clape. Nici măcar un recviem pentru mine n-am putut cînta pînă la capăt...

7. „NU SE SCUFUNDĂ CUMVA «CORĂBIOARA» NOASTRA ?"

După sosirea lui Grabbe îmi venea tare greu să mai rămîn la Jesteakov. Prea mă privea chiorîş omul acesta picat pe neaşteptate. Eram convins că-i ofiţer albgardist care evadase din prizonierat şi nu izbutise să fugă în străinătate. Simţeam că deranjez, deoarece Grabbe i se adresa lui Alexei Ivanovici mereu în franţuzeşte. Nu pricepeam o iotă şi doar uneori în avalanşa aceea de cuvinte străine auzeam unele denumiri familiare — Petersburg, Kronstadt — precum şi numele unor persoane pe care nu le cunoşteam. Ştiam însă că n-am voie să plec definitiv de-aci: în mintea mea stăruiau cuvintele lui Vandîşev : „Oare pe-acolo, prin preajma lui Ilici, n-o fi cumva vreun cuib de năpîrci ?" Trebuia să-l caut cît mai repede pe Roman Korojda, deoarece simţeam că biletul adresat lui, bilet pe care-l aveam în buzunarul vestonului, îmi arde pieptul. Dar îmi părea rău s-o părăsesc pentru totdeauna pe Olia, mă ataşasem de ea, mă obişnuisem cu ea, mă simţeam sprijinitorul şi ocrotitorul ei, cu toate că de-acum „Corăbioara" îşi găsise un adăpost şi avea alături de dînsa o rudă apropiată, care n-o va lăsa pradă vitregiilor soartei.

Între timp, Olia se simţea tot mai rău, se zbătea cuprinsă de febră, uneori începea să aiureze, îl striga pe taică-său, cerea pansamente, plîngea, se văita : „Ah, mă doare!" „Dar dacă n-o fi răceală, ci tifos ? mă gîndeam eu. Dacă s-o fi molipsit pe drum ?" Această presupunere se transformă în certitudine după ce Alexei Iva- novici, care

şedea lîngă Olia, scutură cu scîrbă ceva de pe mîna ei slabă şi galbenă ca ceara.

— Un păduche! spuse el şi se ridică. Dumnezeule, şi nu-i putem face o baie 1

Grabbe se apropie de divan şi, fără să se aşeze, îşi puse mîinile la spate şi cercetă îndelung şi cu atenţie fetita, fruntea ei îmbrobonată de sudoare, mînutele-i firave care se agitau pe plapumă.

— Da, probabil are tifos, concluziona el încet, apoi fluieră. Ah, micuţă dragă ! Alexei, undeva pe-aproape stă un medic cu care am făcut cîndva serviciul împreună. Ce-i drept, e chirurg, dar cred că poate să ne-ajute... Apropiindu-se de bă- trîn, i se adresă în franţuzeşte, vorbind repede şi cu glas rugător.

Am remarcat că aceste discuţii îl irită pe Alexei Ivanovici; bătrînul se posomora, sprîncenele sale cărunte se îmbinau la rădăcina nasului trădîndu-i iritarea ; răspundea monosilabic şi cu întîrziere. Dar de data aceasta rosti supărat în ruseşte:

— Uite ce-i, Vladimire ! Eu sînt prea bătrîn pentru treburi de-alde-astea şi n-am nici cea mai mică dorinţă să mă vîr în afacerile voastre. Camarilele alea două n-au decît să se certe între ele cît vor voi. Eu o să termin lucrarea mea care nu foloseşte nimănui şi-apoi dau ortul popii, că altă treabă nu mai am pe lumea asta... Deşi... Bătrînul nu-şi termină vorba, cătă spre bolnavă, apoi îi îndreptă plapuma.

— Dar asta-i de datoria fiecărui rus cinstit I spuse Grabbe cu buzele tremurînde şi privi spre mine. Eu însă apucasem să mă cufund din nou în istoria hunilor.

— Dacă într-adevăr mai am vreo datorie, răspunse Alexei Ivanovici, apoi uite-o ici, zace doborîtă de boală...

— Bine. O să-l aduc pe medicul de care vorbeam, rosti Grabbe după o clipă de gîndire şi îşi îmbrăcă mantaua.

Alexei Ivanovici se duse în camera de alături şi multă vreme auzii scîrţîitul unor uşi, foşnetul unor hîrtii şi pînzeturi. Apoi bătrînul se întoarse cu o foarfecă şi cu un vraf de haine femeieşti — cămăşi de noapte, rochii, o jachetă, ciorapi şi pantofi de casă cu garnitură de blană.

— Iată. Astea-s ale Iulkăi... Danii, ajută-mă s-o schimbăm, mă rugă el. Dar cred că mai întîi ar trebui s-o tundem. Ştii să tunzi ?

— Habar n-am.

Atunci Alexei Ivanovici aşternu lîngă divan nişte ziare vechi, apoi, încet şi neîndemînatic, am tuns-o cu foarfeca pe Olia care delira şi atîrna în braţele noastre ca o moartă. După asta i-am scos toate hainele şi, împreună cu ziarele, le-am vîrît cu grijă în sobiţă. îmbrăcată acum într-o rochie prea mare, Olia avea o înfăţişare şi mai jalnică, şi mai neajutorată.

— Danii, nu cumva şi pe dumneata se plimbă aceste daruri preţioase ale epocii ? mă întrebă Jesteakov.

— Care ?

— Ei care ! Păduchii...

— Da, am.

— Atunci trebuie să-ţi faci rost de un tichet pentru baie şi pentru etuvă. Altminteri o s-o păţim cu toţii, o să ne... cum se zice ? O să ne ducem pe copcă. Mda... Deşi s-ar putea să fie prea tîrziu...

M-am îmbrăcat în tăcere şi am ieşit, fără să ştiu nici eu încotro şi la cine să mă duc. Scri-

soarea pe care mi-o dăduse nenea Serghei era adresată lui Roman Gavrilovici Korojda. L-am găsit cu greu. Nu mai comanda detaşamentul cu destinaţie specială unde lucrase mai înainte. Mi s-a spus că n-ar strica să-l caut la Ceka. Ajungînd la clădirea din strada Lubeanka, am aşteptat mult şi bine, deoarece nu voiau să-mi dea drumul înăuntru; în cele din urmă l-am rugat pe ofiţerul de serviciu să-l cheme pe Korojda la telefon.
Korojda lucra într-o cameră mică, neîncălzită, cu o scurtă de piele aruncată pe umeri; cînd am intrat, scria ceva cu mîna stîngă, deoarece dreapta îi era paralizată, uscată.
— Va să zică, vii din partea lui Serghei Van- dîşev ? Tot se mai războieşte amicul ? Aşa, aşa ! Intră, acostează...
Roman Gavrilovici se dovedi un uriaş cu suflet de aur, un „proletar get-beget", cum îi plăcea să-şi zică. îmi arătă de la început multă înţelegere şi căldură. Iar în seara aceleiaşi zile, tuns şi îmbăiat, cu hainele mirosind a dezinfectant de te trăsnea, nu alta, stăteam în locuinţa lui Korojda, la masa pe care se aflau sărăcăcioasele bucate obişnuite în acel an de foamete : un castron mare de tablă cu supă de scrumbie, vreo doi cartofi fierţi în coajă şi o raţie de pîine neagră şi necoaptă.
Tuşa Maşa, soţia lui Roman, era pe potriva bărbatului ei — voinică, bună şi veselă. Mica lor locuinţă mi se păru foarte confortabilă, deşi toate lucrurile aflate acolo — şi mesele, şi taburetele, şi patul, şi leagănul de copil făcut de Roman Gavrilovici, leagăn ce sta atîrnat, ca la ţară, de un cîrlig fixat în tavan — erau simple şi ieftine. Focul ardea vesel în godin şi micul Grişka, băieţelul lui nenea Korojda, şedea pe o pernă în faţa sobiţei,

învelit într-o haină veche şi peticită a tatălui său şi privea vrăjit flăcările.

— O, dumnezeu ne-a trimis un oaspete! exclamă tuşa Maşa, care, atunci cînd am intrat, stătea pe jumătate întoarsă spre uşă, şi-mi zîmbi cu bunătate şi simpatie. Zîmbetul acesta era de-a dreptul surprinzător, deoarece în ultimii ani văzusem multe tablouri ce-nfăţişau suferinţele umane, auzisem destule povestiri dureroase. Adeseori îmi aminteam cuvintele pe care le citisem cîndva : „Nenorocirea îi face pe oameni egoişti, mărginiţi şi răi". Nu-mi puteam aduce aminte unde şi cînd citisem cuvintele acestea pe care nu le puteam nicicum uita şi-mi reveneau mereu în gînd.

— Pofteşte şi intră, ostaşule, intră, spuse tuşa Masa. Ai degerat, drăguţă ? îmi pare că n-ai mantaua căptuşită ? Aha ! Iaca, şezi aici, mai aproape de sobă... Ai să te dezmorţeşti îndată...

Nu trecuse nici o jumătate de oră şi aveam impresia că această mică familie mi-e cunoscută de cînd lumea, atît de apropiată o simţeam. Le-am povestit cîte ceva din viata mea, le-am vorbit de mama şi de tata, de Floricica-Soarelui şi de orăşelul meu natal, apoi despre luptele de la Perekop şi despre Sevastopol, oraşul în care îl lăsasem pe nenea Serghei. Tuşa Masa mă ascultă privindu-mă cu compătimire, sprijinindu-şi obrazul în palmă în timp ce Roman Gavrilovici bea cană după cană din obişnuitul ceai de morcov. Sub mustăţile sale stufoase, de culoarea paiului, îi zăream dinţii mari, umezi, strălucitori. Pînă şi micuţul, care şedea în poala mamei sale, mă privea ţintă cu ochii lui mari şi negri ca mura.

Cînd am încheiat. Roman îşi aprinse o ţigară şi spuse:

— Să lăsăm parastasele. De-acum sîntem stăpîni în casa noastră şi trebuie să facem ordine şi curăţenie. Iar pentru asta, să ne suflecăm zdravăn mînecile, că e gunoi cu ghiotura ! ...Uite ce ...Danilka, chiar mîine o să căutăm ceva pe măsura puterilor tale, nu de alta, dar cam ¡ducem lipsă de oameni pentru treburile noastre.

Am rămas să dorm la ei, pentru că mi se părea prea greu ca-n noaptea aceea să pornesc prin Moscova înzăpezită, încătuşată de un ger cumplit, pustiită şi pe jumătate moartă. Tuşa Masa mi-a aşternut pe podea, lîngă sobă, chiar sub leagănul care scotea sunete melodioase cînd adormea copilul şi m-am acoperit cu mantaua, fericit că şi aici, la Moscova, îmi găsisem prieteni. înainte de a trece pragul viselor, i-am mai spus o dată lui Roman Gavrilovici povestea cu biletul răposatului Jesteakov şi apariţia lui Grabbe în stradela Merzleakovski.

— Serioga are dreptate 1 Se prea poate să fie cum zice el, murmură Roman Gavrilovici şi grăuntele de foc al tigrii sale licări în întuneric. De-ai şti cîţî contrarevoluţionari de teapa ăstora s-au prăsit pe-aici în anii ăştia 1 Zău dacă le mai poti tine socoteala ! Aici găseşti şi „eseri", şi de-alde Kaplan, ai de-a face cu complotul - lui Lokkart, cu „Centrul naţional", cu „Centrul de dreapta", cu „Uniunea pentru apărarea patriei şi libertăţii", cu „Uniunea pentru renaştere" 1 Ţi-e şi lehamite să-i înşiri pe toti I Şi toate aceste lepădături încearcă să muşte, să muşte cît mai adînc, la sînge... De-acum, totul s-a limpezit, planurile lor s-au dus de rîpă aici, ca şi pe front, aşa că încep să se aciuieze prin fel

de fel de unghere... Tu, Danilka, urmăreşte-l îndeaproape pe Crabul ăsta, poate că-i într-ade- văr o afacere serioasă... Iar eu o să vorbesc chiar mîine la Ceka.
În dimineaţa următoare au plecat devreme la lucru: mătuşa Masa la manufactura Triohgor-naia, iar Roman în strada Lubeanka. Pe micul Grişa l-au dus cu sania la grădiniţa de copii. Potrivit celor spuse de Roman, trebuia să merg în strada Lubeanka după ora două, deoarece dînsul urma să vorbească despre mine cu cineva.
M-am dus la Jesteakov. Cîtă deosebire între Moscova de-acuma elegantă, frumoasă, veselă, clocotind de viaţă — şi Moscova din anii aceia ! Dar chiar şi-atunci, în timpurile acelea grele pentru noi toţi, Capitala mi-a făcut o deosebită impresie.
În ziua respectivă am mers pe lîngă zidurile Kremlinului pînă am îngheţat bocnă, privind cu nepotolită curiozitate chipurile oamenilor ce intrau şi ieşeau din Kremlin şi, nu ştiu de ce, aveam impresia că dintr-o clipă într-alta, de acolo, de sub bolta roşie a porţii, va apare Vla- dimir Ilici, că-l voi vedea şi-l voi recunoaşte. Am trecut în partea cealaltă a pieţei şi de-acolo am privit îndelung ferestrele ce se zăreau dincolo de zid, gîndindu-mă că umbra care tocmai luneca pe geamurile îngheţate era chiar umbra lui Lenin.
Tocmai cînd mă hotărîsem să plec, i-am zărit pe neaşteptate pe foştii noştri tovarăşi de drum, care ieşeau din Kremlin. Ajunşi afară, cei trei ţărani s-au oprit, s-au întors cu fata spre Kremlin, şi-au scos căciulile şi au stat aşa multă vreme, privind undeva în sus. M-am apropiat de ei, dornic să aflu dacă au fost la Ilici.
— Bună ziua !

Toti trei se întoarseră spre mine şi mă priviră nedumeriţi, neputînd parcă să mă recunoască, într-adevăr, ai fi zis că nici nu mai văd înaintea ochilor. Fără să-mi răspundă la salut, bătrînul îşi puse cuşma roasă pe cap şi oftă din greu.

— Că tare frig mai e la el în odaie şi zău că asta-i curată nenorocire! Lîngă uşa lui 6tă un soldat. II întreb : „Ascultă mă, suflet de pă-gîn ce eşti, cum poţi răbda să nu-i faci oleacă de foc ? Ţi-e lene să rupi cîteva scînduri dintr-un gard, hai ?" „Ia nu te mai lega de mine ! — îmi răspunde el. — Dacă Vladimir Ilici nu mă lasă, ce să fac ? Zice că vrea să trăiască aşa cum trăieşte tot poporul." Poftim ! Ar trebui să stea cu căciula pe cap, să nu răcească. Nu de alta, dar e pleşuv, pleşuv de tot.

— Una -ca asta s-ar putea lesne întîmpla, aprobă un altul, apoi, întorcîndu-se din nou spre Kremlin, îl contemplă îndelung, de parcă ar fi vrut să-şi întipărească pentru totdeauna în minte imaginea zidurilor şi turnurilor sale acoperite de promoroacă.

Astfel au rămas în mintea mea aceşti ţărani cu hainele lor zdrenţuite şi peticite, care au dus în cătunul lor depărtat, distrus de război şi vlăguit de foamete, căldura şi lumina pe care le-a dăruit-o inima lui Lenin...

— Şi, dreptu-i că n-a vrut să primească mierea ! îmi strigă bătrînul îndepărtîndu-se. Dar nici eu n-am fost prost: i-am pitit gavanosul sub masă. Acum, vrei, nu vrei, trebuie să mă- nînci şi să te lecuieşti!

Am trecut prin Piaţa Manejnaia în care troie-nele de zăpadă se înălţau ca nişte munţi albi cu creste ascuţite şi-apoi am apucat-o pe actuala stradă Herzen, unde magazinele te priveau cu pătratele albe ale vitrinelor bătute în scînduri şi acoperite cu obloane din tablă

gofrată. La un chioşc de pîine stătea la coadă, nemişcată şi încremenită, o mulţime cenuşie de femei şi copii zdrenţăroşi, flămînzi, într-o stare de plîns.

Mi-a deschis uşa Jesteakov şi, fără să mă privească, porni repede înainte.

În cabinet, lîngă divanul pe care era culcată Olia, se afla Grabbe şi încă un bărbat. Mai înainte ca acesta să-şi fi întors fata spre mine, am avut senzaţia că mi-e cunoscut, că statura 6a voinică şi arogantă nu mi-e străină, că-l mai întîlnisem undeva pe omul acesta. De aceea, în clipa cînd s-a aplecat asupra bolnavei era cît pe ce să strig : „Şustov!" Da, omul acela era chirurgul Şustov pe care, cu doi ani în urmă, în orăşelul meu drag şi îndepărtat de pe Volga, era cît pe-aci să-l împuşte Vandîşev, deoarece refuzase să lucreze la spitalul de tifici. Mai tîr- ziu zăcusem şi eu în acest spital în care chirurgul Şustov amputase unui ostaş roşu piciorul cangrenat, deşi se spunea că piciorul mai putea fi salvat. Şustov fusese ridicat de la spital şi dus la Ceka, dar evadase de-acolo împreună cu alti şase deţinuţi. Si-acum iată unde am dat de dînsul!

— Anunţaţi cazul la ăştia, acolo unde trebuie, spuse Şustov supărat şi dispreţuitor, adresîndu-se lui Alexei Ivanovici. N-au decît s-o interneze în spital.

Aşa cum stătea, îi vedeam profilul cu trăsături frumoase, de o arogantă boierească. Semăna ca şi mai înainte cu Şaliapin, şi se vedea cît de colo că anii de pribegie, necazurile şi războiul nu-i tociseră nici trufia, nici aroganta.

„Va să *zică,* de-ald-ăştia-s prietenii lui Grabbe! Aşadar, inima mea nu greşise cînd refuzase să se încreadă într-însul!"

Mă protăpisem lîngă uşă şi nu ştiam ce să fac. Mi-era teamă ca nu cumva, întorcîndu-se spre mine, să mă recunoască şi, amintindu-şi cele petrecute cu doi ani în urmă, să se sperie şi să se pună în gardă.
Dar Şustov nu m-a recunoscut şi, probabil, nici nu putea să mă recunoască, deoarece pe vremea cînd avusesem tifos eram un tînăr plă- pînd, aproape un copilandru, iar de-atunci şi pînă acum, prin mîinile sale trecuseră desigur foarte mulţi oameni. După ce-mi privi în fugă şi cu indiferentă mantaua, începu din nou să discute cu Grabbe şi cu Jesteakov fel de fel de nimicuri, fără să-i pese că în fata lui se afla o fiinţă în agonie.
Mi-am luat bocceluţa şi am plecat. După ce-am ieşit din casă, am traversat repede strada, m-am ascuns la intrarea unei case impunătoare şi am început să aştept.
Şustov apăru curînd, dar nu singur, ci însoţit de Grabbe. Doctorul nu mai era îmbrăcat ca atunci, demult, în luxoasa sa blană de biber, pe care mi-o aminteam bine, ci într-un paltonaş subţire prin care sufla vîntul, iar pe cap avea o căciulă joasă, aşa cum purtau în acea vreme avocaţii şi artiştii.
M-am luat după ei. Îi uram pe cei doi, eram mistuit de o ură ascuţită şi în acelaşi timp du-reroasă. Mînat de acest sentiment îi urmăream. În timpurile acelea, lîngă poarta Nikitski se afla o farmacie. Cei doi intrară acolo şi, după cum am aflat mai tîrziu, au anunţat spitalul cerînd evacuarea Oliei. Revenind în stradă, îşi ridicară gulerele şi porniră în jos pe Bolşaia Nikitskaia. În dreptul casei cu numărul 22 se opriră, priviră bănuitori în toate direcţiile şi dispărură pe poartă.

Iar eu, tremurînd — picioarele îmi erau înghe-ţate bocnă — am făcut calea-ntoarsă la locuinţa lui Jesteakov. Mi-a deschis Alexei Ivanovici care tuşea din greu şi-avea ochii scăldaţi în lacrimi.

— Nu se scufundă cumva „Corăbioara" noas-tră, Danii ? mă întrebă el, şi buzele i se crispară. Dacă nici cei de la spital n-o mai pot salva ? Dar, la urma urmei, pentru ce s-o salveze ? Să se chinuiască şi să-şi blesteme viaţa ? Ah, doamne, dumnezeule 1...

8. CUNOŞTINŢE NOI

Cînd am ajuns pe strada Lubeanka, Roman Gavrilovici cerceta atent nişte liste, devize, tabele ; la început, lucrul acesta mă uimi: eu crezusem că munca la Ceka înseamnă o continuă urmărire a duşmanilor înrăiţi ai Puterii sovietice, a bandiţilor şi contrarevoluţionarilor, a spionilor şi diversioniştilor, un continuu pericol şi un permanent schimb de focuri cu aceştia, eroism şi fapte de arme legendare.

Roman Gavrilovici dădu la o parte hîrtiile din fata lui, mă invită să mă aşez pe un scaun şchiop, îşi aprinse o ţigară şi apoi rămase pe gînduri privind îndelung geamul acoperit de gheată. In cele din urmă îşi stinse ţigara într-o cutie de conserve aflată pe masă şi începu :

— Uite ce e, dragă Danii, o să lucrezi la noi... Iar prima ta sarcină e să nu-'i scapi din ochii tăi de proletar pe crabii ăştia. În privinţa lor avem bănuieli temeinice. Da-da...

În ziua următoare, seara tîrziu, mă aflam în biroul lui Korojda cînd, deodată, intră Dzer-jinski. II vedeam pentru prima oară. Cu înfă-ţişarea-i tinerească, subţirel şi înalt, cu o manta lungă de cavalerie aruncată peste umeri, Dzer- jinski intră vijelios, privi mesele pustii, se apropie de Korojda şi-i dădu mîna,

apoi mi-o întinse şi mie privindu-mă cu atenţie şi cercetător cu ochii lui inteligenţi şi pătrunzători.
— Probabil că dumneata eşti Kostrov ? mă întrebă el, retinîndu-mi pentru o clipă mîna.
— Chiar el, Felix Edmundovici, spuse Korojda, deoarece eu amuţisem fîstîcit.
Dzerjinski se aşeză obosit pe marginea mesei.
— Ai o ţigară, Gavrilovici ?
— Am, Felix Edmundovici, răspunse Korojda şi se grăbi să-şi scoată punga cu tutun. E tutun de casă.
îşi aprinseră cîte o ţigară în timp ce eu mă uitam la mîinile subţiri şi nervoase ale lui Dzerjinski, la părul său pufos, la cuta adîncă ce-i brăzda vertical fruntea.
— Da-a ! oftă el. Comploturile şi răzvrătirile pe care le-am descoperit formează un lant lung,
Roman Gavrilovici. Un lan{ foarte lung. Şi, deocamdată, nu i-am dat de capăt. Noroc că proletariatul şi-a trimis cei mai buni fii să lucreze la Ceka. Zicînd acestea, se sculă şi-şi întinse oasele. Nu-i de mirare că duşmanii ne urăsc cu atîta înverşunare, le merităm pe deplin ura. Putem fi mîndri de ea, putem fi mîndri de martirii şi eroii căzuţi în lupta cu aceste lepădături... Ei, eu îti doresc succes, Kostrov. Cum stai cu locuinţa ? Gavrilovici, î-aţi dat cartele ?
— Totul e-n regulă, Felix Edmundovici, n-aveti nici o grijă.
După ce Dzerjinski ieşi, Roman Gavrilovici cătă îndelung la uşa prin care acesta ieşise, apoi zîmbi:
— La noi, asta se cheamă „vizita medicului"...

În zilele acelea, trecînd pe coridoarele Cekăi, m-am lovit de cei duşi sau aduşi de la interogatorii, de speculanţi şi contrarevoluţionari arestaţi. Mai dăinuia încă războiul din umbră, mai existau încă oameni care credeau că Puterea sovietică se va prăbuşi de la o zi la alta... Mergeau pe coridoare, cu ochii scăpărînd de ură, făpturi înfofolite în blănuri scumpe ori în mantale de funcţionari sau de ofiţeri, treceau cu buzele tremurînde, ştergîndu-şi sudoarea. În spatele lor păşea cîte un ostaş tinerel care, cu baioneta la armă, îi escorta pe arestaţi.

Într-o dimineaţă m-am dus din nou la Jesteakov.Uşa mi-a deschis-o Alexei Ivanovici, încărunţit, agitat ca întotdeauna, cu blana aruncată peste umeri.

— A-a-a ! Hai, intră în peştera mea, luptăto- rule... Nu te-am mai văzut de un car de vreme. Nu cumva te-ai apucat să faci ordine pe pămîn- tul cucerit ?

În cabinetul bătrînului era frig, iar pe geamuri se aşezase un strat de gheaţă. Divanul pe care dormise Olia era gol, şi-n locul ei se vedea doar o grămadă de boarfe şi o carte mare deschisă la o pagină cu tot felul de fluturi tropicali. Pe masă se aflau în dezordine nişte foi de hîrtie pe care erau desenate planuri. Mi-am dat seama că Alexei Ivanovici lucra, deşi socotea că lucrarea lui e zadarnică şi nefolositoare pentru vremurile acelea. Aflasem că e inginer specialist în energetică şi că după proiectele sale fuseseră construite două sau trei centrale electrice. Dar, de la începutul războiului, nu mai construise nimic.

— Care va să zică aşa, spuse Alexei Ivanovici. Iar „Corăbioara" noastră...

— Ce-i cu Olia ? Trăieşte ?

— Deocamdată, da... Deocamdată mai trăim cu toţii... Numai că biata de ea a devenit străvezie ca o vază de cristal.

Venisem la Jesteakov în speranţa că-mi va îngădui să locuiesc la dînsul, dar, văzînd în scrumieră mucurile de ţigară strivite nervos de Grabbe, m-am gîndit că nu-i potrivit să aduc vorba despre asta, că n-am şanse. Şi-apoi, se prea putea ca lucrul acesta să-l pună în gardă pe Grabbe.

Stînd lîngă Jesteakov şi privindu-i fa {a mare, congestionată, cu pungi vineţii sub ochi şi

mîi- nile sale înţepenite de frig, mi-am adus deodată aminte de peticul de hîrtie lipit pe uşa casei în care intraseră Şustov şi Grabbe: „De închiriat un pat". Dacă aş izbuti să închiriez patul acela, poate că voi fi mai aproape de acel „cuib de năpîrci" care mă preocupa stăpînindu-mi toate gîndurile.

— De ce nu mai faceţi foc, Alexei Ivanovici ? Ati ars cumva tot parchetul? l-am întrebat eu, văzînd cum îşi înveleşte grijuliu picioarele cu nişte resturi dintr-o plapumă veche.

— Parchetul ? repetă el, visător, de parcă s-ar fi întors cu gîndurile de undeva, de departe. Am nevoie de el. Dacă o să acosteze iarăşi „Corăbioara" la cheiul meu singuratic ? Dar dumneata cu ce te ocupi? Ţi-ai găsit o locuinţă ? Te-ai aranjat undeva ?

— Da, da...

Mi-am luat rămas bun şi am plecat pe Bolşaia Nikitskaia, la casa cu numărul 22. Anunţul de închiriere se mai afla pe uşă. Am intrat în- tr-un coridoraş unde domnea un frig pătrunzător. Am lovit ceva care se prăbuşi bubuind şi, drept răspuns la acest bubuit, în fata mea se ivi dreptunghiul luminos al unei uşi în pragul căreia se contură silueta întunecată a unui om, şi o voce de tenor întrebă :

— Cine-i acolo ? Veniţi mai aproape, că nu văd nimic privind dinspre lumină.

M-am apropiat. Omul din fata mea avea chipul uscăţiv şi obrajii prelungi ca sfinţii din icoane, părul blond, prins după obiceiul meşterilor cu o cureluşă. Peste cazaca neagră avea un fel de pieptar.

— Pentru pat? mai întrebă el o dată. Băteti la vecin, la portar. Ferapontîci I

Am bătut în uşa vecină care avea vopseaua scorojită şi de care atîrnau zdrenţe de pîslă,

dar nu răspunse nimeni. Pe uşă se zărea un cîrlig de fier acoperit de promoroacă.

— Probabil că bătrînul s-a dus după afacerile lui. S-a apucat de *Suharevkă...* În altă parte unde-ar putea fi ? Da matale, ostaşule, intră şi te încălzeşte. Mai aşteaptă, poate pică acuşica. Pe viforniţa de-afară nu poti să umbli mult. L-am supărat pe domnul...

Am intrat într-o cameră mare, pătrată, unde pe toti pereţii erau atîrnate scule de tîmplărie: rindele fel de fel, unele mai mari, altele mai mici, dalte al căror otel sticlea din spatele grinzilor, tot felul de cleşti de dulgherie atîrnati pe dibluri de lemn. Într-un colt, sub geamul îngheţat, era rezemat un mic banc de lucru. Lîngă sobita de teracotă se înălţa un paravan de pînză în spatele căruia ghiceai că se află un pat, iar în stînga sobitei, chiar pe colt, atîrnau nişte icoane deasupra unei mese bine geluite.

Gazda îmi plăcu; pe chipul lui se vedea blîndetea de totdeauna a meseriaşului, a omului muncitor. El împinse mai aproape de sobită un scăunel, înlătură cu o mişcare a mîinii talaşul şi praful de pe el şi mă invită să iau loc:

— Şezi, ostaşule. Pesemne că te-ai săturat de luptă, hai? Nu prea ai ţinut seamă că eşti atît de tînăr. Eu, mde, n-am avut parte de luptă, n-am picioare bune, cică am piciorul plat. Păi să-i fie de bine dacă-i plat... De felul meu nu-s prea războinic. Să-ti fac un ceai ? Vrei ?

Luă nişte talaş de lîngă bancul de lucru, îl aruncă în sobită şi flăcările începură să danseze înviorate.

— înainte meştercam mai ales leagăne şi paturi duble, dar de la o vreme trăiesc de pe urma coşciugelor.

Abia acum am observat lîngă bancul de lucru capacul unui sicriu de copil.

Mde, unul moare, iar altuia îi cade o bucăţică de pîine de pe urma lui. De felul meu toată viata am lucrat tîmplărie pentru teatru. Şi tata, şi eu, şi feciorul meu... Dar acu nu-ti prea poti duce veacul de pe urma teatrelor. Nu-i nevoie decît de scînduri în care să putrezeşti... Nu-i prea cinstit şi e şi păcat, dar ce altceva pot face ? Vorbind mereu, gazda se învîrtea sprinten şi îndemînatic prin cameră, luă un ceainic în care turnă apă dintr-o căldare şi-l puse pe plita fixată la sobă. Nu mai nădăjduiam c-o să răzbim şi prin iarna asta, dar uite că merge... Ei, şi de cîte necazuri mi-a fost dat să am parte! Pesemne că n-ai pe nimeni la Moscova dacă vrei să închiriezi un pat, aşa-i ?I-am povestit pe scurt cîte ceva despre mine. Dînsul se aşezase şi mă asculta, ofta, îşi mîn- gîia barba blondă şi rară şi, din cînd în cînd, zvîrlea o mînă de talaş în sobită. Apoi îmi vorbi despre *Bolşoi teatr* (Teatrul mare) unde lucrase încă de mic copil împreună cu tatăl său. Pe vremea aceea, pentru mine teatrul era cu desă- vîrşire necunoscut, ceva misterios, deoarece pînă atunci în tîrguşorul meu natal n-apucasem să văd decît nişte spectacole de bîlci. Iar Stepan Petrovici vorbea despre teatru într-un iei aparte, stîrnindu-mi interesul; dînsul îl văzuse dinlăuntru, cunoscuse şi simţise viata sa interioară.

Cînd, fără să mai aştept pe viitoarea mea gazdă, am dat să plec, Stepan Petrovici îmi şopti privind grijuliu spre uşa vecină:

— Numai să fii cu ochii în patru, flăcăule... că Ferapontîci ăsta e niţel cam... Gazda îşi duse degetul în dreptul frunţii şi-l răsuci. Uneori îl apucă "iacă aşa, nişte toane rele...

Visează morţi. Dar tu să nu-l iei în seamă, e un bătrîn liniştit...

Doream să aflu la cine venea Grabbe în casa asta şi dacă Şustov locuieşte aici; de aceea, cu băgare de seamă, l-am întrebat pe Petrovici cine mai stă în această parte a casei.

— Ce-aş putea să-ti răspund ? spuse el, ridicînd din umeri. Fel de fel de oameni. Şapte perechi de prihăniti şi şapte de neprihăniţiaş zice eu. înainte de revoluţie purtau tot soiul de uniforme de funcţionari, pălării cu pene de struţ, da acu nu-i prea poti deosebi după haine. Fireşte că ăi mai bogătani şi mai cunoscuţi, cărora le place Puterea sovietică taman ca sarea-n ochi, s-au cărăbănit prin felurite ţări străine şi, pesemne, s-au cuibărit pe-acolo... Iar ăi de-au rămas şi-au ascuns vechea funcţie sub vreun suman ponosit şi trăiesc ca nişte cîrtite. înainte vreme, datorită meseriei mele, treceam adeseori pe la dînşii, ba să le pun un raft de cărţi, ba să le aranjez vreo uşă sau vreo giurgiuvea la

[1] **Aluzie la piesa *Misterul-Buf* de V. Maiakovski.**

fereastră; acu însă, cărfile-s folosite mai mult pentru a face focul în sobă, ca să nu mai vorbim de rafturi... Oamenii ăştia trăiesc cu ochii în patru, şi numai nevoia îi scoate din bîrlogul lor... Incoio, se poate zice că şi ei sînt tot oameni...

Luîndu-mi rămas bun, i-am spus că voi mai trece chiar în seara aceea pe-acolo fiindcă n-aveam unde să-mi petrec noaptea şi nu voiam să dorm în gară.

— Vino, vino, spuse tîmplarul, petrecîndu-mă. Să treci şi pe la mine, să-ti fac cunoştinţă cu baba mea şi cu feciorul meu, care-i tot dulgher, un flăcău atît de meşter, încît scîndura cîntă în mîna lui ca o păsăruică...

Am revenit în casa cu pricina în seara aceleiaşi zile, după ce hoinărisem pe străzi pînă-mi degeraseră picioarele şi îngheţasem bocnă de nu mai puteam scoate o vorbă.
Mi-a deschis uşa un bătrîn uriaş, cu părul şi barba netunse de mult, un bătrîn în privirile căruia se citea într-adevăr nebunia. Avea ochii mari şi sticloşi, acoperiţi parcă cu o pojghiţă de gheată, nişte ochi de om veşnic speriat ce cată mereu înapoi, ca şi cînd s-ar teme de un pericol din spate. Barba căruntă îi acoperea tot pieptul, părul lung şi suriu era pieptănat cu degetele, un nas mare îi atîrna deasupra gurii, iar mîinile lui n-aveau astîmpăr, căutînd parcă ceva.
Unchiaşul acesta mă privi bănuitor şi, la început, nici nu vru să mă lase să intru în locuinţa sa — pesemne că mantaua şi capela mea nu-i inspirau încredere, deşi eu eram deosebit de mîndru de ele.
— Pe cine cau{i ? mă întrebă el cu grosolănie dar şi cu spaimă în glas, barînd uşa cu trupul său mătăhălos. Nu cred c-ai pierdut ceva pe-aici.
— Am venit văzînd anunţul. Pentru pat, moşule. N-am unde dormi.
— Eşti orfan ? mă întrebă el neîncrezător, fără să se urnească din usă.
— Ihî!
— Ai fost pe front ? Eşti ostaş ?
Ferapontîci arătă din ochi spre capela mea. Iar eu, dînd ascultare unei vagi presimţiri, am minţit renuntînd la un titlu care mi-era drag.
— Nu, moşule, i-am răspuns. Ţoalele astea le-am primit de la „Casa copilului".
— Aha ! Mă mai privi puţin cu neîncredere dar, treptat-treptat, fata i se destinse şi-n ochi i se ivi o expresie de linişte. Lucrezi undeva ?

— Ihî (şi iar am minţit). La gară, descarc lemne.
— Cartele ai ?
— Da.

Bătrînul se dădu doi paşi înapoi şi, intrînd după el, am coborît trei trepte de piatră. În camera acestuia, aerul era jilav şi mirosea a mucegai, iar într-o sobiţă de fier rămasă doar cu trei picioruşe abia mai pîlpîia focul. Coltul din fată al camerei era ocupat de un pat mare de lemn, lîngă pat se afla un scăunaş, iar pe acesta — o icoană mare a sfîntului Gheorghe care străpungea cu suliţa un balaur ce se zvîr- colea sub copitele calului său. În partea de jos a icoanei era lipită o fîşie de hîrtie pe care fusese scris de mînă cu litere de tipar i „Slăvit fie domnul întru pieirea duşmanilor". În coltul opus se afla o măsuţă veche, ovală, cu picioarele sculptate, iar în spatele ei o laviţă largă.

— O să dormi aici, spuse bătrînul şi ciocăni laviţa de lemn cu degetul său păros. Nu cer să-mi plăteşti în bani, ci în de-ale gurii... Se aşeză greoi pe patul său neaşternut, care se- măna cu bîrlogul unei jivine şi începu să mă cerceteze din nou. Eşti creştin sau jidov?
— Creştin.
— Atunci e bine, murmură abia auzit bătrî- nul.

Mi-am scos mantaua, mi-am pus-o pe umeri şi m-am aplecat deasupra sobitei dorind parcă să sorb toată căldura ce mai ieşea dintr-însa. Inima îmi da ghes să plec, fiindcă aici totul îmi displăcea, mă indispunea. Dar undeva în casa aceasta îşi aveau probabil cuibul nişte complotişti care se pregăteau să ridice mîna împotriva revoluţiei. „Trebuie să îndur, ce să fac ?" mi-am zis privind spre bătrîn. Acesta sta gîrbovit, cu mîinile-i uriaşe şi vînoase

vîrîte între genunchi. Sub sprîncenele cărunte şi coborîte lucirea ochilor se stinsese în timp ce buzele i se mişcau abia perceptibil — probabil că bătrînul, ca mulţi oameni singuratici, se obişnuise să vorbească singur.

— Acum cîtva timp, am avut un cîine, spuse bătrînul fără să-şi ridice privirea. II chema Rex, un nume nobil, de I Pesemne că l-a mîncat cineva. L-o fi prins şi i-o fi făcut de petrecanie.

Să fi ştiut asta, îl mîncam eu, că tare-mi mai ghiorăie matele de dorul cărnii.

În ziua aceea primisem două sute de grame de pîine pe cartelă — raţia pe patru zile — şi două scrumbii mici, arămii. Am desfăcut sără-căciosul meu pachet şi m-am aşezat la masă.

— Hai de mănîncă, moşule, l-am îmbiat eu.

Ferapontîci îşi înălţă cu greu capul, mă privi cu nedumerire şi, încretindu-şi fruntea într-un fel ciudat, sprîncenele i se arcuiră. Se sculă de pe pat, se apropie şi, rămînînd în picioare lîngă masă, privi un timp la merinde, apoi atinse o scrumbie cu degetul.

— Pe cartelă ?

— Da. Asta s-a dat azi.

Bătrînul se scărpină gînditor sub bărbie.

— Ce-ar fi să bem ceva, hai ? Vrei ? mă în-trebă el pe neaşteptate.

Fiind pe Frontul de sud, mi se întîmplase să gust de cîteva ori basamac şi-mi aminteam bine senzaţia plăcută de căldură care mi se răspîn- dea în tot trupul, după o singură înghiţitură din acest lichid arzător, care mirosea groaznic. Dar îngheţasem atît de tare în ultimele zile, încît înghitii în sec şi dădui afirmativ din cap.

— Basamac ? l-am întrebat mai apoi.

— De ce basamac? Cel mai grozav coniac, coniac de-al lui Şustov. Văzînd că-l privesc

uimit, Ferapontîci mă lămuri: În casa asta stă un fost boier care se îndeletniceşte cu negustoria. Casa a trebuit s-o dea tovarăşilor, dar şi-a păstrat pivniţa. În pivniţa asta are rezerve pentru zece ani. În fiecare zi duce cîte un clondir la *Suharevka* şi trăieşte ca-n sînul lui Avram...

îngenunchind în fata patului, îşi vîrî mîna în cotlonul cel mai îndepărtat şi scoase de acolo o sticlă de un format deosebit, cu etichetă argintie ce-ti lua ochii — în care juca o licoare de culoarea chihlimbarului.

— Dacă vii la mine cu sufletul deschis, spuse bătrînul privind scrumbiile, apoi să ştii că nu-s lup. N-am însă decît un singur pahar şi acela-i bisericesc. Zicînd acestea, luă de pe pervaz paharul albastru al unei candele. Dacă bei dintr- însul parcă şi păoatele-s mai mici...

9. „EI SINT! NUMAI EI POT FI!"

Această primă noapte petrecută la Ferapontîci mi-a rămas în minte ca un episod ciudat şi ireal — parcă aş fi visat totul cuprins de un somn adînc — ca un vis deformat de amintiri. Şedeam împreună cu bătrînul la masă. Sub tavanul jos, plin de pînze de păianjeni şi nevăruit de multă vreme, lampa din colt cînd se înviora, cînd îşi pierdea licărirea ; se vedea că nimeni n-o ştersese vreodată de praf. Mai tîrziu, către miezul nopţii, se stinse definitiv şi din toate ungherele camerei mi se părea că se furişează spre masă nişte umbre colţuroase şi cu părul vîlvoi.

Ameţisem după prima înghiţitură de coniac — asta pentru că flămînzisem prea multă vreme — şi, deodată, totul începu să mi se pară mai drăguţ Şi mai simplu : trecutul şi viitorul meu, ba chiar şi bătrînul Ferapontîci — uriaşul bărbos, cu pieptul năpădit de păr

cărunt, cu ochii sticloşi, care aşteptau parcă înspăimîntati să se întîmple ceva. „Iacă, îmi ziceam, tu, Da- nilka, ai venit la Moscova, în acest oraş imens unde se încrucişează şi se împletesc drumurile a sute de mii, a milioane de vieţi omeneşti şi te gîndeai că aici e foarte uşor să te pierzi, neavînd nici rude, nici prieteni. Dar iată că aici, ca pretutindeni, sînt mulţi oameni buni şi inimoşi. Roman Gavrilovici, tuşa Maşa, bătrînul inginer Jesteakov, tîmplarul de la *Bolşoi teatr*, ba chiar şi omul acesta ciudat şi mătăhălos care, probabil, e-n stare să omoare un cal cu o singură lovitură de pumn." Simţeam fată de toţi o duioşie şi o simpatie copleşitoare, provocate de coniacul băut.
Cînd lampa se stinse de tot, Ferapontîci se întoarse speriat spre uşă şi, bîjbîind grăbit sub pervaz, scăpără bricheta şi aprinse o luminare subţire de ceară. Petala tremurătoare a flăcării se înălţă zveltă, luminînd palma brăzdată de cute adînci care o proteja. Şi, cu toate că uşa era închisă cu un cîrlig mare şi cu un zăvor de fier, Ferapontîci se duse cu luminarea în mînă să verifice încă o dată toate încuieto- rile. Apoi se întoarse la masă şi se aşeză. Era binişor ameţit — se vede treaba că băuse şi înainte de sosirea mea —- iar eu simţeam că mă cuprinde şi pe mine aceeaşi nelinişte, a cărei cauză n-o puteam ghici.
Mi-am amintit de avertismentul lui Petrovici că uneori bătrînul „nu-i în toate minţile". Şi, deodată, i-am găsit uşor explicata: probabil că uneori bătrînul se-ntrece cu băutul şi de-aici provine toată ciudăţenia lui...
Deşi eram oarecum cherchelit, îmi dădeam seama că nu trebuie să-i destăinuiesc bătrînului adevărul despre mine: prea din

cale-afară de urît se chiorîse la capela mea de ostaş roşu. Din fericire, n-am avut ocazia să vorbesc mai de loc, deoarece vorbea Ferapontîci aproape tot timpul, dezlînat şi confuz, sărind de la* una la alta, fără să-i pese dacă-l ascult sau nu. Eram gata să cred că pe vremea cînd Rex mai era în viaţă, bătrînul vorbise la fel şi cu cîinele, iar după ce acesta fusese prins şi mîncat, Ferapontîci putea sta ore întregi de vorbă cu umbra lui, cu pereţii sau cu flacăra plăpîndă ce abia-şi mai trăgea sufletul în gura neagră a sobiţei. După ce Ferapontîci tăcu, în liniştea cămăruţei sale mucegăite îşi continuă inutila-i existenţă doar pendula atîrnată strîmb deasupra patului, pendula din a cărei ramă de fier ne privea fix prin întuneric faţa lunguiaţă, cu bărbuţă dichisită a ultimului Romanov, ţarul faţă de care nutream o ură nemărginită.
Din cînd în cînd bătrînul se pornea să istorisească cîte o întîmplare din copilăria sa care, fără-ndoială, fusese cea mai fericită perioadă a vieţii lui.
— Ţin minte că-mi plăcea să privesc cerul în zorii zilei. Uneori se întîmpla să-mi petrec noaptea în vreun stog de fîn, dar în zori parcă simţeam cum mă înghionteşte cineva: „Hei, priveşte!" Uitîndu-mă la cer, mi se părea că zbor în tăriile lui, că cerul n-are nici fund, nici margini. Şi cîntau păsărelele, şi finul mirosea de parcă m-aş fi aflat într-un butoiaş cu miere... Ţin minte că într-o dimineaţă, pe cînd dormeam lîngă muierea mea, i-am dat un ghiont în coaste şi i-am spus 3 „Hei, deşteaptă-te, holero, şi cască ochii la cer !" Iar ea şi-a dezlipit pleoapele cîrpite de somn, a căscat şi-apoi a-nceput să tragă iar aghioase. Ce să-i faci, muierea tot muiere, nu-

i poti cere altceva decît să-ti toarne plozi. N-am iubit-o, nu mi se lipea de suflet şi pace... Ascultam sporovăiala lui de beţiv în timp ce sugeam oasele scrumbiilor. Cuvintele acestei 6povedanii străine zburau pe lîngă urechile mele fără să-mi atingă inima, fără să trezească vreun ecou într-însa. Fiindu-mi somn, m-am sprijinit într-un cot şi priveam la flacăra luminării.

— Dormi ? mă întrebă Ferapontîci. N-ai decît să dormi. Lua-te-ar dracu !

Se sculă, se îndreptă cu paşi greoi spre pat. scoase de sub acesta un topor pe care-l puse pe scăunelul de lîngă icoană, apoi se aplecă din nou şi, spre surprinderea mea, mai scoase o sticlă.

Culcă-te! spuse el, aşezîndu-se iarăşi la masă. Dac-o fi ceva, te trezesc. Eu n-am voie să dorm, pentru că ăia se furişează mereu, vor să mă

sugrume, auzi, să mă sugrume. La drept vorbind, tu de ce crezi că închiriez patul ? Pentru că n-am nici putere şi nici curaj să mă lupt toată nopticica singur cu ei

.M-am aşezat pe laviţă, mi-am întins picioa-rele de-a lungul peretelui şi m-am acoperit cu mantaua, iar Ferapontîci mai puse o ţoală dea- supră-mi. Apoi se aşeză pe laviţă alături de mine, mai aproape de masă, aşa încît îmi atingea genunchii cu trupul său mătăhălos şi ciudat de fierbinte. îşi mai turnă coniac în paharul candelei, îl privi la flacăra luminării, apoi îl dădu pe gît înghiţind cu gîlgîituri. Şi din nou începu să turuie, dar cuvintele sale abia le mai puteam percepe, lăsîndu-mă pradă somnului care mă învăluia. Ferapontîci se îmbăta din ce în ce mai tare, vorbea tot

mai incoerent şi mai confuz, iar limba i se împleticea.

— ...De aceea am şi omorît-o. Inima nu mi-a tresărit de loc, de parc-aş fi înjunghiat un porc în ajun de paşti... La tribunal m-au întrebat: „Cum ai putut să faci una ca asta ?" Le-am răspuns: „De ce s-o fi cruţat dacă n-avea nici o înţelegere omenească, dacă era ca un fir de iarbă ?"... Toţi se zgîiau la mine încruntaţi, prin ochelari, iar cel mai mare dintre ei, unul cu gradul cusut cu fir de aur de-a curmezişul... şi cu buzele umflate ca un cimpoi... mă tot bătea la cap : ba zi asta, ba zi ailaltă... „Da mai du-te la mama dracului, zic, nu dau socoteală nimănui decît lui dumnezeu... Ce-s vinovat eu dacă mîna mi-e atît de grea ? Poate c-am vrut doar s-o sperii!"

M-am trezit din cauza unui ghiont puternic pe care-l primisem în coaste ; am sărit ca ars şi m-am aşezat pe laviţă. Mantaua îmi alunecă şi căzu jos.

— Scoală 1 Ei îs! îmi porunci în şoaptă Ferapontîci, stînd lîngă laviţă şi privind spre uşă, înnebunit de groază. I-auzi ? Cotrobăiesc pe lîngă uşă. Numai ei pot fi...

Luminarea de pe masă era pe sfîrşite, iar lîngă ea se afla a doua sticlă goală. Strîngînd cu amîndouă mîinile toporul unsuros, Ferapon- tîci se apropie de uşă tiptil, cu paşi de felină, şi îşi lipi urechea de tăblia acesteia.

— Ei îs ! Numai ei pot fi! exclamă el şi mă privi cu ochii injectaţi. Vin în fiecare noapte.

Bătrînul rămase multă vreme aşa, aplecîndu-se şi ascultînd încordat s-audă ceva în linişte aproape mormîntală care domnea dincolo de uşă. Într-un tîrziu răsuflă uşurat şi lăsă în jos fierul ascuţit şi lucios al toporului. Acum s-au cărăbănit. Ferapontîci îşi şterse fruntea umedă, se întoarse la laviţa mea şi se aşeză

vlăguit lîngă mine. Mă, flăcăule, tu să stai la mine. N-am nevoie de nici o plată. Stai pe degeaba. Vrei?
— Bine, Ferapontîci.
— Iti mulţumesc. Îţi mulţumesc mult. Acu mă duc să mă culc şi eu. Au plecat! Dormi... Acuşi se crapă de ziuă...
înainte de a mă cuprinde din nou somnul m-am gîndit că, probabil, bătrînul are nişte duşmani îngrozitori care-i doreau şi-i pregăteau moartea — altminteri cum se putea explica frica animalică ce îl cuprindea în timpul nopţii ? O frică atît de mare, încît îl vlăguia cu tot trupul lui vînjos şi uriaş, făcîndu-l să tremure şi să se zbată căutînd un ungher salvator...

În zori, cînd albul îngheţat al zăpezii îşi trimise strălucirea în fereastra pivniţei, am avut o întîlnire neaşteptată

.Ferapontîci mai dormea încă în patul său larg, cu picioarele desfăcute, încălţat în pîslari şi cu barba-i căruntă ridicată în sus, cînd, pe neaşteptate, cineva ciocăni încet, dar insistent, în uşă. Şi, cu toate că abia cu cîteva ore mai înainte Ferapontîci fusese beat turtă,

el ţîşni din pat imediat — într-atît de viguros era trupul lui uriaş. Aruncîndu-şi cojocul peste umeri, deoarece în chilia asta se făcuse foarte frig, bătrînul se grăbi spre usă.

— Cine-i ? întrebă el.

— Deschide! răspunse încet o voce de bărbat.

Mi-am tras mantaua peste cap, lăsînd doar o mică deschizătură prin care puteam să-l văd pe vizitator. Şi nu mică mi-a fost mirarea cînd l-am recunoscut pe domnul Şustov în persoană. Acesta intră, privi spre ungherul în care dormeam şi întrebă :

— Cine-i ?

— Un chiriaş. Doarme.

Şustov scoase dintr-un buzunar lateral un plic mic închis şi-l întinse bătrînului.

— N-ai uitat adresa ?

— Nu, mormăi Ferapontîci dînd posomorit din cap.

— Duci plicul şi spui: „Maria Ivanovna aşteaptă musafiri cu cadouri". Ai înţeles ?

— Cum să nu înţeleg 1 spuse bătrînul tot aşa de posomorit ca şi mai înainte, dar fără să ia scrisoarea ce i se întindea. Numai că... mai bine m-ati scuti de asemenea treburi, Arkadi Polonîci... Am îmbătrînit, nu mai am putere...

— Lasă trăncăneala ! Şustov vîrî plicul în mîna portarului şi pe fata sa arogantă apăru un zîmbet dispreţuitor şi răutăcios. Ascultă, bă- trîne, altă cale nu ai, şi tu ştii asta prea bine... Va să zică, aşa : „Maria Ivanovna aşteaptă musafiri cu cadouri". Ţi-au intrat în cap cuvintele astea ? Eu o să trec desearā pe aici... Nu uita să faci focul la mine. E un ger cumplit.

— O să fac focul.

Silindu-se să calce cît mai tiptil, Şustov se apropie de laviţa pe care dormeam şi ridică

încetişor şi precaut marginea mantalei. Mi-am strîns pleoapele cît mai tare şi am început să sforăi uşurel. Nu ştiu ce expresie o fi avut faţa lui cînd a dat cu ochii de mine, nu ştiu dacă m-a recunoscut sau dacă i s-o fi părut ceva cunoscut la mine. Am auzit doar un „hm" de nemulţumire, mantaua recăzu atingîndu-mi faţa şi, după o jumătate de minut, uşa căptuşită cu pîslă se închise cu un zgomot surd.
Cînd am deschis ochii, Ferapontîci stătea în mijlocul camerei şi cerceta plicul ţinîn lu-l de un colt.
— Arză-v-ar focul pe toti, că v-'ati agăţat ca scaiul de mine ! mormăi el în barbă şi, întîl- nindu-mi privirea, vîrî plicul în sîn. Şi tu ce mai tragi aghioase? Doar ziceai că te duci la lucru...
— Azi trenul cu lemne soseşte abia la amiază. Mi-au spus să vin la prînz...
— Bine 1 Atunci hai să bem un ceai cu oase de scrumbie, că deocamdată n-avem nimic altceva... Aş fi vrut să mă duc pe la *Suharevka,* dar au dat tovarăşii de dînsa şi au desfiintat-o, cică acolo sînt numai hoti şi speculanţi... Acum trebuie să oaut alte pieţe de vechituri...
7—163
Ferapontîci scoase de sub patul său larg un bra{ de lemne, se duse undeva, apoi se întoarse şi aprinse focul în sobifă privindu-mă speriat, pe furiş. Spaima aceasta am înteles-o abia mai tîrziu, (după ce ne aşezasem la masă.
— Zici că azi-noapte am flecărit ceva ca omul la beţie ? întrebă el turnînd apă fiartă în candela din care în seara trecută băusem coniac. Ce să-i faci, bătrînetele sînt de vină. Mă chinuiesc rău de tot visele astea negre...

Sînt ani şi ani de cînd noaptea-i un adevărat chin pentru mine. Dacă beau şi nu adorm imediat, apoi mi se năzăresc tot felul de vedenii...

• : — Dar ce ti se năzare, moşule ?

— Eh, tot felul de vedenii urîte pe care zău că inima mea nu le mai poate îndura. Bătrînul tăcu, apoi suflă în apa fierbinte din candelă. Vezi tu, flăcăule, în tinereţea mea, mi-am bătut nevasta din gelozie, că tare rău şi-a mai rîs de mine. Iar ea n-a găsit ceva mai bun de făcut decît să dea ortul popii. Şi pot zice că aprigă muiere mai era, stîrnea patima... Nu-mi pare rău, deoarece în viata ei ar fi nenorocit atîtia mujici că le-aş fi pierdut şi socoteala... Atunci mi-au dat să-mi ajungă, după lege, să zic aşa, adică m-au menit ştreangului... Candela alunecă dintre degetele sale, gata-gata să cadă, iar apa fierbinte se vărsă peste palmele bătătorite ale lui Ferapontîci, dar acesta nici nu simţi arsura. Vărsă restul de apă peste sobită şi un şuvoi de abur se înălţă drept în sus. Bătrînul îmi întinse paharul candelei. Ia şi bea... mă îndemnă el.

Şi... pe urmă ? am întrebat eu cu sfială în glas

— .Nu mi-a fost dat să mor atunci, mi-au schimbat osînda...

Apoi se ridică în picioare vînjos şi lat în spate cum era, se întoarse spre colţul cel gol al camerei, îşi făcu cu osîrdie cruce şi reveni cu fata spre mine.

— Să vii, flăcăule. Om trăi aşa amîndoi, împreună... Iar tu să nu te sperii, că-s om paşnic, doar inima mi-a împietrit cu totul. Poate c-o s-aduc şi ceva de băut. O să vii ?

— Am să vin.

— Atunci e bine. Cheia o vîr într-o zdreanţă care se află la uşă, chiar lîngă prag. Hai să-ţi .arăt...

Cîteva ore mai tîrziu, i-am povestit lui Roman Gavrilovici tot ce mi se întîmplase; acesta se încruntă şi se scărpină după ceafă.

— Mda, sigur. Nemernicii îşi fac un nou cuib în apropierea Kremlinului. Vor să ţintească drept în inimă... Fireşte, pe Şustov ăsta l-am putea ridica de îndată, asta-i foarte simplu. A mai stat o dată la Ceka şi a evadat, aşa că avem motiv. Dar cu asta totul s-ar duce de rîpă. S-ar •rupe toate firele şi cuibul s-ar goli imediat... Noi trebuie însă să-i înhăţăm pe toţi. Roman Gavrilovici îşi răsuci gînditor o ţigară, privind cînd la masă, cînd la fereastra de-alături de anine. Iar tu n-ai voie să pleci de-acolo, Danii. ^Rabdă, îndură, doar tu însuţi ai simţit că acolo -nu-i lucru curat... Deocamdată nu-i cazul să-i speriem, deoarece trebuie să-i smulgem cu rădă- ■cină cu tot... Trebuie mai întîi să aflăm totul pînă în cele mai mici amănunte. Cine-o fi JVlaria Ivanovna asta a lor ? Despre ce cadouri o fi vorba ? Bineînţeles vei rămîne acolo, dacă te simţi în stare...

Tăceam. Tare nu-mi venea să mai dorm în aceeaşi cămăruţă cu Ferapontîci. îmi

aminteam cum mă trezise în timpul nopţii, cît de înfricoşător jucau reflexele luminării pe tăişul toporului pe care Ferapontîci îl ţinea în mînă atunci cînd se aşezase lîngă mine. Bineînţeles că n-are motiv să mă ucidă, îmi ziceam, dar dacă e cu adevărat nebun şi îl apucă vreo criză ? Ce poti să te aştepţi de la unul ca el ? Te taie şi gata !

— O să pot oare, Roman Gavrilovici ? am răspuns eu cam nesigur, văzînd că tace şi-aş- teaptă să spun ceva.

— Trebuie să poti... Mai tii minte ce-a spus Felix Edmundovici ? Asta-i! Ai avut noroc de o întîmplare fericită, viata însăşi te-a dus la el, la cuibul ăsta de năpîrci... Gîndeşte-te şi tu cîte nenorociri ne căşunează nemernicii ăştia, cît sînge preţios au vărsat. Şi cîti fraţi de-ai noştri, comunişti de rînd, au fost ucişi de ei în toată tara ! Cine-ar putea şti numărul celor ucişi mişeleşte şi al celor care au fost torturaţi ?... Eh, Danka, Danka... Gata, treaba asta n-o vom hotărî noi. Mai spune-mi o dată cum s-au întîm- plat lucrurile, şi eu voi povesti mai departe. Acolo sus o să se hotărască...

În seara aceea m-am dus împreună cu Roman Gavrilovici la el acasă, deoarece tare mai do- ream să mă aflu iarăşi între ai mei şi, la adă- post de neplăceri şi primejdii, să-mi odihnesc sufletul...

Roman Gavrilovici era îngîndurat; pe chipul lui stăruia ceva ca o umbră. Luîndu-l pe Grişa pe genunchi, îl mîngîie pe creştet cu mîna sa mare, de om blajin.

— Da, Danii, n-ai încotro, trebuie să locuieşti acolo, spuse el după aproape două ore, în timp ce mă pregăteam să plec. Dar ştii ce ?... Trebuie să-fi facem rost de altă îmbrăcăminte... Mantaua şi *budionovka* asta

nu-s potrivite... De ce să-i stîrnim ? Din cauza hainelor se vor feri de tine. Şi, înainte de toate, împrieteneşte-te cu bătrînul ăsta. Mai ales că bea. Beţivul e-n stare să-şi vîndă şi mama şi tata pentru o jumătate de votcă... Mda, trebuie să punem mîna pe ei neapărat. La Piter şi la Kronştadt ticăloşii au început iar să-şi ridice capul...

10. LA TEATRU

Aşa stînd lucrurile, m-am instalat pentru cîteva luni în bîrlogul lui Ivan Ferapontovici Busoev şi-abia mai tîrziu am aflat că nu acesta era adevăratul său nume.

La început bătrînul mă îngrozea cu spaimele sale nocturne, cu apucăturile sale şi cu frica lui de animal feroce, mă îngrozea văzîndu-l'cu toporul pe care-l punea în fiecare noapte pe scăunelul din fata icoanei. În spaima care-l cuprindea în timpul nopţii era ceva molipsitor, hipnotizant, spaima asta a lui mi-o transmitea şi mie, cu toate că se părea că n-am de cine şi de ce să mă tem. Uneori simţeam că-ncep sămi tremure şi mie genunchii şi parcă auzeam limpede nişte paşi ce se furişau dincolo de uşa bine zăvorită, atingerea discretă a unor mîini străine sau respiraţia greoaie a cuiva care sta la pîndă...

Cu vremea, m-am mai obişnuit, m-am mai liniştit şi-mi dam silinţa să-l liniştesc şi pe colocatarul meu cel bărbos, dar nu izbuteam niciodată. Eram din ce în ce mai convins că în trecutul portarului există o taină întunecată şi cumplită, care cerea o răzbunare binemeritată şi că doar apropierea şi fîşîitul paşilor răzbunătorului îl speriau de moarte pe bătrîn. Mai tîrziu, după ce am aflat totul despre dînsul, mă cutremuram numai la gîndul că trăisem alături de el, că băusem din

aceeaşi candelă şi mînca- sem din aceeaşi strachină...
Cu vremea, spaima îl chinuia din ce în ce mai tare pe Ferapontîci, provocîndu-i accese în fiecare noapte şi doar prezenta unui om viu alături de dînsul îl mai liniştea ajutîndu-l să apuce zorile.
Eu continuam să urmăresc cu atenţie tot ce se petrecea în casă, sperînd că întîmplarea mă va ajuta să aflu amănunte din viata lui Şustov, a lui Grabbe şi a misterioasei Maria Ivanovna cu „cadourile" sale. „Nu cumva o fi vorba de arme ?" mă întrebam eu. Din spusele lui Ferapontîci aflasem că la etajul doi al casei noastre locuise cîndva o femeie bătrînă, care pe vremuri fusese amanta lui Şustov-senior, proprietarul unei fabrici de băuturi. Acum în fosta locuinţă a bătrînei se mutase în virtutea vechii legături o rubedenie de-a acestuia — chirurgul „meu" împreună cu soţia sa. Dar lui Ferapon- tîci nu-i plăcea să vorbească despre familia asta.
Nu mai umblam în manta, cu toate că îmi venise greu să mă despart de ea chiar şi numai pentru o bucată de vreme, dar mă consola gîn- dul că mă aştepta în cuierul din casa lui Ko- rojda şi ori de cîte ori mă duceam la dînsul, puteam să mîngîi această relicvă din dragul meu trecut. Roman Gavrilovici îmi făcuse rost din magazia Cekăi de o pufoaică nu prea arătoasă, dar călduroasă, de o căciulă cu clape pentru urechi şi de nişte pîslari vechi cusuţi. Lui Fera- pontîci i-am spus că mi-am schimbat mantaua, deoarece mă incomoda la lucru şi degeram într-însa.
Bătrînul căpăta din ce în ce mai multă încre- dere în mine. Avea pesemne nevoie de prezenţa mea în ceasurile nopţii, aşa cum mai înainte avusese nevoie de Rex — de fapt s-ar

fi mulţumit cu prezenţa oricărei fiinţe vii. Ne petreceam serile bînd ceai de morcov, iar Ferapontîci făcea rost adeseori de votcă sau de coniac, dar niciodată nu izbutea să se îmbete pînă la nesimţire, pînă la uitare de sine ; nici o cantitate de alcool, oricît de mare, nu reuşea să doboare trupul acesta uriaş, dăltuit parcă dintr-un bloc de piatră.
— înainte ridicam cu uşurinţă cîte cinci puduri cu fiecare mînă, mi-a spus el într-o bună zi. Iar nevasta mi-am omorît-o din nebăgare de seamă. Am pocnit-o o dată şi dusă a fost. Am mînă grea, ucigaşă...Cînd şi cînd, în faptul serii, treceam pe la Petrovici. Am cunoscut-o pe soţia sa, o femeie mică de statură, cu fata oacheşă şi fără astîm- păr, pe băiatul lui — un flăcău puţin mai în vîrstă decît mine —- care era şi tîmplar, şi lăcătuş, ba mai meşterea şi cîte ceva pentru vîn- zare, trebăluind la micul banc de lucru din colt- Era bălai, liniştit, taciturn, cu mîini uimitor de agile, semănînd mai mult cu mîinile unui muzicant sau sculptor decît cu mîinile unui meşter. Migălea la traforaj nişte cutiuţe pe care le împodobea cu ornamente frumoase din paie vopsite, făcea tabachere, repara lacăte, brichete. îmi plăcea foarte mult să stau lîngă el şi să privesc mîinile lui talentate, deosebit de îndemînatice.

Într-o zi, Petrovici îmi spuse :

— Cred c-ar fi bine să te laşi de munca ta de-acu, Danii. Ar fi cazul să vii la noi, la atelier. Ei, ce zici ? Să te-nvăt eu o meserie adevărată, acătărea... Oricît ar fi de frig şi de foamete, teatrul nostru trăieşte. Şi o să trăiască mereu. Aseară s-a jucat *Giselle,* mîine se joacă *Boris Goduriov*. Şi o să ai pentru toată viata o meserie în mînă, o meserie care o să te hrănească şi-o să te şi

îmbrace. Că, fie vorba-ntre noi, tare nenorocit e omul care n-are aplicaţie pentru nimic. E cel mai nefericit dintre oameni... Parcă mîinile şi capul lui nu fac două parale...

Într-o zi l-am întovărăşit pe Petrovici la atelierul lor. În vremea aceea atelierul de tîmplărie al teatrului era instalat într-o încăpere spaţioasă din pivniţa pe jumătate ocupată de tot felul de materiale îngrămădite acolo: seînduri, bîrne, placaj. De-a lungul pereţilor stăteau claie peste grămadă decoruri neterminate sau care aşteptau să fie reparate. Acest spectacol m-a uimit peste măsură ; mi se părea că nimerisem într-un oraş distrus de cutremur, un oraş în care trăiseră în acelaşi timp oameni din toate ţările şi din toate timpurile — atît de ciudat zăceau laolaltă construcţii şi obiecte diferite ca stil, turnuri şi turnuleţe de piatră şi de cărămidă, scări pentru palate, astfel vopsite încît imitau marmura, izbe de bîrne, coloane goale pe dinăuntru ce păreau făcute din marmură, chioşcuri minunate, cupole de biserică, capele cu ziduri scorojite, castele şi clopotniţe magnifice.

— Îţi place ? mă întrebă zîmbind cu mîndrie Petrovici. Eh, asta încă nu-i nimic! Doar praf şi paragină. Să fi văzut mai înainte, pînă-n război, ce mai viaţă clocotea aici! Numai meşteri de mîna întîi cîţi lucrau, ca să nu mai punem la socoteală calfele şi ajutoarele... Tot aşa şi-n atelierul de pictură, şi-n cel de mobilă... Acu au rămas doar bătrînii, dar şi aceia-s puţini... Priveşte cîte bancuri de lucru sînt orfane. Parcă-s nişte morţi rămaşi neîngropaţi...

Am trecut de această încăpere şi am intrat în sala vecină unde se afla atelierul de mobilă. Aici erau aruncate într-o dezordine pitorească

mese şi scaune din toate epocile — de la masa din scînduri nevopsite a ţăranului pînă la mesele aurite, regale, scaune cu picioare curbate de pe vremea diferiţilor Ludovici, taburete lucrate cu ingeniozitate, bănci cu spătare în formă de lebădă, statui şi monumente fără picioare, tronuri şi leagăne...

— Aici n-a mai rămas nimeni, doar Nikolai Prohorîci mai vine aşa' din obişnuinţă. Nici cartelă nu vor să-i dea, cică slujba lui nu mai este necesară. Nu se mai fac mobile noi şi nici de reparaţii nu prea e nevoie pentru că mai facem faţă cu cele vechi. Ştii cîte decoruri şi mobile sînt aici ? Pentru vreo patruzeci sau cincizeci de spectacole... Acum nici noi nu prea avem cine ştie ce de lucru. Nu lucrăm numai tîmplă- rie, ci trebuie să facem şi fel de fel de mărunţişuri. Ba să mutăm o uşă, ba să reparăm un scaun din sală, ba să-l ajutăm pe fochist... Într-o vreme nu voiau să dea lemne pentru teatru. Cică cine are nevoie, mă rog, de tot felul de *Giselle ?* Burghezii ? Deci, să nu se facă foc la teatru, că peste tot e lipsă de lemne, iar în şcoli abia dacă se dezmorţesc nifeluş sobele... Dar cică Ilici ar fi zis : „Să se dea lemne pentru teatru... Puţin, puţin, dar să fie călduţ, să vadă acum şi omul muncitor *Giselle.* Cică-i ajunge cît a privit doar în pămînt... Danii, la teatru sufletul ti se înaltă de parcă ai avea aripi, nu alta.

Petrovici mîngîie cu grijă şi blîndete, ca pe-o fiinţă, un banc de lucru care stătea în coltul cel mai depărtat.

— Ai rămas orfan ? întrebă el încet, apoi oftă şi se întoarse spre mine. Aici a lucrat aproape o jumătate de veac prietenul meu Fo- micev Luka, un meşter de mîna întîi. L-au în- mormîntat aseară. S-a uscat de foame şi de

mîhnire că denikiniştii i-au ucis nepoţelul, un băietei cu păr bălai...

Din ziua aceea, ori de cîte ori aveam vreo oră liberă, mă duceam la teatru, la Petrovici, iar amintirea acelor vizite a rămas pentru totdeauna întipărită în mintea mea. Aici şi nu în altă parte mi-a fost dat să-l văd pentru prima oară pe omul pentru care bătea atît de avîntat şi de năvalnic inima mea. În decembrie 1920, la *Bolşoi teatr*, în cadrul Congresului al VUI-lea al Sovietelor, a luat cuvîntul Ilici...

îmi plăcea să hoinăresc prin teatru, în harababura şi labirintul decorurilor, printre pînzele ce miroseau a clei şi a vopsea, îmi plăcea să mă urc pe suporturile decorurilor unde frînghiile şi cablurile atîrnînde mă făceau să cred că sînt la bordul unei nave feerice şi unde mirosea a praf şi a şoareci. Stăteam uneori la marginea scenei, chiar lîngă rampă, şi priveam sala goală ce semăna cu o mare de întuneric care îmi inspira teamă prin pustietatea ei.

Deseori m-am nimerit la teatru în timpul repetiţiilor cînd, ascunzîndu-mă sfios în culise, priveam desfăşurarea unei vieţi străine şi ciudate. În teatru se făcea ceva foc, dar peatunci era cu neputinţă să încălzeşti cum trebuie un asemenea colos. Actorii şi actriţele făceau repetiţie stînd îmbrăcaţi în blănuri şi paltoane, instrumentiştii degerau, nu alta, în fosa adîncă unde era instalată orchestra şi mulţi dintre dînşii stăteau cu căciulile în cap. Dar, deşi rebegiţi de frig, cu hainele uzate şi feţele supte de foame, aceşti oameni îşi îndeplineau misiunea cu o solemnitate plină de respect, de parc-ar fi adus jertfe cine ştie cărei zeităţi adorate. Cu cîtă sîrguinţă şi gingăşie îşi îngrijeau muzicanţii instrumentele, viorile şi flautele, violoncelele

şi oboaiele, cu cîtă precauţie răsfoiau caietele de note! Da, nespus de străină mi se părea lumea aceasta nouă, necunoscută pînă atunci...
Deseori treceam pe la Alexei Ivanovici Jesteakov, şi omul acesta puţin cam ciudat, ca to^i bătrînii singuratici, îmi plăcea din ce în ce mai mult, cu toate că nu mă puteam dumeri cum poate cineva, în timpurile noastre furtunoase şi înflăcărate, să stea deoparte şi să nu participe la evenimentele ce se desfăşurau, să nu participe la lupta împotriva frigului şi a foametei, împotriva ruinei şi a duşmanilor care mai uneltеau încă. Ce-i drept, către casa lui Jesteakov mă împingea şi dorinţa de a-l vedea cît mai de-aproape pe unul dintre locatarii ei, pe Vla- dimir Grabbe, care se instalase la dînsul. Şi-apoi mai era şi soarta micii „Corăbioare", cum îi zicea Jesteakov Oliei, care mă neliniştea şi mă îngrijora.
Din fericire se dovedi că Olia nu avea tifos, ci o pneumonie. După zece zile, criza trecu şi ni se dădu voie s-o vizităm. N-o să mai descriu felul în care arăta în zilele acelea spitalul Botkinski, îngropat în zăpadă pînă la geamuri, cu poteci strîmbe care se pierdeau printre nămeţi, mohorît şi arhiplin.
înainte de a ne duce s-o vedem, Alexei Ivanovici mai vîndu una din micile bijuterii ale Oliei, aşa că am sosit la spital încărcaţi cu daruri : cîteva cuburi de zahăr, caramele, o bucăţică de slănină, două mere degerate şi pîine. În semiîntunericul şi frigul care domneau în vestiar, ni s-a dat ceva care aducea a halat şi pe care l-am pus peste palton; apoi am început să colindăm prin coridoare şi saloane pînă am izbutit s-o găsim pe Olia. Pătuţul ei se afla într-un coif, tras

cam la un sfert de metru de peretele îngheţat. Fetita pusese blănifa căpătată de la Alexei Ivanovici peste pătura cenuşie militară. Acoperită pînă sub bărbie, Olia ne privea cu ochi strălucitori, iar din gură îi ieşeau aburi. Chiar şi înainte de a se îmbolnăvi, Olia fusese atît de slabă, încît ti-era mai mare mila s-o priveşti, dar acum nu mai rămăseseră dintr-însa decît oscioarele învelite într-o pielită transparentă. Mînutele ei slabe deveniseră subţiri ca nişte scobitori.

— Matale ? Ai venit ? A venit şi Danii...

— Păi cum altfel, „Corăbioaro"!? exclamă Alexei Ivanovici cu o veselie prefăcută. Şi dacă-ti trece cumva prin gînd că această delegaţie reprezentativă ţi se înfăţişează cu mîna goală, apoi te-nşeli amarnic, draga mea... În primul rînd, uite ici, în al doilea rînd ici, şi în al treilea rînd priveşte ici... Alexei Ivanovici desfăcu pachetul şi înşiră în fata fetei tot ce adusese. „Corăbioară" dragă, aceste minunate daruri ale pămîntului posedă cele mai grozave farmece: pot să tămăduiască pe loc micile prinţese de bolile cele mai înfricoşătoare.

Din patul alăturat ne privea o fetită cu ochii mari, cam cu vreo trei-patru ani mai mică decît Olia, şi ea tunsă chilug şi tot atît de neverosimil de slabă.

— Zahăr... şopti ea abia auzit. Si pîinită albă !

— Ea-i Şura, spuse Olia şi privi „minună-ţiile" înşirate pe pătură. Mi-a dat de două ori ceaiul ei... Şi, zicînd acestea, ceru voie din ochi lui Alexei Ivanovici.

— Fireşte, fireşte, „Corăbioaro", se agită el, ferindu-şi într-o parte ochii în care luceau lacrimi. Fireşte că poti împărţi cu Şura. Doar e prietena ta...

— Da. Şi-apoi mi-ai adus atît de mult...

— Desigur, Olenka. Şi mîine o să vin iarăşi... În fiecare zi o să vin...

— Şi eu care credeam că m-ati uitat...

— Asta-i bună ! Cum, într-adevăr, ţi-a putut trece prin minte că prietenii tăi sînt în stare de o aşa cumplită trădare ? Asta nu-mi vine să cred ! Zău 1 Pur şi simplu nu ne-au dat voie să intrăm. Ehe, există acolo, la poartă, un cerber care păzeşte acest castel de gheată, o dihanie, că te-apucă groaza numai cînd îl vezi! Şi are o armă înspăimîntătoare, o mătură ! Auleu !

Olia rupse o bucată din pîine cu degetele ei subţiri, puse deasupra două pătrăţele de zahăr şi oferi totul Şurei. Aceasta privi cu o neîncredere sfioasă la mîna Oliei, apoi la zahăr şi-apoi la Alexei Ivanovici.

— Ia, ia, fetito... Mămica ta vine pe la tine ? o întrebă Jesteakov.

— Pe mama a tăiat-o tramvaiul... Şura începu să înfulece pîinea, înghiţind fără să mai mestece, apoi, ca o bătrînică, începu să sugă repede şi cu lăcomie zahărul. înainte ceaiul îl beam totdeauna cu zahăr — spuse ea adunînd firimiturile de pe pătură. Mama îmi cumpăra totdeauna...

— Dar tata ? întrebă Alexei Ivanovici. Hai, mănîncă şi tu, Olenka, serveşte-te, „Corăbioaro"... Dar tata ?

— Tata abia a plecat la război că l-au şi omorît...

Am stat cît am stat şi-apoi am plecat cu inimile grele. Soarta Şurei constituia încă o pagină a viefii aceleia zbuciumate, triste şi dezorganizate pe care o trăiam atunci. Olia îşi

luă rămas bun de la noi abia stăpînindu-şi lacrimile.

— Mi-e milă de Şura, şopti ea. Şi tare-aş vrea să mă duc acasă...

În clipa aceea nu mi-am dat seama ce înţelegea ea prin cuvîntul „acasă" : locuinţa ei de departe, din Sevastopol, sau camera din strada Merzleakovski. Am plecat ducînd cu mine imaginea ochilor ei mari şi încrezători, care străluceau nefiresc, imaginea ochilor unui copil neajutorat şi lipsit de apărare... La rîndul său, Alexei Ivanovici ieşi din spital într-o dispoziţie cu totul neobişnuită pentru dînsul: în locul atitudinii aceleia glumeţe şi puţin ironice fată de tot ce se petrecea în jur, pe chipul lui se citea o uimire tristă şi plină de întrebări. îşi acoperise gura cu gulerul blănii şi mergea privind cu ochi lacomi în toate părţile, de parcă atunci, pentru prima oară, ar fi văzut cozile interminabile din fata chioşcurilor de pîine, oamenii zdrenţuiţi şi vlăguiţi de război şi străzile troienite de zăpadă. Vorbea fără să mi se adreseze anume, gîndind cu glas tare şi amintindu-şi de ceva îndepărtat şi, poate, de mult apus.

— A existat oare vreodată cu adevărat Parisul acela încîntător, înverzit şi zgomotos, Parisul acela clocotitor cu interminabile discuţii despre viitor, cu speranţele, dragile şi caraghioasele speranţe ale tinereţii ? Cu obişnuitele sale discuţii despre soarta lumii ? Şi primul meu proiect, şi prima mea centrală electrică, au existat ele oare aievea ? Şi-acum trebuie să crap şi nici pe „Corăbioara" nu sînt în stare s-o ajut... Epoca de piatră 1 Perioada glaciară! Acum cine mai are nevoie de centrale electrice şi de toate lucrurile cărora

le-am închinat viata mea prostească şi agitată ? Cine ?
Mă privi, tuşi încurcat şi-şi acoperi mai apă-sat buzele cu gulerul blănii. Acum nu-i mai puteam distinge cuvintele.
Ajungînd în dreptul casei «sale, Alexei Ivano-vici se opri.
— Ştii ceva. Danii ? îmi spuse el Hai la mine să stăm împreună... îmi simt inima grea... Singurătatea e insuportabilă chiar cînd eşti tî- năr, darămite acum, în amurgul vieţii. Acum e şi mai... Jesteakov nu-şi sfîrşi vorba.
Am desfăcut vreo zece scîndurele din parchet, am aprins focul în godin alimentînd cum se cuvenea monstrul acesta fără sat care 'Ş' agita mîngîietor flăcările şi, încet-încet, frigul începu să se retragă spre pereţii acoperiţi de promo- roacă şi în ungherele camerei, pîndind clipa cînd va triumfa din nou. Pe masă se aflau planuri şi pagini de manuscris. Alexei Ivanovici stătea în fata mesei şi-şi trecea mîna pe deasupra lor.
— Şi dacă salvarea vieţii unui copil este de o mie de ori mai importantă decît toate astea ? murmură el şi, întorcîndu-se spre mine, mă întrebă : Va să zică ai citit istoria hunilor ?
— Da.
— Ei, şi-ai scos vreo învăţătură dintr-însa ?
În clipa aceasta parcă s-a rupt ceva în mine şi, pentru prima oară, am discutat ca de la egal ia egal cu acest bătrîn cărunt, povestindu-i viata mea, vorbindu-i despre miile de morţi pe care-i văzusem, despre tata şi despre mama, despre luptele de lîngă Kahovka şi de la Perekop, i-am povestit cum într-o zi, mama mea înnebunită de durere o adusese la comitetul judeţean pe Flo- ricica-Soarelui moartă şi o pusese pe masă în fata

lui Vandîşev; în sfîrşit, i-am povestit felul în care albii îl uciseseră pe taia. Toate suferinţele şi bucuriile mele din trecut izbucniseră deodată şi mi se părea că cel mai important lucru pentru mine era să-l conving pe bătrînul acesta ciudat de măreţia cauzei în care credeam.

— Eu n-am umblat prea mult prin şcoli, am spus, nemaiputîndu-mă stăpîni. Nu ştiu să vorbesc frumos, nu ştiu să fiu ironic ca dumneavoastră... Mi-afi dat să citesc despre huni... Abia după ce am citit mi-am dat seama că dumneavoastră îi socotiţi huni pe ostaşii Armatei Roşii. Dar n-aveti dreptate. N-aveti dreptate! Huni sînt albii şi burghezii. Ei le-au furat muncitorilor tot ce le puteau fura...

Acum sînt convins că-n clipele acelea am spus multe prostii, că am înşirat multe lucruri de care acum aş rîde şi eu. Dar ce-i puteam spune acestui om care îmi opunea erudiţia sa, Nisa şi Parisul său, ironia sa muşcătoare ?...

Se prea poate că acest om n-ar fi avut răbdarea să mă asculte dacă în spatele cuvintelor mele nu s-ar fi aflat în seara aceea imaginea „Corăbioarei", chipul micii orfane care avea nevoie de compătimirea şi bunătatea oamenilor maturi.

M-au înecat cuvintele care-mi sfîşiau inima şi m-au înecat lacrimile neplînse la timpul lor; în clipele acelea retrăiam de o mie de ori mai intens tot ce îndurasem înainte.

II. ULTIMUL SĂPUN

În seara aceea m-am întors tîrziu acasă, aşa că a trebuit să bat mult în uşa ce rămînea nemişcată, îngheţată parcă. „Oare n-ar fi mai bine să mă duc la Petrovici ?" mi-am zis eu. „Nu de alta, dar dînsul mă primeşte întotdeauna cu multă prietenie." Într-o zi, cînd îi vorbisem despre spaimele nocturne ale

lui Ferapontîci, el îmi spusese: „Dacă nu poti îndura toate astea, atunci hai la noi şi-o să dormi pe laviţă. Nu ne deranjezi."
Pe-atunci însă nu cunoşteam toate întîmplă-rile din viata lui Busoev şi de aceea uneori aveam chiar oarecare milă de el amintindu-mi cum sta singur în chichineata lui abia luminată, strîngînd toporul cu mîinile asudate şi trăgînd cu urechea la cel mai uşor zgomot. Dacă un şoricel se furişa înspăimîntat, dacă undeva se deschidea şi se închidea o uşă sau dacă sub geam scîr{îiau nişte paşi grăbiţi, ei bine, toate acestea i se păreau că prevestesc împlinirea ameninţării aceleia aducătoare de moarte.
Am mai bătut o dată şi, după o lungă aştep-tare, am auzit vocea lui Ferapontîci de dincolo de usă :
—' Cine-i ?
— Ferapontîci, sînt eu, Danii.
Da, totul era aşa cum îmi imaginasem: stătea cu toporul în mînă, avea fruntea asudată, iar pe masă zăcea o sticlă aproape goală. De mult începusem să mă întreb cum de reuşea un bătrîn sărac şi singuratic să facă rost de votcă şi de coniac şi cu ce plăteşte el asemenea băuturi care, în vremea aceea, erau peste mă-sură de scumpe. Abia mai tîrziu mi-am lămurit toate...
■— Tu eşti, flăcăule ? Bine c-ai venit! Nu ştiu de ce, dar parcă nu mă simt în apele mele. Nici somnul nu se lipeşte de mine. Dacă ar fi ziuă, m-aş duce pe undeva să stau de vorbă cu oamenii. Dar unde să te duci în toiul nopţii ?
Lăsă capul într-o parte, trase cu urechea s-audă dacă-i cineva pe sală, apoi se îndreptă spre patul său şi puse toporul pe scăunelul de

sub icoană. După aceea se întoarse la masă, apucă sticla şi o privi în lumină.

— E pufin. Dar, după cîte ştiu, tie nu-ti prea place, aşa că nu mai stricăm orzul pe gîşte.

Îşi turnă pufin coniac în candelă şi rămase pe gînduri, cu ochii pironiţi asupra mesei.

— Azi am trecut pe la biserică... pentru mine ziua de azi e însemnată... Taman într-o zi ca asta i-am curmat viata Aniutkăi şi de-acolo s-au pornit toate necazurile mele. Aseară, după miezul nopţii, am visat-o. Se făcea că intrase aici, se aşezase unde stai tu şi m-a întrebat: „De ce m-ai omorît, Vania ? Doar nu ti-am păcătuit cu nimic..."

Cu cîteva zile în urmă îmi adusesem o cutie de conserve goală pe care o pusesem pe sobă alături de ceainic. Am turnat într-însa apa de-acum răcită, şi am băut, în timp ce Ferapontîci continua ca şi mai înainte să privească în jos. Ca-ntotdeauna, ţinea mîinile ascunse sub masă. Remarcasem mai demult acest obicei al său : se temea parcă de mîinile sale şi de aceea le ascundea cu grijă sub masă sau în buzunarele cojocului, iar uneori stătea zile întregi chiar şi în casă cu mănuşile puse — nişte mănuşi din care atîrnau late de blană de cîine... „Am o mînă grea, ucigaşă" — mi-am amintit eu cuvintele lui...

În seara aceea avea o mină sumbră şi simţea nevoia să-şi descarce sufletul vorbind despre trecutul său, despre nedreptăţile şi amărăciunile cu care îl blagoslovise soarta.

Bătrînul sorbea coniacul cu înghiţituri mici, fără să îmbuce ceva — de altfel, nici n-avea ce — şi doar uneori mai bea cîte o gură de apă pe care şi-o turna din ceainic.

— Va să zică aşa... Stă în fata mea şi mă întreabă. „Nu, Niutka, zic, nu mi-ai păcătuit

cu nimic." Eh, dacă în ceasul acela ar fi fost departe de mine, apoi nu s-ar fi întîmplat nici-o nenorocire în viata mea şi azi aş fi trăit şi eu cum trăiesc tofi oamenii... Dar de, aşa mi-a fost scris, pesemne că m-a pedepsit dumnezeu pentru puterea mea... Amarnică putere am avut în anii tinerefii, nimeni nu se putea măsura cu mine... Iar la muncă semănăm leit cu tata. Pe vremea cînd abia-mi mijeau tuleii în barbă, tata ara în fiecare an cîte trei sute de deseatine. Tare om mai era ! Un adevărat urs, zău aşa...

— Va să zică aţi fost chiaburi ? l-am întrebat eu, căindu-mă de îndată că am pus o astfel de întrebare, deoarece ochii sticloşi şi transparenţi scăpărară de ura ascuţită şi veşnic trează care-l stăpînea.

— Chiaburi 1 mă maimuţări el, şi-mi vorbi cu mîndrie, pe un ton dispreţuitor şi batjocoritor: Dacă vrei să ştii, pe pămîntul rusesc au trăit de cînd lumea oameni ca taică-meu. Am fost gospodari înstăriţi şi nu chiaburi, chiaburani- mocofani, cum se zice acuma. Denumirea asta au născocit-o azi pleava şi sărăcimea 1 Nu-u! Tu, flăcăule, încă n-ai destulă minte şi de aceea te iei după ce zic alţii, după orăşeni... Auzi, chiaburi 1 Păi dacă n-ar fi fost ei, Rusia ar fi crăpat de mult de foame, s-ar fi dus dracului, şi pe întinsurile ei n-ar mai fi rămas ţipenie de om.

Fiindu-mi somn, mi-am frecat ochii cu palmele, iar cînd n-am mai putut să-i mai tin deschişi, m-am întins de-a lungul peretelui, mi-am aranjat bocceluţa sub cap şi m-am acoperit. Flacăra luminării arunca umbre tremurătoare peste petele de mucegai verde din coltul unde se afla căldarea cu apă şi cîteva unelte necesare unui portar: lopeţi, mături şi un şorţ de piele rupt. În

semiîntunericul camerei ochii bolnavi ai bătrînului străluceau viu, fosforescent parcă, iar barba lui căruntă semăna cu o măturică.

— Ai fost la război, moşule ? l-am întrebat eu, văzînd că tăcuse.

— Ce-e ? se răsti el. A-a ! La război, zici ? Nu, n-am fost... Se nimerise ca chiar atunci să fiu în temniţă, la ocnă... îmi dăduseră la-nceput douăzeci de ani pentru Niutka, aşa cum scrie la lege, apoi însă mi-au mai dat cu vîrf şi-nde- sat, pentru un ofiţeraş...

— Ce ofiţeraş ?

Ferapontîci îşi turnă iarăşi coniac, bău o în-ghiţitură şi îşi linse buzele.

— Mda, acolo, la ocna din Tobolsk, se afla un nemernic care îi prigonea pe bieţii oameni de parcă el ar fi fost şi ţar, şi dumnezeu. Eu şi ortacii mei am tras la sorţi cine să-şi mărească pedeapsa pentru ticălosul ăla. S-a brodit să cad eu. L-am ucis cu hîrdăul... Şi iacă aşa, a murit în scîrnăvie. că acolo-i era locul...

Somnul mi-a dispărut de parcă mi-ar fi fost luat cu mîna : va să zică din pricina asta îl chinuiesc vedeniile pe bătrînul acesta bărbos, iată ai cui paşi i se năzare că-i aude dincolo de uşa bine zăvorită.

— Ofiţerul ăla făcea parte din nobilime, deşi era un ticălos... Aşa că toţi s-au repezit asu- pră-mi şi m-au sortit frînghiei.

— Ce frînghie ?

— Ei, ştreangului... Nu mai aveam nici o scăpare. Asta s-a petrecut demult, să tot fie şaizeci de ani de-atunci, dar îmi amintesc ca acuma că nu voiam cu nici un chip să mor aşa, pentru nimica... Şi măcar dacă ăla ar fi fost un om zdravăn ! Dar era un sfrijit, un păduche, o ploşniţă... Asemenea oameni spurcă degeaba pămîntul... Eu, flăcăule, pe

neisprviti de-ald-ăş- tia i-aş sugruma chiar din leagăn... Să fie pe pămînt numai oameni puternici, de pildă, cum sînt eu, sau ca prietenul meu de acolo, unul Bruzghin, care era la ocnă pentru nişte bani falşi. Ei da, ăsta om! Ehe, dacă pe tot pămîntul rusesc ar fi numai dintr-ăştia, apoi nici picior de neamţ n-ar călca pe la noi...

Somnul îmi dispăruse de tot, aşa că stăteam pe lavifă şi-l priveam pe bătrînul acesta cărunt şi zdrenţăros.

— Şi cu ştreangul cum a rămas, Ivan Ferapontîci ? l-am întrebat.

Bătrînul mă privi ţintă, scărpinîndu-şi pieptul pe sub barbă, apoi se sculă, se duse cu paşi împleticiţi la patul său şi, îngenunchind în faţa acestuia, trase anevoie din ungherul de lîngă perete un cufăraş mic, ferecat în benzi de fier, care părea foarte greu.

Scotoci în sîn, scoase de sub cămaşă o cheie legată cu un şnur şi, suflînd anevoie, se chinui îndelung să descuie lacătul. În cele din urmă îl desfăcu, scoase din fundul cufărului o legătură mică, şi, lăsînd capacul deschis, reveni la masă. Desfăşură apoi încet, cu grijă şi cu teamă parcă, o cîrpă veche, cenuşie, care se vedea cît de colo că nu fusese niciodată spălată.

II urmăream stăpînit de o vie curiozitate, întrebîndu-mă ce-o fi puţind păstra în zdreanţă aceea care mirosea a mucegai.

În cîrpă se aflau cîteva bucăţele de săpun ieftin, negru şi uscat de vreme. Ferindu-se să le atingă, bătrînul desfăcu legăturica şi privi cojiţele de săpun cu ochii ficşi, mai strălucitori parcă. Pe bucăţile de săpun cineva zgîriase nişte cifre şi litere cu vîrful unui cuţit sau, poate, cu un cui. Netezind

capetele cîrpei, Ferapontîci mă privi invitîndu-mă parcă să fiu martorul unui ritual solemn şi înspăimîntător.

— Ce-s astea ? Bucăţi de săpun ? l-am întrebat eu.

— Ihî! Săpun, răspunse el în şoaptă.

— Pentru ce ?

Cîtva timp rămase tăcut, uitîndu-se la bucăţelele negre, scrijelite, apoi îşi înălţă capul săgetîndu-mă cu o căutătură grea, înfricoşătoare.

— Săpunul ăsta, flăcăule, e de un soi deosebit. Se dă în temniţă celui care urmează să fie spînzurat. E ultimul săpun, i se spune săpunul de moarte. Şi datina zice să nu-l arunci, ci să-l păstrezi ca lumina ochilor, pentru că-i mai scump decît viata însăşi. După un timp, vine negreşit după el...

— Cine ?

Mă cuprinsese de-a binelea spaima stînd lîngă bătrînul acesta nebun, suferind de mania persecuţiei.

— Cine ? l-am mai întrebat eu o dată.

— Ei, cine, cine! Păi, ăia pe care i-am spînzurat 1 Cui altcuiva îi trebuie săpunul ăsta ? Care va să zică, o să vină o zi cînd trebuie să arate lui dumnezeu săpunul ăsta pentru a dovedi că nu şi-au luat singuri viata, ci altcineva le-a luat-o... Numai că eu am pierdut o astfel de bucată de săpun, adică n-am pierdut-o, ci, nu ştiu cum, a dispărut într-o zi cînd mi s-a făcut negru în faţa ochilor şi am căzut ca mort... chiar sub spînzurătoare. Atunci s-a pierdut... De-aia mă şi tem acuma : dacă ăla dă mereu tîrcoale în jurul meu... Hai ?

— Va să zică ai spînzurat oameni ? l-am întrebat cu voce surdă.

— Păi ce .altceva era să fac ? întrebă Ferapontîci, şi-n ochi îi apăru iarăşi cruzimea rece şi lucidă. Să mor eu ? Ce era să fac dacă mi-au spus că-mi lasă viata de mă fac călău ? N-avui încotro...
— Şi... ai spînzurat mulţi ?
Ferapontîci numără din ochi bucăţelele de săpun.
— Aici îs toate. Pe una am pierdut-o şi de aceea mă apucă bîţîielile în timpul nopţii. Iar tu, flăcăule, dacă se-ntîmplă să dorm buştean, să nu deschizi nimănui uşa fără ştirea mea! Ni-mă-nui! M-ai înţeles ? Nimănui!
— Şi politici ai spînzurat ? am întrebat eu.
— Păi, ce deosebire e ?...
M-am ridicat, dar n-am putut ieşi de la masă pentru că mă împiedica bătrînul. Stătea nemişcat, ca o stană de piatră şi îşi privea înfiorătoarea comoară.
— Dar ticălos mai eşti, moşule 1 aproape am strigat eu, simţind că teama îmi dispăruse ca prin farmec.
Ferapontîci mă privi întunecat şi răspunse ursuz :
—■ Tare groază mi-era de moarte! Nu am cuvinte să spun.
Şi, cu o grijă deosebită, ferindu-se să atingă bucăţelele de săpun, începu să înfăşoare cîrpa.

12. IAR VIAŢA IŞI URMEAZA CURSUL...

Mult timp după noaptea aceea am trăit sub impresia celor povestite de călăul pe jumătate nebun. Pe-atunci abia începea să se ridice perdeaua care ascundea de ochii oamenilor cruntul[1] adevăr cu privire la moartea atîtor semeni al căror curaj mersese pînă la sacrificiul de sine.

N-am putut afla însă datele morţilor zgîriate pe bucăţelele de săpun negru pe care bătrînul smintit le păstra cu o grijă superstiţioasă.
îmi amintesc şi-acum de groaza care mă cuprinsese ascultînd amintirile acelui moşneag cărunt, ciudat, care-mi inspira atîta ură şi dispreţ. Sînt de-a dreptul mirat cum de-am putut trăi într-o cameră cu el, sub acelaşi acoperiş, cum de-am putut bea din acelaşi pahar cu el, tocmai eu, pentru care revoluţia şi tot ce ţinea de dînsa constituiau ce-aveam mai scump şi mai sfînt în viaţă.
În noaptea aceea de neuitat n-am izbutit de loc să adorm ; stam întins, pe jumătate acoperit cu mantaua şi, prefăcîndu-mă cufundat în somn, îl urmăream pe Ferapontîci. Bătrînul adormi cu pufin înainte de revărsatul zorilor, căzînd într-un somn greu, neodihnitor şi agitat, zvîrcolindu-se în zdrenţele lui şi bolborosind cuvinte fără şir: „Fireşte că vaca... să nu uit de varză... mă duc... sorocul de stat în lanţuri înseamnă..." şi alte cuvinte încîlcite, lipsite de înţeles...
Cînd a început să se lumineze, m-am sculat încet, ferindu-mă să-l trezesc pe bătrîn, m-am îmbrăcat şi mi-am încălţat pîslarii. Dar Ferapontîci m-a auzit totuşi. îşi trecu palma peste obrajii năpădiţi de barbă şi cătă spre mine cu o privire lipsită de vlagă.
— E timpul să pleci ?
— Azi trebuie să mă duc mai devreme...
— Bine, du-te...
Am închis uşa tapisată cu pîslă zdrenţuită, scotînd un oftat de uşurare. Apoi am pornit-o grăbit pe străzile Moscovei, de parcă aş fi fost gonit de cineva, de parcă cele aflate în cursul nopţii m-ar fi urmărit pas cu pas, iar umbrele

celor ucişi de Busoev s-ar fi ţinut scai de mine.

Zorile anunţau o dimineaţă cu cer senin şi mult soare, o dimineaţă care-fi strecura în inimă imaginea viitoarei primăveri, a grădinilor înflorite, a ierbii proaspete şi binemirositoare. Sub paşi, zăpada nu mai scîrtîia ascufit şi ameninţător, ca-n nopţile geroase, cînd frigul te pătrundea pînă la os. Soarele, ascuns încă după clădirile înalte, rîdea în geamurile ferestrelor de la etajele de sus aruncîndu-şi razele peste trotuarele acoperite de zăpadă, iar crengile copacilor, uşurate de promoroacă şi de povara obositoare a turnurilor de gheară, păreau că se răsucesc şi se întind spre soare.

Eram convins că de îndată ce-i voi relata lui Roman Gavrilovici cele povestite de Busoev, criminalul nebun va fi arestat şi trimis să zacă în închisorile în care îi ucisese pe alţii, pentru a-şi salva ticăloasa viată...

Spre uimirea mea însă, Korojda îmi ascultă liniştit relatarea înfrigurată, apoi spuse :

— Eram sigur că omul acesta ascunde ceva. Dar, Danii, vrei nu vrei, trebuie să locuieşti mai departe acolo. Aici nu-i vorba de bătrîn. O să-şi capete el porţia dacă nu cumva îşi va pune singur ştreangul de gît. Mda, nu-i vorha de el. Trebuie să aflăm ce au de gînd „crabii" ăştia... Se zvoneşte că la Piter au început să se agite iarăşi contrarevoluţionarii şi-i mai mult ca sigur că firele de-acolo duc drept spre noi, spre Capitala noastră roşie... Bineînţeles, dacă te temi, dacă misiunea aceasta este peste puterile tale...

Am simţit că mă ia cu frig — atît de înfricoşătoare mi se înfăţişa perspectiva de a mai petrece chiar şi numai o singură noapte

alături de Busoev. Roman Gavrilovici băgă de seamă că eram înspăimîntat.

— Am spus doar atît: dacă n-ai curajul să-

Nu puteam îndura să fiu acuzat de laşitate.

— Nici nu mă gîndesc să dau înapoi, Roman Gavrilovici!

— Bine, bine...

Am stat îndelung de vorbă, chibzuind cum trebuie să acţionez mai departe pentru a pătrunde taina complotului pe care, fără îndoială, îl puneau la cale Şustov şi Grabbe

.— Ca să descoperi jocul lor mîrşav, trebuie 6ă faci pe contrarevoluţionarul, Danii. Bagă-fi bine în cap : eşti un contrarevoluţionar, un contrarevoluţionar de cea mai josnică speţă. Mă-n- telegi ? Aşa or să aibă încredere în tine. Şi nu uita. Danii, că trebuie să te grăbeşti. Altminteri vom fi nevoifi să tăiem prosteşte doar crengile, lăsînd neatins trunchiul copacului...
În seara aceea am împrumutat de la tuşa Masa săniuţa cu care îl ducea pe micul Grişa la grădiniţă şi ra-ara dus la Jesteakov. Îi promisesem lui Alexei Ivanovici să fac rost pentru duminică de o sanie şi să-l ajut s-o aducă acasă pe Olia care se însănătoşise, dar era încă foarte slăbită. Aşa că, în noaptea aceea, nu m-am mai dus să dorm la Ferapontîei.
Jesteakov a lucrat toată seara, ba stând la biroul său uriaş, ba ridicîndu-se şi urmbilînd de colo pînă colo prin cabinet. Pulpanele blănii sale fîlfîiau ca nişte aripi grele şi neputincioase. Eu mă aşezasem lîngă sobifă şi citeam istoria Marii revoluţii franceze şi istoria războaielor napoleoniene. îmi venea nespus de greu să constat încă o dată că, de-a lungul tuturor mileniilor pe care le cunoaşte istoria, pe pămînt au bîntuit mereu războaiele cu vărsările lor de sînge, că niciodată în lume nu învinsese cu adevărat dreptatea omului muncitor, creatorul tuturor bunurilor de pe pămînt...
Era aproape opt cînd s-a auzit pe neaşteptate soneria din antreu. Alexei Ivanovici se smulse din manuscrisele şi planurile sale, cătă uimit la mine, apoi spre uşă. Din spusele lui ştiam că Grabbe plecase la Piter încă de aseară, pentru nişte treburi, şi că va lipsi o zi sau două, iar altcineva n-avea cine să vină.

— Uff! exclamă Alexei Ivanovici şi se sculă de la masă. Iar vin să caute vreo bombă.

Nu era nici percheziţie, nici razie. Cel care sunase era un vechi şi credincios coleg de universitate al lui Alexei Ivanovici, un bătrînel mic, gîrbovit, înfofolit cu două broboade femeieşti, cu un profil uimitor de ascuţit, ca tăişul unui topor ; înfăţişarea aceasta era accentuată de strălucirea ochelarilor săi mari. Părea cu desăvîr- şire cărunt, deoarece din cauza gerului atît barba şi mustăţile împinse provocător înainte, cît şi sprîncenele zbîrlite, ba chiar şi genele îi erau acoperite de chiciură. Bătrînii se priviră îndelung, se bătură prieteneşte pe spate mormă- ind obişnuitele cuvinte în atari ocazii : „De cîti ani nu ne-am văzut", „ce bucuros sînt", „ah, doamne" şi aşa mai departe.

Musafirul îşi scoase broboadele, îşi descheie paltonul gri cu guler de catifea, smulse ţurţurii de gheată din barbă şi de pe sprîncene şi-apoi îşi scoase ochelarii de sub care se iviră nişte ochi uimitor de expresivi, ageri şi veseli, avînd o culoare gingaşă, albastră-verzuie.

— Un chiriaş ? întrebă bătrînul, făcînd cu ochiul spre mine. Sau e pus să supravegheze un eventual complot ? Hai, hai, n-am vrut să te jignesc, complotiştii se cunosc după ochi!

Deodată, privirea i se poticni parcă de portretul atîrnat deasupra mesei şi bătrînul îşi suflă nasul, iar ochii i se înnegurară.

— Of, Iulenka ! Iulenka ! oftă el. Floare gingaşă...

Mai tîrziu am aflat că Alexei Ivanovici şi bătrînelul acesta pe care-l chema Anatoli Nikandrovici Kuleabski fuseseră prieteni nedes-

părţiţi în tinereţe şi, aşa cum se spune, gata să treacă prin foc şi prin apă unul pentru celălalt, că participaseră la primele cercuri marxiste, la demonstraţii, dar cu aceasta se epuizase revolta lor tinerească împotriva perioadei întunecate şi grele de care avuseseră parte în tinereţea lor. Iubiseră aceeaşi fată — pe frumoasa Iulenka Stroganova, cu cosiţe bălaie, iar alegerea ei hotărîse soarta amîndurora. Kuleabski rămăsese holtei, „se dedicase ştiinţei" studiind biologia pe care o considera piatra unghiulară a cunoaşterii omeneşti, baza bazelor tuturor ştiinţelor...

— Ah, doamne, dumnezeule ! Cîte ierni, cîţi ani au trecut! repetau fără încetare bătrînii, bă- tîndu-se şi mîngîindu-se reciproc pe umeri. Cîtă apă a curs, pe cîţi i-am înmormîntat !...

După ce se încălzi, Kuleabski se îndreptă spre sobiţa pe care se afla un castron cu ciorbă de capete de scrumbii, se aplecă şi mirosi atent, apoi nasul său mare şi ascuţit făcu o strîmbă-iură caraghioasă.

— După cum văd, faci foame, bătrîne ! Dar mierea unde-i ?

Amîndoi izbucniră într-un rîs zgomotos.

— Te-ntrebi, probabil, bătrîne: „ce aghiuţă l-a adus pe Kuleabski ăsta în bîrlogul meu ?" Hai, recunoaşte că-i aşa...

— Hm... hm...

— Ştii, prietene, ce minunate lucruri se petrec pe lume? Şi de aceea simţi nevoia ca, în pragul nefiinţei, să-ţi uşurezi sufletul printr-o flecăreală bătrînească. Nu-i aşa ? Tu nu simţi nevoia asta ?

— Mi-a venit nepoata de la Sevastopol. Zace la spital, spuse Alexei Ivanovici aşa,

nitam-ni- sam, şi puse ceainicul pe sobiţă. Are pneumonie. Mîine îi dă drumul.

— A-a-a, înţeleg, spuse Anatoli Nikandrovici, şi pe chipul lui se ivi un surîs înţelept, plin de bunătate. Asta ai spus-o apropo de... pragul nefiinţei ? Vai mie, prea plecata-ţi slugă n-a vrut să facă nici o aluzie. Cît de mare-i fetiţa ?

— Are treisprezece ani.

— Fata lui Nikolai ?

— A lui... II mai ţii minte ?

Şi, întrerupîndu-se unul pe altul, începură să-şi depene amintirile din anii studenţiei, în timp ce eu m-am afundat din nou în hăţişurile istoriei, sărind de la o pagină la alta, de la o epocă la alta.

Din acest hăţiş am fost smuls de discuţia aprinsă a bătrînilor.

— La început nici eu n-am crezut, Alioşa, spunea Kuleabski, agitîndu-şi caraghios mîinile sale mici, ca de copil. Dar acum...

— Şi ce vor în schimb ? întrebă alarmat Jesteakov.Inchipuie-ţi: nimic altceva decît să ne continuăm munca ştiinţifică 1 Da, da ! Ne dau raţii de alimente, ne dau mijloace pentru repararea şi lărgirea laboratoarelor, pentru efectuarea lucrărilor... Laboratoarele lui Pavlov şi Timiriazcv lucrează deja din plin. Rafiile sînt aduse cu maşini speciale. Tocmai ce lipseşte atît din hrana ta cît şi din a mea : miere ! însuşi Lenin se ocupă de asta, a şi chemat o sumedenie de oameni, le-a vorbit, i-a rugat.

— I-a rugat ?!

— Păi tocmai aici e aici, că nu le-a poruncit, nu le-a impus, ci i-a rugat. Se zice că-i un om extraordinar, de o erudiţie

nemaipomenită. Şi n-are nici măcar o scurtă de piele...

Alexei Ivanovici tăcea şi zîmbea cu amărăciune.

— Eh, e puţin probabil ca vreodată să aibă nevoie de ştiinţa mea ! Vor putea oare s-adune cîndva atîtea forţe pentru a construi asta ? întrebă el şi lovi cu palma hîrtiile cu desene. „Bisericile şi închisorile le vom face una cu pă- mîntul!" Bine, le vor face una cu pămîntul. Dar cînd se vor apuca să construiască ?

Kuleabski zîmbi.

— Dar tare te-ai mai înrăit, bătrîne! Cîndva, vorba aia, ţi-am spus : studiază ştiinţele naturii. Cunoaşterea tainelor vieţii înlesneşte digestia.

— Măcar de-aş avea ce digera !

— Uf, maniac bătrîn ! exclamă Kuleabski, clă- tinînd cu tristeţe din cap. Dac-ar trăi Iulenka, ţi-ar trage o săpuneală de s-o ţii minte !

Şi amîndoi, în tăcere, priviră îndelung portretul de deasupra mesei. Femeia aceea frumoasă îi privea din negura trecutului, cu ochii ei mari, blajini, dojenitori, cu ochii unei mame sau ai unei surori mai mari.

13. S-A ÎNTORS OLIA

A doua zi am adus-o pe Olia acasă. Despărţirea de Şura a fost tristă şi grea. Amîndouă fetele plînseră cu hohote, liniştindu-se doar după ce Alexei Ivanovici promise c-o va lua pe Şura la el de îndată ce se va însănătoşi. Fireşte că nu se gîndise măi înainte să facă acest lucru, dar era imposibil să nu se înduioşeze văzînd fetitele acestea desperate, slabe şi tunse chilug.

— Ei, gata, ajunge, chilugelor! spuse Alexei Ivanovici prefăcîndu-se supărat şi încruntîndu-şi sprîncenele cărunte. închideţi ecluzele ! La plecare, în coridor, ne-am ciocnit de un medic -— un lungan slăbănog, cu barbişon roşcat â la Cehov, care avea pe nas nişte ochelari strîmbi cu o singură lentilă.

— Aha ! exclamă el oprindu-se lîngă noi şi mîngîind-o pe Olia pe creştet. Va să zică nagîtul şi-a luat zborul! Acum unchiaşule, îi spuse el lui Alexei Ivanovici, lucrul de căpetenie e mîn- carea !

— Vai de mine, păi se poate altfel, doctore ? rîse Alexei Ivanovici. Supă de găină, frişcă, smîntînă, iar dimineaţa lapte fierbinte. Nu-i aşa ? Stridii! Ananas! Şi poate că cel mai indicat ar fi s-o trimit la Baden-Baden ? Nu-i asa, doctore ?

Fără să răspundă, doctorul îşi scoase ochelarii şi, cu multă grijă, şterse singura lentilă cu batista. Fata i se întristase, trădînd oboseala.

— Ai chef de glume, spuse el cu reproş în glas, fără să-şi ridice privirea. Dar tare-aş vrea să văd dacă {i-ar mai arde de glume dacai şti că în fiecare zi ne scapă din mîini şi zboară pe lumea cealaltă asemenea „Corăbioare".

Zicînd acestea, se întoarse, trupul i se gîrbovi de parcă i s-ar fi aşezat o mare şi incomodă povară pe umeri, şi plecă.

Ziua era călduţă şi senină, iar pe partea unde bătea soarele începuse să picure streşinile. În ziua aceea am văzut pentru prima oară cerul moscovit, deoarece pînă atunci niciodată nu-mi ridicasem privirea mai sus de înălţimea caselor. Cerul, deşi albastru şi curat, îti strecura în suflet o tristeţe nedefinită. Trăgeam sania împreună cu Alexei Ivanovici.

înaintam greu pentru că trotuarele nu mai fuseseră de mult curăţate de zăpadă.

Cînd am ajuns pe actualul prospect Leningrad, Olia mă rugă :

— Danii, rupe-mi, te rog, o crenguţă...

— Dar sînt încă golaşe.

— Nu-i nimic. Mi-a fost atît de dor de tot ce creşte pe pămînt...

Am rupt o crenguţă dintr-un pom şi i-am oferit-o. Olia îşi scoase ,mănuşa prea mare pentru mîna ei, luă crenguţa între degete şi o lipi cu gingăşie de obraz.

— Miroase a primăvară...

Şi cît de mult mai trebuia să aşteptăm pînă-n primăvară

!Era duminică. După spusele lui Alexei Ivanovici, acasă ne aştepta o masă „princiară", dată în cinstea întoarcerii Oliei: ciorbă de linte, caşă de arpacaş, ceai cu zaharină şi pîine. De- atîta mîncare, pe Olia o luară ameţelile ; mai întîi i se îmbujorară obrajii, apoi şi urechile, care, acum cînd era tunsă, păreau umflate şi transparente. Am făcut focul fără să cruţăm parchetul, aşa că în cameră era cald de-a bine- lea şi atmosfera era plăcută.

Mult timp după întoarcerea de la spital Olia nu putu să umble. Slăbită, îngrozitor de slăbită, sta zile întregi culcată pe divan şi răsfoia *Viaţa animalelor, Geografia lumii* sau privea pur şi simplu în tavan, zîmbind în felul ei stra-

niu şi enigmatic. Zîmbetul acesta liniştit, visător, ca într-o stare de reverie, împrumuta chipului Oliei o frumuseţe serafică.

Răspunzînd rugăminţilor fetei, m-am dus de două ori la spital s-o vizitez pe Şura şi să-i duc cîte ceva de mîncare. Cînd m-am dus însă a treia oară, m-a întîmpinat în sala de primire medicul acela cu ochelarii cu o singură lentilă. Ferindu-şi privirile, el îşi lăsă capul pe umărul stîng, ca şi cînd l-ar fi durut gîtul, şi-mi spuse :

— Dacă vrei s-o vezi, du-te la morgă. Apoi se-ndepărtă ca un om abătut şi parcă bolnav.

Am pornit înapoi mergînd încet, chibzuind ce-aş putea spune Oliei. Era încă atît de slăbită încît n-aş fi vrut şi nu-mi era îngăduit să-i provoc vreo emoţie.

Olia mă aştepta. De cum am trecut pragul casei, ochii ei mari, cu gene întunecate, nu mă slăbiră nici o clipă.

— Ei, cum o duce ? Dar spune-mi odată, Danea !

Şi, în aceeaşi clipă, zări pachetul cu sărăcăcioasele merinde pe care trebuia să le dau Şurei, pachetul de care uitasem cu desăvîrşire. L-am

132 [1] pus ca ars pe scaunul ce se afla lîngă uşă. După repeziciunea cu care i se întunecase privirea, după lacrimile care izvorîseră în ochii Oliei, mi-am dat seama că ghicise adevărul. Mi-am dat silinţa să rîd.

— A plecat 1 Inchipuie-ti că a plecat Şurka noastră ! Ştii, a venit după dînsa o mătuşă din Kolomna şi aseară a scos-o din spital... Cum, nu mă crezi, „Corăbioaro" ? Uite, îţi jur că... Ea...

— De ce încerci să mă minţi ? Doar nu mai sînt copil! Cînd eram la spital am auzit de multe ori infirmierele spunînd că Şura „are zi-

lele numărate". Poate că tocmai de aceea am şi iubit-o atît de mult.

M-am aşezat cît mai departe de Olia, deoarece hainele mi-erau îngheţate şi putea să răcească. Pe plapumă, în dreptul genunchilor fetei se afla o carte deschisă la o planşă colorată ce înfăţişa fluturi tropicali în zbor, fluturi viu coloraţi, care semănau cu nişte flori neobişnuite — albastre, roşii, aurii — şi care contrastau cu frigul şi mizeria prin care treceam.

Nu după mult timp sosi şi "Alexei Ivanovici, îngheţat, vlăguit, dar ciudat de însufleţit.

— O! exclamă el încă din prag. Aşadar, avem musafiri! îşi scoase blana, îşi frecă mîinile şi, cu o expresie de uimire pe fată, se aşeză la masă. Ştii ceva, Danii ? Mi s-a propus să lucrez ! Am crezut că un slăbănog rablagit ca mine nu rriai e bun decît pentru săpun, şi încă pentru unul de calitate inferioară. Şi, deodată... Ştii cine ? Pun prinsoare că n-o să ghiceşti! Află că am fost chemat în strada Measnitkaia şi mi s-a propus să lucrez! Auzi, să lucrez ! Să fac proiecte şi să construiesc! Mulţi s-au şi apucat de treabă. Da 1 Da ! Se elaborează nu ştiu ce plan grandios. Centrale electrice pe bază de cărbune inferior, de turbă, iar pe Nipru, la praguri, chiar la Nenasîtiţa, vor să facă o hidrocentrală. Şi încă una pe Svir! Doamne, dar acolo apa are o uriaşă forţă gravitaţională... Şi toate astea cînd în ţară lipseşte atît petrolul, cît şi lemnele! E ceva de domeniul basmelor, zău ! îşi frecă mîinile şi, cu ochii strălucitori, începu să se plimbe de colo pînă colo prin cameră, oprindu-se în dreptul mesei, la manuscrisele sale sau în dreptul dulapurilor, de unde scotea suluri de planuri pe care le desfăcea şi le privea cu mirare şi bucurie.

Eram deosebit de fericit să văd că şi-n sufletul acestui bătrîn, care nu înţelegea noul şi nu-l accepta, s-au iscat anumite întrebări, au apărut îndoieli privind justeţea drumului ales de el, a prins să se destrame înstrăinarea Ce-o avea fată de uriaşa înnoire care începuse pe pămînt. Dar n-am spus nimic ; stam tăcut şi priveam cînd spre el, cînd spre Olia. Ea răsfoia tristă şi fără pic de curiozitate cartea aceea cu fluturi superbi care rivalizau prin frumuseţea lor cu florile cele mai viu colorate. Cînd întorcea paginile, fluturii treceau parcă în zbor de pe un genunchi pe celălalt.

Iar Alexei Ivanovici se plimba mereu, murmu-rînd în barbă :

— Auzi, Niprul! Dracu ştie ce va fi!

Soarele cobora spre chindie cînd m-am întors acasă. Cheia nu se afla ia locul obişnuit şi de-geaba am bătut zdravăn în uşă, că n-am primit nici un răspuns — în cămăruţa lui Ferapontîci era linişte. Într-un tîrziu, Petrovici ieşi în pragul locuinţei sale şi mă chemă :

— Lasă-l în plata domnului, Danii! De bună seamă că iar s-a îmbătat şi doarme tun, bărbosul dracului. Dar de unde şi-o fi făcînd rost de trăscău ? Te pomeneşti că l-o fi furat atunci cînd s-au spart magazinele de vinuri! Pofteşte la noi!

Am intrat la Petrovici. Soţia tîmplarului — o femeie oacheşă, mică de statură şi vioaie — trebăluia pe lîngă sobă prăjind plăcinte din crupe pisate; camera era plină de un miros plăcut de untură încinsă. Mi-am scos haina şi m-am aşezat la masă în fata lui Petrovici; Ki-rill, fiul său, geluia ceva minuscul la bancul de lucru din colt. Mă salută cu o mişcare a capului şi continuă să fasoneze lemnul care lucea slab sub mîinile lui.

— De la o vreme m-am apucat şi eu de negustorie, Danii, spuse Petrovici, zîmbind vinovat pe sub mustătile-i blonde. Am un diacon cunoscut care face slujbă la o bisericuţă rugîndu-se lui dumnezeu pentru sufletul tău şi-al meu. Fără ştirea popii, diaconul nostru scoate untdelemnul lui dumnezeu din candele şi-l vinde credincioşilor. Cere însă mult al dracului, puiul de căţea, cică-i untdelemn sfinţit 1 Dar de ! Eu şi bătrîna am vrut să mîncăm ceva gustos... Uff, că straşnic mai miroase, simţi ? Ambrozie curată, dumnezeule !

Plăcintele se dovediră foarte gustoase, atît de gustoase, încît aveam impresia că-n viaţa mea nu mai mîncasem altele la fel. Cu toate că alunecau al naibii pe gîtlej, am reuşit totuşi să vîr jumătate din porţia mea în buzunar, pentru Olia. Tîmplarul fuma destul de caraghios, ridi- cînd capul ca un cocoş şi suflînd fumul spre tavan.

Privindu-i faţa senină şi urmărind şuviţele de fum albăstrui ce se înălţau spre tavanul de curînd văruit, m-a fulgerat deodată gîndul că omul acesta, Petrovici tîmplarul, îl văzuse poate de nenumărate ori pe Lenin, deoarece Ilici luase adeseori cuvîntul la *Bolşoi Teatr*. L-am întrebat, aşadar, dacă-l văzuse pe Ilici.

— Păi cum altfel ? Şi nu o singură dată...

Tîmplarul se gîndi cîteva clipe, îşi apropie pleoapele de parcă ar fi privit ceva depărtat, şi-n ochii săi albaştri şi luminoşi trecu ceva ca o umbră. Da, l-am văzut. Prima oară, atunci cînd s-a dat un concert la noi... Ce să-ţi spun, concertul a fost nemaipomenit de frumos. Au cîntat Nejdanova, Şaliapin, Sobinov... Asta s-a întîmplat anul trecut, pe toamnă... Eu stam în culise, de unde priveam şi ascultam. Şi cîntau, grozav mai cîntau artiştii! Cînd a

început să cînte Nejdanova cerul s-a deschis parcă deasupra capului meu, chemîndu-mă să mă înalţ spre el... Iar cînd a cîntat Feodor Ivanîci, parcă nu mai eram om, ci un bob de nisip, un fir icel de praf. Concertul s-a dat pentru membrii de partid din Moscova. Artiştii s-au străduit din răsputeri. Iar în teatru era o frigăraie de nede- scris. Nejdanova era îmbrăcată într-o rochie albă şi cînta de mai mare dragul, iar mie mi-era groază s-o privesc la gîndul că a îngheţat de tot, draga de ea...

— Vrei să-mi vorbeşti despre Lenin, nene Pe- trovici ?

— Acu ajung la el, aprobă tîmplarul dînd din cap, da, la el vreau s-ajung. Fireşte, bănuiam că şi Vladimir Ilici e de faţă, pentru că straşnic îi mai place muzica. Dau eu să mă uit în loja imperială, că doar unde în altă parte putea să şadă ? Dar ia-l de unde nu-i. îmi zic: ei, pesemne că are treabă... Şi, deodată, cînd se isprăveşte concertul şi cortina se coboară, cineva de la balconul al cincilea, adică de la galerie, strigă: „Trăiască Vladimir Lenin, conducătorul revoluţiei mondiale !" N-am cuvinte să-ti descriu ce zarvă s-a iscat. Artiştii au ieşit în fugă pe scenă, iar noi, care lucram în culise, ne-am întins gîturile privind unul peste capul celuilalt. Ne zgîiam cu toţii la loja imperială... Deodată Ilici se scoală de la parter, cam din rîndul al optulea. Era îmbrăcat cu paltonul şi îşi ţinea căciula în mînă. Şi-a lăsat capul în piept şi, cu paşi mici şi repezi a pornit, dar n-a luat-o spre ieşire, ci drept spre noi, spre scenă... Acolo, în partea dreaptă, se află o uşă. Vladimir Ilici a intrat pe uşa aceea, a coborît în fosa orchestrei şi a trecut prin culise. Credeam că va ieşi pe scenă şi va

spune cîteva cuvinte poporului. Dar nici vorbă ! A plecat repede din teatru. Ştii, nu-i plac nici un fel de onoruri...

Pe plită samovarul fîsîia abia auzit cînd, deodată, pe sub fereastră se auzi zăpada scîrtîind sub paşii cuiva.

— Purtarea lui ne-a uimit atunci, vru să continue Petrovici, dar chiar în clipa aceea din coridor se auzi un ciocănit la uşa lui Ferapon- tîci. După cîteva clipe de aşteptare, ciocănitul se repetă, de data asta mai hotărît şi mai insistent.

Petrovici se sculă, îşi îndreptă haina pe umeri şi deschise larg uşa.

— Cine-i ? întrebă el privind în bezna adîncă şi rece a coridorului. Dacă-l căutaţi pe portar, apoi aflaţi că nu-i acasă. Să-i transmit ceva ?

În prag apăru figura mătăhăloasă a lui Şustov. Acesta aruncă o privire fugară spre cei din cameră, îşi scutură sprîncenele şi mustăţile de promoroacă şi spuse cu vocea sa catifelată de bas :

— Mulţumesc. Voi trece mîine.

Privirea lui mai alunecă o dată prin cameră, apoi ieşi. Curînd îl auzirăm călcînd apăsat scările ce urcau la primul etaj.

—- Tare mai seamănă ăsta cu Feodor Ivanovici, spuse Petrovici întorcîndu-se la masă. îmi părea rău că Ferapontîci nu era acasă şi deci nu puteam auzi încă o convorbire dintre el şi Şustov. Fără-ndoială că acesta din urmă avea de gînd să-i dea vreo nouă poruncă portarului, iar de data asta eram hotărît să-l urmăresc pe bătrîn, să nu-l scap din ochi.

Petrovici se reaşeză la masă, îşi sprijini de tăblia acesteia mîinile sale mici, dar îndemîna- tice ca ale fiului său şi îşi mişcă nervos degetele.

— Da, să fi văzut ce s-a petrecut atunci! Parcă ne ieşiserăm cu toţii din minţi. Strigăte, lozinci. Apoi s-a cîntat *Internaţionala*. Spune-mi, te rog, de ce oare cînd se cîntă *Internaţionala* lacrimile î{i izvorăsc parcă din, inimă şi nu le pofi zăgăzui nicicum, iar sufletul ti se topeşte, nu alta ? Petrovici rupse cu grijă o fîşie de hîrtie din pagina unei cărţi şi începu să-şf răsucească o ţigară. Apoi îmi aruncă o privire ageră şi îngrijorată. Danii, în curînd o să-l putem vedea din nou, să nu scapi ocazia...

— Unde ? am întrebat eu ridicîndu-mă în picioare.

— La Congresul Sovietelor. Probabil că tot în sala teatrului nostru o să se tină. E singu-rul loc potrivit pentru...

Cît de mult îl pizmuiam în clipele acelea pe Petrovici 1 Să-l văd pe Lenin ! Să mi se împli-nească visul acesta drag şi luminos care stă-pînea nu numai gîndurile mele, ci şi ale tutu-ror oamenilor ce trăiau alături de mine, ale acelora cu care împărţeam ultima fărîmă de pîine,. care luptau şi nu-şi precupeţeau viata pentru revoluţie... Tare mai doream să-l văd...

14. CONTRASTE

Da, graiul mi-e prea sărac pentru a arăta cît de mult voiam să-l văd pe Lenin. „Voiam" nu este totuşi cuvîntul cel mai potrivit; adevărul e că simţeam o dorinţă pătimaşă şi neogoită de a-l zări măcar, de departe. Pentru mine el întruchipa tot ce-aveam mai scump în viată, de parcă prin cine ştie ce minune Ilici preluase de la tatăl meu ucis de albi şi de la tovarăşii săi de luptă tot ce aceştia avuseseră mai bun şi mai frumos.

Din povestirile unora şi altora cunoşteam încă de pe-atunci unele amănunte din viata lui Vla-

dimir Ilici. Ştiam că fusese urmărit de jandarmi şi poliţişti, că stătuse prin închisori şi fusese deportat, ştiam că Alexandr, fratele său mai mare, care nu ajunsese încă la majorat, fusese executat împreună cu tovarăşii săi pentru organizarea unui atentat împotriva tarului. Citisem în ziare cîteva din discursurile lui Ilici şi mi-l imaginam ca pe un vestit conducător de oşti care îndruma mersul revoluţiei de pe turela unui automobil blindat...

Aşa cum spune Krjijanovski, poporul crease despre el legende nemuritoare. Se zicea că Ilici fusese prezent în toate locurile unde în ultimii cinci ani se purtaseră lupte pentru biruinţa revoluţiei, că ar fi fost văzut în cele mai urgisite sate şi cătune, în cele mai mizere bordeie de pămînt ale săracanilor, în pădurile şi munţii cei îndepărtaţi, în pieţele tuturor sau aproape ale tuturor oraşelor din Rusia — atît de mare era credinţa poporului în el şi atît de copleşitoare era dorinţa unei întîlniri cu dînsul.

Într-o seară am trecut pe la tîmplar.

— Of, nene Petrovici. ce bucuros aş fi dacă m-ar angaja la atelierul vostru, am oftat eu. Ce zici ? Oare l-aş putea vedea pe Lenin ?

— De bună seamă ! Tocmai pregătim pentru congres o hartă cît toate zilele pe care sînt be- culete de toate culorile, cică ar fi o hartă electrică. Bineînţeles că la treaba asta lucrează şi electricienii, noi facem doar carcasa, rama, şip- cile şi alte asemenea lucruri. Iar electricienii au înfăşurat-o toată în fel de fel de sîrme... Şi se tot zgîiesc la o hîrtie, de ! să nu greşească... Aseară a venit în atelierul nostru un bărbat cărunt cu nasul coroiat şi cu sprîncenele ca două cozoroace. A controlat aşezarea becurilor. Eu am intrat în

vorbă : „Ce jucărie mai e şi asta, tovarăşe ? Ce vrea să zică toate luminiţele astea ?" Iar el a rîs : „Ei, moşule, ăsta-i viitorul nostru"... „Viitorul ? întreb. Păi cum ?" „Da, moşule. Acolo unde vezi un beculet o să înălţăm o centrală electrică care va lumina viata mea şi-a ta !" Apoi a plecat...

În dimineaţa următoare, cîrid am trecut pe la Roman Gavrilovici, acesta mi-a dat o veste care mi-a umplut sufletul de o bucurie copleşitoare.

— Uite ce e. Danii, spuse el zîmbind gînditor şi, nu ştiu de ce, parcă puţin trist — s-ar putea să ti se împlinească...

— Ce să se împlinească, nene Roman ?

El tăcu puţin, apoi se lăsă pe spătarul scaunului şi mă întrebă direct:

— Danii, îl iubeşti pe Lenin ?

Ce-i puteam răspunde ? Sînt oare în vreo limbă destule cuvinte care să poată exprima sentimentele pe care le nutream eu pentru Vla- dimir Ilici ? Stam şi tăceam, cu mîinile încleştate de braţele fotoliului.

Fără să aştepte răspunsul meu, Roman continuă :

— Uite ce e: La sfîrşitul acestei luni se va deschide la *Bolşoi teatr* Congresul al optulea. Raportul principal îl va prezenta Lenin. La congres vor lua parte şi menşevici, şi socialişti- revoluţionari, şi fel de fel de oameni din toată tara. Noi, cei de la Ceka, nu-i cunoaştem pe toti. Da, din păcate nu-i posibil să-i cunoaştem pe toti. Aşa-i ? Aşa e. Va să zică toate forţele noastre vor fi concentrate pentru securitatea congresului, pentru paza vieţii scumpului nostru Ilici...

— Roman Gavrilovici...

— Nu mă întrerupe! Apoi, chiar la teatru lucrează nu mai puţin de o mie de oameni.

Între aceştia există şi menşevici, şLalţi indivizi care nu ne prea înghit. Deocamdată vom scoate din teatru o parte din aceştia pentru că $i-acolo e nevoie de oameni de nădejde, nu de mucegai menşevic. Asta înseamnă că o să lucrezi la teatru.

— Nene Roman !

M-am ridicat, simţind un uriaş nod în gît.

— Da, Danii, continuă el, încetînd să mă mai privească, la teatru trebuie să avem oameni de încredere. Să nu se strecoare nici-o ploşniţă.

— O să fii şi matale acolo, nene Roman ?

— Dar unde aş putea să fiu ? Vom fi cu toţii acolo sau pe undeva pe-aproape... Însă, Danii, va trebui să dai o mînă de ajutor clasei muncitoare, să lucrezi la tîmplărie, să înveţi să vopseşti ... Dar să priveşti în jurul tău cu o mie de ochi, nu alta... Şi nici pe „crabii" tăi să nu-i pierzi măcar o clipă din vedere.

Aşa s-a făcut că m-am dus glonţ la *Bolşoi teatr,,* să-i dau o mînă de ajutor" lui Petrovici. Ieşind de la teatru, am trecut în fugă pe la Jesteakov şi m-am dus să dorm la Ferapontîci, deoarece Roman Gavrilovici nu scăpa nici o ocazie şi îmi amintea mereu că trebuie să adulmec urmele lui Grabbe. Lui Ferapontîci nu i-am spus nimic despre teatru. El trăia ca şi înainte în lumea sa înspăimîntătoare, parcă vrăjită şi populată de duhurile morţilor, paralizat de spaimă la gîndul că — după părerea lui — cineva îi dădea tîrcoale pentru a se răzbuna, omo- rîndu-l.

Într-o seară, Ferapontîci era aproape treaz. Sta pe pat cu mîinile vîrîte între genunchi şi căta în podea cu ochi de om tîmp.

— Ţie ce-ti pasă, spuse el cu un glas ce trăda invidie amestecată cu mîhnire, eşti tînăr. Nu ti-e teamă că mori mîine-poimîine... Pe cînd

eu... De ce-am trăit ? Zi-i, de ce ? Am spînzurat oameni fără să ştiu ce-au făcut... Dar ştii ce mă chinuieşte cel mai mult ?... Acum condamnatul la moarte se împuşcă; pe-atunci era spînzurat. înainte însă de a-l spînzura, îl îmbrăcam într-un sac, parcă într-un linţoliu... Iacă, în clipele astea îmi amintesc de unul, era tinerel de tot, dar ochii îi ardeau ca jeraticul. Mă duc spre el cu sacul ăsta, iar el mă săgetează cu privirea şi mă întreabă : „Nu-ti tremură mîinile ? Că nu pe mine, ci pe tine te spînzuri." De bună seamă că erau nişte cuvinte spuse aşa, prosteşte, că uite, eu am ajuns la anii ăştia pe cînd el o fi oale şi ulcele... Şi totuşi, cuvintele astea mi-au înfipt un fier roşu în inimă... Ştii ce m-a îngrozit cel mai mult? Că n-a ţipat, nu s-a zbătut, n-a cerut îndurare... Pe buze i-a apărut doar un zîmbet batjocoritor, de neîndurat, şi cu asta, gata... Şi-a primit moartea. Era firav, pirpiriu şi mititel, să-l frîngi între degete. In clipele acelea m-a fulgerat un gînd : „Iacă, mi-am zis, cît îs eu de tare şi de voinic pe lîngă {ingăul ăsta, şi totuşi n-aş avea curajul să înfrunt moartea fără teamă, n-aş putea... Mă întreb: de ce ? Oare eu sînt mai bicisnic decît el ?!" Răspunde-mi I Acum, pe tine te-ntreb... Din clipele acelea m-a cuprins o ură neputincioasă împotriva mea şi a tuturor... Şi mă gîndesc mereu: ce bine ar fi dac-aş putea să ar şi eu pămîntul, să semăn, să am copilaşi care să facă larmă în jurul meu... Ştii, pe la noi, mai toţi copiii îs bălăiori, ca nişte fulgi de păpădie, îi sufli şi zboară... Vii obosit de la cîmp şi deodată în jurul tău se iscă mare zarvă : tată, tăticule! Eu îi aburc pe genunchi, cu toate că mădularele îmi tremură de

oboseală. Şi-n trupuşorul lor e atîta căldură, atîta bucurie...

Ascultam bolboroseala aceasta de om îndurerat, dar nu simţeam pentru Ferapontîci decît ură. Nu, nici în vremea aceea şi nici mai tîrziu n-am putut ierta duşmanilor revoluţiei mîrşă-viile şi cu atît mai puţin n-aş fi putut

să iert un călău... Mulţi ani mai tîrziu, am dat din întîmplare peste *Istoria temniţei ţariste* — scrisă de profesorul Ghernet — şi, citind-o, am aflat că numai într-o jumătate de an, în anul 1907, în Rusia au fost spînzurati peste o mie de oameni. Pe atunci

însă nu cunoşteam
acest lucru

— .Nu trebuie să te temi, i-am spus lui Fera- pontîci. Puterea sovietică e îngăduitoare. Recunoaşteri toate greşelile, spune întocmai cum a fost şi poate vei fi iertat. De bună seamă, ai aflat că pedeapsa cu moartea se desfiinţase şi a fost introdusă din nou abia după ce au încercat să-l omoare pe Vladimir Ilici... Iar anul acesta, în ianuarie, a fost din nou desfiinţată printr-un decret dat de Lenin. Acum iar nu se mai pedepseşte cu împuşcarea.

Auzind numele lui Lenin, Ferapontîci sări ca ars şi tipă :

— Anticrist! Anticrist! Nu poate fi numit altfel ! Dar tăcu îndată şi, cuprins de o ciudată apatie, se aşeză şi mormăi surd : Cine ştie, poate că ai dreptate ? Ha ?... Iacă, am avut un prieten, unul care a avut soarta mea... O dată, pe cînd se cherchelise, mi-a mărturisit că. demult, în anul 1887, a spînzurat la Schliesselburg cinci oameni. Unul dintre aceştia era, pare-se, chiar fratele lui Lenin al vostru. Un băietandru tare pirpiriu, dar ce putere avea! Uf! Îţi vine să te cruceşti, zău aşa : de unde or fi luînd mucoşii ăştia cu caşul la gură un asemenea dispreţ fată de moarte ? Ha ? Parcă lor nu le-ar fi dragă viata ! Se duc la moarte ca şi cînd s-ar duce să bea ceai cu soacra...

Becul din tavan abia mai lumina. Prin coltu- rile cămăruţei dansau umbre, iar platoşa de gheată de pe geam se îngroşa din ce în ce.

— Mă arde ! spuse Ferapontîci revenind la ale lui. Parc-aş avea foc în piept. Nu mai pot îndura... Şi iar s-aud paşi... sst! Taci...

Am tras cu urechea. într-adevăr, de data asta se auzeau nişte paşi bărbăteşti pe coridor.

Urmă o ciocănitură în uşă, apoi auzii vocea lui Şustov:

— Hei, moşule ! Deschide !

— Doamne, cînd m-oi vedea scăpat odată de ăştia ! oftă Ferapontîci şi se sculă. Asta-i al treilea an de cînd îmi scoate sufletul...

De data asta Şustov era îmbrăcat într-o scurtă de piele, iar pe cap avea o şapcă tot de piele pe care o aşezase tinereşte. Orice s-ar spune, acum arăta cu totul altfel, de parcă abia s-ar fi întors de pe front unde luptase cu abnegaţie şi-i snopise în bătaie pe toţi duşmanii revoluţiei.

— De ce nu vii, moşule? întrebă el. Am în-gheţat aşteptîndu-te...

— Nu mai vin, Arkadi Poloniei. Nu mai pot lucra pentru dumneata, răspunse Ferapontîci încet. Nu mai am vlagă ! înţelegi ? M-au părăsit puterile. Acu, mi-e totuna... şi-aşa sfîrşitul mi-e aproape!...

Şustov îl privi scrutător.

— Eşti bolnav ? întrebă el.

— Da, sînt bolnav! Sînt cu un picior în groapă...

— Ia lasă prostiile!... Şustov rămase cîteva clipe pe gînduri, privindu-mă nehotărît. Nu cumva vrei tu ? Hai, ce zici ? Să aduci apă, să faci rost de lemne... Ei ? Plătesc bine.

Nu-mi mai încăpeam[1] în piele de bucurie.

Astfel, întîmplarea m-a ajutat să pătrund în casa în care am descoperit ultima vizuină a lui Arkadi Apollonovici Şustov, unul dintre urmaşii celui care cîndva fusese regele coniacului din Rusia, unul dintre capii contrarevoluţiei.

Deşi mic, apartamentul lui Şustov era bogat şi aranjat cu gust. Despre bogăţia care domnise mai înainte aici stăteau mărturie covoarele şi

tablourile, lampadarele şi candelabrele, mobila scumpă şi bufetul uriaş cît o orgă, pe care se aflau sculptate ornamente de tot felul: ciorchini de struguri şi de hamei, amoraşi dolofani şi cor- nuri ale abundentei.
În timp ce urcam la etajul al doilea, la care locuia Şustov, eram încredinţat că de-acum ajunsesem foarte aproape de ţintă şi că nu mai e decît un pas pînă la demascarea duşmanilor care lucrau din umbră. Ce-i drept, Roman Gavrilo- vici, căruia îi povestisem cele întîmplate în ziua respectivă, m-a avertizat:
— Să nu crezi, Danii, că sînt chiar atît de proşti... Fii cu ochii în patru, să nu te-nghită...
— O să le rămîn în gît, Roman Gavrilovici!
— Să dea dumnezeu, vorba ceea. Dar îti repet : fată de ei prefă-te cel mai înverşunat contrarevoluţionar...
— O să-ncerc.
Dar, curînd, totul se dovedi altfel de cum mă aşteptasem. Crezusem că Şustov va începe prin a-mi da imediat aceleaşi porunci pe care le dădea lui Ferapontîci, că mă va trimite undeva cu vreo scrisoare şi-atunci firele întunecate ale complotului se vor contura cu toată limpezimea. Dar...
Şustov mă întîmpină în antreu, cu blana aruncată pe umeri. În tavan licărea anemic o lampă electrică cu cărbune — pesemne că Şustov nu consumase încă toată cota lunară de curent. Stăteam în prag şi-mi frămîntam în mîini căciula ponosită..
Şustov se apropie de mine şi, cîteva clipe, mă privi îndelung.
— Ştii, drăguţule, am mereu impresia că te-am mai întîlnit undeva. Hm, ce zici ? E drept că în ultimii ani mi s-au perindat prin fata ochilor multe mutre ca a ta... Dar nu

despre asta-i vorba acum. Intră să stăm de vorbă...

Mi-am scuturat zăpada de pe pîslari cu mănuşile şi am intrat. Da, aici totul amintea bogăţia de altădată şi se vedea cît de colo că în acest lux trăiseră multe generaţii care nu ştiu- seră ce-i frigul şi foamea.

În camera lui Şustov se afla doar un divan, un scaun şi o masă mică şi elegantă. Ceva din înfăţişarea camerei te făcea să crezi că mai înainte aici locuise o femeie. În dreptul mesei atîrna o copie mare după *Madona* lui Rafael, alături de aceasta se vedea fotografia unui bărbat frumos, cu mustaţa neagră şi epoleţi de căpitan, care zîmbea mulţumit de sine, iar sub fotografie — un buchet de siminoc. Pe podea, lîngă divan, se afla o farfurie adîncă plină cu mucuri de ţigări.

— Stai jos, spuse Şustov arătîndu-mi scaunul, iar el îşi aprinse o ţigară şi începu să se plimbe prin cameră trăgînd cu urechea la zgomotele nedesluşite ce veneau din camera vecină. Fumezi ?

— Nu.

— Bravo! E o meteahnă prostească. Dar, uneori, îţi aduce o uşurare. Fireşte că-i un viciu. Tu rămîi portar în locul lui Ferapontîci ?

— Nu ştiu.

Din camera vecină, un glas de femeie abia auzit îl strigă :

— Iia !

Supărat, Şustov zvîrli mucul ţigării în farfuria de pe duşumea, îmi făcu un semn care voia să spună: „Mă-ntorc îndată", apoi ieşi închi- zînd cu grijă uşa în urma lui. Eu stam şi trăgeam cu urechea.

Pe peretele din fata mea se afla o pendulă veche, cu cadranul înconjurat de frunze

sculptate în lemn şi cu un gemuleţ din dosul căruia cîndva, probabil, ieşea cucul anuntînd orele. Ceasul nu mergea. Discul de alamă al pendulei, care semăna cu o lună, privea în cameră ca un ochi uriaş oprit brusc din veşnica-i legănare.
Şustov se întoarse. Chipul lui trăda îngrijo- rare.
— Aşa-a, spuse el. Acolo — Şustov arătă spre uşa camerei vecine — se află soţia mea. Mă-nţelegi ? Soţia mea. E bolnavă. Mă-ntelegi ? Trebuie ca mereu să fie cald în camera ei. Faci rost de lemne, aprinzi focul, aduci apă. Pînă acum toate treburile astea le-a îndeplinit bătrî- nul... Acum însă, vezi şi tu... Şustov se mai plimbă puţin prin cameră, apoi se opri lîngă mine. O să vii dimineaţa şi seara. *\ᶠe-am înţeles ?
Din camera vecină se auzi iarăşi glasul acela de femeie :
— Iia !
Şustov ieşi din nou. De data asta nu mai închise uşa prea bine, astfel că răzbăteau pînă la mine glasurile lor : unul supărat — al lui Şustov — iar celălalt al femeii — un glas stins, gingaş, de copil răzgîiat.
— Dragul meu, spunea ea, mi-e atît de greu cînd nu eşti lîngă mine ! Parcă toată viata mea ar fi o noapte de gheată.
— Mai rabdă, răspunse iritat Şustov. Mai rabdă cîteva zile şi totul va fi ca şi înainte. Mă-ntelegi ? Trebuie să ai putină răbdare... Şi totul va fi ca altădată...
— N-o să mai fie nimic din ce-a fost! oftă femeia.
Mai discutară încă ceva, cu glasul scăzut, dar n-am putut prinde decît cuvinte disparate, lipsite de sens.

Apoi Şustov reveni în camera unde mă aflam. Era încruntat şi supărat. Se apropie şi întrebă cu grosolănie :
— Ei 1 Te tocmeşti la mine ? Bagă însă de seamă, să fie întotdeauna cald, mă-ntelegi ?

15. MINA SOARTEI

Se înnoptase cînd am ajuns la locuinţa lui Korojda, dar acesta încă nu sosise acasă. Tuşa Maşa spăla într-un lighean de tablă cămăşu-tele şi pantalonaşii lui Grişa, iar copilul şedea alături şi privea cu ochi serioşi şi gînditori la mîinile mamei sale, urmărind picăturile de apă murdară ce săreau care-ncotro. înfofolit într-o haină veche a tatălui său şi tuns inegal cu foar- feca, Grişa semăna cu un pui de stăncuţă care căzuse din cuib şi nu ştia ce să facă.
— A, Danea, spuse tuşa Maşa, îndreptîndu-şi anevoie şalele. Iacă, eu şi fecioru-meu ne-am apucat de spălat. Săpun nu-i, aşa că trebuie să spălăm cu leşie...
Tuşa Maşa stoarse rufele cenuşii, rupte şi pe-ticite ale copilului, le atîrnă deasupra sobitei, apoi se aşeză. Mîinile ei mari şi roşii din cauza apei fierbinţi se odihneau obosite pe genunchi. Pe chipul ei gînditor şi blînd se aşternuse o lumină ce venea parcă dinăuntrul fiinţei sale. Zîmbind obosit gîndurilor ei, tuşa Maşa luă-n palme capul lui Grişa şi-l apropie de dînsa, iar copilul, recunoscător şi bucuros nevoie-mare, se grăbi să-şi lipească nasul de umărul ei şi începu să sîsîie.
— Ei ? Ce-ti veni ? întrebă dînsa.
— Miroase a mama, răspunse copilul în şoaptă şi se lipi mai strîns de ea.
— Of, prostutule, prostutule! Odorul meu, aurul meu... murmură ea, apoi tăcu. Dar ce-o fi cu Roman că întîrzie? Nu i s-o fi întîmplat

ceva ? În munca asta a voastră te poti aştepta din clipă în clipă la o nenorocire...

Nu se întîmplase însă nici o nenorocire. Roman sosi acasă vesel şi mulţumit.

Tuşa Maşa trecu înapoia soţului ei, îl ajută să-şi scoată mantaua, îl îmbrătişă cu mîinile ei mari şi puternice şi-şi lipi obrazul de spatele acestuia.

— Roman ! Dragul meu !

— Ei, hai, hai! strigă el, prefăcîndu-se supărat. Uite, dom'le : sînt atacat din toate părţile ! Şi-acolo, şi-aici!

— Doamne! oftă Masa şi îşi îndreptă jenată părul. Cum ? Cu o singură mînă lupţi cu ticăloşii ăştia ?

— Dacă mi-ar schilodi-o şi pe-a doua, tot n-ar scăpa, i-aş rupe cu dinţii i Şi am colţi ascuţiţi ! răspunse Roman vesel. Apoi îşi îmbrătişă copilul cu mîna-i sănătoasă, îl ridică şi se duse la masă. N-ai timp nici să răsufli din cauza lor, Danii. Ba speculanţi, ba contrarevoluţionari de tot soiul, iar acum, hop şi popii! Se agită, se răzvrătesc, ies la lumină din toate cotloanele şi nu-i răpune nici-o molimă... Au ascuns aurul, odăjdiile şi tot felul de cruci de la mai multe biserici şi mănăstiri şi nu vor să înţeleagă orice le-ai spune! Le vorbeşti despre copilaşii flă- mînzi, le arăţi că America ne cere aur curat în schimbul ajutorului, iar ei nimic, tămîie ! De parcă n-ar avea inimă în piept... Roman tăcu, strînse la piept capul lui Grişa şi-şi frecă nasul de ceafa acestuia. Acum am adulmecat ceva pe şoseaua Vorobiovîi... Şi ştii unde au ascuns toate bogăţiile astea slugile lui dumnezeu ? Ia zi-i, Masa ! Pun rămăşag că n-o să ghiceşti!... Au pus toate odoarele într-o căldare de tuci pe care au acoperit-o cu un capac, apoi au legat capacul cu sîrmă şi au

lipit toate crăpăturile cu smoală. Şi unde crezi, mă rog, că au vîrît căldarea, Danka ? În latrina din curtea lor, da, da...

• — Pfui! scuipă Masa în sîn.

— Da, aşa s-a întîmplat. Noroc că un băietei a văzut toată tărăşenia, altfel nu le-am fi dat niciodată de urmă.

— Un băietei ca mine ? întrebă Grişa.

— Chiar aşa. întocmai ca tine. Dar cu tine ce-i, Danii ?

I-am povestit tot ce se întîmplase!

— Păi asta-i straşnic! izbucni el bucuros. Prin asta ai pătruns chiar în cuibul lor. De-acum am putea-o ridica pe canalia aia bătrînă. Hm, ce zici ? Uff, că mulţi ticăloşi de soiul ăsta mai mişună pe pămîntul nostru !

Dar n-au mai apucat să-l „ridice" pe Ferapontîci.

În noaptea aceca, cînd m-am întors acasă, n-am putut intra în bîrlogul nostru din pivniţă, aşa că am fost nevoit să dorm la Petrovici.

— Haide, intră, Danii, sîntem totdeauna bucuroşi să te primim. Mai ales azi e ziua lui Kirilluşa, a împlinit şaptesprezece ani. Ian priveşte ce bărbat s-a făcut! Pentru o zi ca asta am făcut rost de la teatru de o jumătate de litru de spirt pe care l-am strecurat cît s-a putut de bine prin cărbune. E-o porcărie, dar tot e mai bun .decît nimic... Aşa că hai să închinăm pentru fericirea lui de maistoraş cu caş la gură...

Am dormit la Petrovici, iar în dimineaţa următoare am ciocănit din nou şi îndelung la uşa lui Ferapontîci. Acesta nu răspundea şi nu dădea nici un semn de viată. N-avea nici prieteni şi nici rude la care să-şi fi putut petrece noaptea şi doar o nenorocire îl putea împiedica să vină acasă. Dar nici cheia nu se afla la locul cunoscut. Or, bătrînul era atît de

îngrozit să rămînă singur peste noapte, încît îmi lăsa întotdeauna cheia.

Am bătut iarăşi, dar pas să-mi răspundă cineva. Din cauza loviturilor în uşa de stejar grea şi îngheţată răsuna toată casa, iar geamul crăpat al uşii de la intrare zăngănea. Tăcere. Nici un răspuns.

Atunci m-am dus în curte împreună cu Petrovici şi mi-am croit drum prin zăpadă s-ajung la geam. Aici nămeţii atingeau înălţimea unui stat de om. Deasupra geamului se zărea scara de incendiu mîncată de rugină, o scară ce părea că urcă spre cerul afumat şi împîcloşat de-a bine- lea, iar de-a lungul pereţilor se înălţau mormane de gunoaie şi alte murdării zvîrlite prin ferestrele de la caturile de sus.

Mi-am lipit fruntea de geam şi, punîndu-mi palmele streaşină la ochi, am privit cu atenţie înăuntru, străduindu-mă să desluşesc ceva prin arabescurile pe care gerul le desenase pe sticlă. Nu se zărea însă nimic, nici măcar o umbră.

După ce m-am sfătuit cu Petrovici, am spart gemuleţul de jos care era cel mai mic. Printre cioburile îngheţate a răbufnit un val de abur, un miros greu de cameră neaerisită, murdară şi nemăturată, o duhoare acră de piei de oaie, de tutun tare şi învechit. Aplecîndu-mă, am privit prin spărtură. În clipa următoare am simţit că mă clatin : la vreo jumătate de metru de locul unde mă aflam, la înălţimea geamului spart, am văzut atîrnînd nemişcaţi nişte pîslari cenuşii.

Toti curioşii care se adunaseră lîngă geam priveau prin spărtură fără să rostească vreun cuvînt. De îndată ce priveau înăuntru se clătinau ameţiţi şi, dîndu-se înapoi, făceau loc altora.

— Mîna soartei! rosti Petrovici, şi-şi scoase căciula.

Iar eu, cutremurat de groază, mă gîndeam la moartea înfiorătoare şi ticăloasă de care aveau parte rămăşiţele lumii vechi pe care o învinsesem...

16. OLIA ŞI EU

Olia începu să se întremeze. Acum putea să şadă timp rnai îndelungat pe divan, iar uneori, ajutată de mine, făcea cîţiva paşi nesiguri prin cameră. Alteori voia să privească pe fereastră, şi aştepta cu nerăbdare ca prin pojghiţa de gheaţă de pe geam să se strecoare o rază de soare. Aştepta şi-i ducea dorul. Era de mirare cît de mult crescuse şi se maturizase în timpul bolii, de parcă boala aceasta n-ar fi durat cîteva săptămîni, ci cîţiva ani, iar pe chipul ei apăruseră trăsături noi, aşa încît aveai impresia că era mereu preocupată de un lucru dificil şi complicat. Şi zîmbetul i se schimbase: acum era potolit şi parcă puţin silit. Cînd zîmbea, părea că-şi dă seama că n-are nici un motiv să fie veselă, că viitorul nu-i va aduce nici o bucurie.

Citea mereu — mai bine zis nu citea, ci răsfoia cărţile pe care cu permisiunea lui Alexei Ivanovici i le dădeam scotocind în numeroasele dulapuri ale acestuia. Alegeam în special cărţile cu ilustraţii colorate, asta poate pentru că şi mie îmi plăcea să răsfoiesc şi să mă uit la pozele lor mulţumită cărora aflam atîtea despre o lume străină şi îndepărtată. Din paginile unor asemenea cărţi ne priveau căpeteniile unor triburi africane şi indiene, tatuaţi bizar şi împodobiţi cu pene şi scoici; în paginile altora zăream sau un cer albastru şi parcă smălţuit în care se înfigeau

vîrfurile aurite şi argintate ale minaretelor, sau nişte uriaşe blocuri de piatră — mormintele milenare ale faraonilor şi conducătorilor de oşti.

— Pentru mine toate astea parcă-s dintr-un basm, spuse într-o bună zi Olia şi oftă.

— De ce? Doar tot ce vezi există cu adevărat.

— Pentru mine nu sînt adevărate. Fiindcă n-o să merg niciodată acolo şi n-o să le văd niciodată aievea. Parcă-s un vis.

De la o vreme nu mai puteam veni atît de des la Jesteakovi, deoarece ziua lucram la teatru, iar dimineaţa şi seara porneam la „vînătoare de lemne" pentru a avea cu ce face focul în locuinţa lui Şustov. Dar „lacheismul" meu — cum îi ziceam în gînd — şi urmărirea lui Şustov, se dovediră deocamdată nefolositoare, deoarece nu vedeam pe nimeni care să vină la dînsul şi nu primeam nici un fel de însărcinări deosebite din parte-i. De fiecare dată stăteam foarte puţin în locuinţa lui Şustov, întrucît, pentru a face curăţenie şi a îngriji de bolnavă venea o bătrînă cu părul cărunt, în ochii căreia — nişte ochi negri ca de agat — citeam o veşnică neîncredere.

începusem să cred că n-o să izbutesc să aflu nimic... îmi îndeplineam din ce în ce mai scîrbit obligaţiile pe care mi le asumasem de bunăvoie, cu toate că Şustov mă plătea bine pentru vremea aceea, iar plata nu era în bani — care pe-atuncî nu aveau nici o valoare — ci în alimente: pîine, pesmeţi, b/scuiţi, zaharină, sau o masă bună. Şi numai de dragul „Corăbioarei" primeam toate aceste pomeni din mîinile unui om pe care-l uram ; Olia era încă foarte slăbită de pe urma bolii şi trebuia să aibă mîncare bună şi consistentă.

De obicei veneam la Jesteakovi seara tîrziu şi stăteam o oră-două de vorbă cu Olia, povestin- du-i întîmplări din copilăria mea. Într-o zi am răscolit dulapul cu cărţi sperînd să găsesc romanul *Tăunul,* dar n-am dat de el. Cele mat multe cărţi ale lui Jesteakov conţineau probleme privind energetica, proiectarea şi construcţia centralelor electrice, iar paginile lor erau pline cu tot felul de formule de neînţeles, cu desene, diagrame şi curbe parabolice complicate.
În vremea aceea îmi făcea o deosebită plă- cere să-l observ pe Alexei Ivanovici. Bătrînul inginer se trezise parcă din somnul său de gheaţă, din nepăsarea care-l cuprinsese şi era din ce în ce mai vioi. Lucra cu pasiune, cu în- flăcărare. În fiecare dimineaţă pleca grăbit, după ce o săruta mai întîi pe frunte pe Olia şi-i dădea sfaturi: „Să fii cuminte, «Corăbioaro»! Şi să pui pe foc scîndurelele astea din parchet, că şi-aşa or să mă spînzure pentru ele. Mîncarea uite-o aici. O să fii cuminte ?"
— Da, unchiule Alioşa. Să n-ai nici o grijă.
Apoi, îngînînd sau fredonind o melodie alcă- tuită dintr-o suită de „hm-hm" şi „br-br"... Alexci Ivanovici traversa în pas viu oraşul pînă în strada Measnitkaia unde, pe vremea aceea, în nişte camere semiîntunecoase şi fără foc se instalase „Elektrostroi"-ul. Aici se năşteau schitele primelor centrale electrice ale planului GOELRO. Tot aici lucra profesorul Graftio, cel care, cu mult înainte de revoluţie, crease proiectul hidrocentralei de pe Volhov — un proiect care zăcuse ani de-a rîndul îngropat prin diverse cancelarii ţariste. Abia acum, după revoluţie, proiectul hidrocentralei de pe Volhov avea să devină o realitate din beton şi piatră, lemn şi fier.

Acolo, în camerele şi coridoarele acelea în-gheţate, lucrau nişte romantici entuziaşti şi devotaţi muncii lor ca Vinter şi Krjijanovski, Graftio şi Radtig, oameni ale căror mîini creatoare fuseseră încătuşate pînă atunci. Cînd aveam posibilitate, dam o fugă pînă la Olia chiar şi în cursul zilei în vreme ce Alexei Ivanovici lipsea, întrucît, rămînînd singură, fata tînjea şi mai mult şi nici cărţile n-o mai distrau.

Veneam, ciocăneam în uşă şi aşteptam răbdător ca Olia să străbată, tinîndu-se de pereţi, diferitele camere şi coridoare, şi să-mi deschidă. Apoi, stînjeniti parcă de ceva, ne aşezam amîn- doi mai aproape de sobită, aruncam pe foc două- trei scîndurele de parchet şi începeam o conversaţie dezlînată şi nesfîrşită. Eu mă simţeam stînjenit de privirea stăruitoare a ochilor ei mari şi albaştri ca azurul care mă străpungeau totdeauna întrebători şi-mi dădeau impresia că Olia nu poate înţelege cine sînt şi ce hram port.Adeseori, pentru a birui stînjeneala care mă cuprindea, începeam să-i citesc ceva cu glas tare — de obicei din istorie. Nu ştiu de ce, dar mă pasionau războaiele nesfîrşite care alcătuiau această istorie, cu toate că foarte multe lucruri nu le puteam înţelege şi nici nu ştiam să le explic Oliei. Ţin minte că într-o bună zi i-am citit despre Războiul celor două roze. Fata îşi puse încetişor palma îngustă peste pagina la care mă aflam, acoperi textul şi mă întrebă cu nevinovăţie :

— De ce-mi citeşti totdeauna despre lucruri de-astea ? Adică despre războaie ? Cine-a lăsat pe lumea asta războaiele, ca oamenii să se omoare mereu unul pe celălalt ? Oare nu se putea trăi, uite-aşa, în bună înţelegere ?

Am încercat să-i explic bazat pe cele ce ştiam. I-am vorbit despre inegalitate şi nedreptate, dar ea clătina mereu din capul ei tuns chilug şi înfăşurat într-un şal:

— Tot nu-nteleg. Dacă n-ar fi fost războaiele astea, tata ar mai fi trăit încă. Şi n-ar mai fi existat nici vagoane de marfă pentru oameni, nici frig, nici godine, nici pîine neagră şi rea. Mai tii minte, Danii, că-n timp ce călătoream încoace cu trenul, într-o gară,

lîngă un şopron, am văzut mulţi, tare mulţi morţi ?...

Cînd cădea seara, Alexei Ivanovici se întorcea satisfăcut, aproape fericit, îngînînd aceeaşi melodie compusă din „hm-hm" şi „br-br", se dezbrăca, se încălzea şi o săruta pe Olia.

— Ian spune-mi, prin ce ţări minunate a navigat „Corăbioara" mea astăzi ? I-a fost cald la Polul Nord ?

De fiecare dată aducea de la bufetul deschis la „Elektrostroi" un fel de mîncare sărăcăcioasă pe care bătrînul acesta slab şi vlăguit o oferea „Corăbioarei", apoi începea să se plimbe de colo pînă colo prin cameră vorbind însufleţit.

— Doamne ! Dumnezeule! se revoltă el deodată într-una din seri. Cîtă muncă şi cîte proiecte splendide au fost îngropate de vii! Se opri în faţa divanului pe care sta culcată Olia şi, ges- ticulînd, începu să strige: Şaisprezece ani a lucrat Sergel la proiectul unui baraj pentru strîm- toarea Gibraltar! Şaisprezece ani ! Un baraj lung de treizeci de kilometri şi înalt de trei sute de metri! Va să zică se poate construi şi aşa ceva. Da, se poate ! Totul e gata calculat. Numai să te apuci de lucru !

— Dar pentru ce, unchiule Aliosa ? întrebă Olia.

— Cum pentru ce ? Pentru că un asemenea baraj ar face posibilă construirea unei hidrocentrale cu o putere instalată de o sută de milioane de kilowaţi! O sută de milioane! Asta înseamnă că toată Europa şi o jumătate din Africa ar fi inundate cu lumină! Ar fi inundate ^cu lumină şi căldură ! Nu-i mai puţin adevărat "că nivelul Mării Mediterane ar scădea cu aproape două sute de metri şi că oraşe ca Na- poli, Marsilia sau Veneţia ar rămîne departe de ţărm. Dar lucrul

acesta ar salva viaţa Veneţiei, care de sute de ani putrezeşte şi se ruinează şi care astfel ar mai putea fi refăcută... Apoi, un asemenea baraj... ar elibera de ape şi ar face să rodească mai bine de jumătate de milion de kilometri pătraţi din cel mai fertil pămînt, un fund de mare cu adevărat de aur ! De pe un asemenea pămînt s-ar putea scoate cîte două recolte pe an !

— Atunci de ce nu se construieşte barajul, unchiule Alioşa ?

— Uff 1 Jesteakov făcu un gest de desperare cu mîna. Pentru că l-au înmormîntat I La fel cum au înmormîntat şi propunerea de a se întoarce cursul fluviului Congo spre lacul Ciad ! Lacul 6-ar transforma într-o mare uriaşă şi pustiul din jur ar prinde viată ! Dar proiectul lui Pollo, îngropat la cea de-a patra conferinţă pentru energetică, proiectul de a se trimite o parte din apele Mării Mediterane în depresiunea Kattara din pustiul Libiei!... Sau... bătrînul se duse la un dulap" de unde scoase un atlas geografic. Iacă, uitati-vă aici. Ţările astea... Tunis, Algeria, Libia... O parte din teritoriul lor e mai jos de- cît nivelul Mării Mediterane. Dacă apele mării ar fi împinse încoace, în nordul Saharei s-ar forma o rnare cu suprafaţa de un sfert de milion de kilometri pătraţi 1 Şi pustiul ar prinde viată ! Pămîntul ar da trei pînă la patru recolte pe an 1 Omenirea n-ar mai şti niciodată ce-i foametea...

În seara aceea, bătrînul acesta înalt, cu părul ciufulit şi ochii arzînd de entuziasm, părea de-a dreptul exaltat... Cu toate că pe-atunci nu-mi dădeam pe deplin seama de măreţia acestor planuri, m-am molipsit totuşi de încrederea 6a în ele, de entuziasmul său; m-am molipsit şi l-am invidiat.

Cînd le-am povestit Jesteakovilor despre moartea lui Ferapontîci, despre îngrozitoarea meserie şi despre coşmarurile acestuia, Olia m-a privit
11—163 ţintă, cu ochii măriţi de uimire şi groază, în timp ce Alexei Ivanovici s-a strîmbat de parcă i-aş fi produs o durere fizică.

— Da, mîna soartei... murmură el. Danii, află că de multe ori m-am gîndit la un lucru. Iacă, de pildă, te duci pe stradă sau stai la coadă, sau mergi cu tramvaiul... iar alături de tine sînt fel de fel de oameni. Şi nu ştii nimic despre dînşii. Poate că paşii ti se încrucişează cu ai unor indivizi de teapa lui Ferapontîci al dumi- tale şi stai de vorbă cu dînşii, iar ei sînt călăi: spînzură sau împuşcă oameni, iar pentru asemenea treabă primesc douăzeci şi cinci de ruble de fiecare execuţie... Sau cine ştie cît li se dă. Apoi se întorc acasă, se spală pe mîini şi se aşază Ia masă. Poate că au şi copii. Şi, de bună seamă, îi iubesc. Alexei Ivanovici se opri, stătu cîteva clipe pe gînduri şi îşi frecă obrajii neraşi. Aşadar, nu a putut suporta mai departe toate acestea, suflet negru ce este... Danii, dar de ce să vorbim despre asemenea lucruri în fata unor micuţe „Corăbioare" ? Viata lor abia începe, aşa că o să aibă timp să dea piept cu durerea şi cu murdăria...

—- N-o să mai povestesc nimic, am promis eu, sincer întristat de privirea ochilor speriaţi şi măriţi de groază ai Oliei.

— Şi-acuma... tu dormi acolo, în camera unde-a murit el ? mă întrebă Olia.

— Nu. Acolo e un geam spart şi-i frig al naibii.

— Fiindcă veni vorba. Unde dormi. Danii ? întrebă Alexei Ivanovici, oprindu-se din mers. Probabil că te înfiori doar la gîndul că ai avut drept tovarăş de cameră un asemenea individ.

— Acuma dorm la un vecin, la un tîmplar.

— Danii, păi tu... începu Olia, dar se fîstîci şi tăcu.

— Ce-i, „Corăbioaro" ? întrebă Alexei Ivanovici.

— Păi... Nimic.

— Numai că eu ştiu ce-ai vrut să spui, rîse Jesteakov şi o ameninţă cu degetul.

— Ce?

— Ai vrut să spui: „Danii, păi tu ar trebui să te muţi la noi"...

— Ba nu !

— „...fiindcă, vedeţi dumneavoastră, mie mi-e urît singurică..."

— Nu-i adevărat, unchiule Alioşa! Mereu născoceşti ceva ! Olia se îmbujoră şi pe obrajii ei de ceară apărură mici pete roze.

— Asta, cam aşa e, Danii. Mută-te la noi spuse Alexei Ivanovici, de data asta serios. Şi-aşa nu ne poţi mînca bucatele noastre pentru că nici noi n-avem ce mînca. Iar de dormit, ei bine, o să-ţi aşterni într-un locşor cît mai călduros, alături de această divinitate de fontă. Ei, ce zici ?

Invitaţia era atrăgătoare şi plăcută, cu atît mai mult cu cît nu mai simţeam nici neîncre-dere şi nici repulsie faţă de bătrînul inginer, care de-acum lua parte la cauza noastră, iar în sufletul lui ardea zi de zi mai puternic focul acela creator care topeşte orice gheaţă şi încălzeşte inimile.Şi-apoi mai aveam încă un motiv: dintr-o clipă într-alta trebuia ca Grabbe să se întoarcă de la Piter. Într-una din zile îmi căzuse întîm- plător în mînă un manual de limba franceză şi începusem să învăţ cîteva cuvinte, dornic să pot înţelege măcar o parte din cele ce-i spunea Grabbe lui Alexei Ivanovici şi astfel să prind firul discuţiei lor. Dar n-a ieşit nimic din toată treaba asta pentru că abia apucasem să învăţ pe dinafară cîteva zeci de cuvinte, cînd iată că la orizont reapăru Crabul.
Pregătirile pentru congresul Sovietelor erau terminate, harta GOELRO fusese definitivată, beculetele încercate şi acum fusese montată lîngă scenă şi acoperită cu o pînză ruptă pe care, cîndva, fusese pictat un peisaj marin cu cerul roz colorat de razele soarelui în amurg. împreună cu Petrovici am construit din placaj şi scînduri statura uriaşă a unui ostaş roşu ce ridica în vîrful baionetei un minuscul Vranghel care se zvîrcolea. îmi amintesc că-i pusesem şi un trabuc în gură. Am făcut apoi şi un capitalist cu cilindru uriaş pe cap şi cu o burtă proeminentă, care într-o mînă ţinea un sac cu bani, iar în cealaltă nişte cătuşe luate din recuzită. Cele două „opere", frumos colorate de pictori, au fost expuse pe străzile oraşului şi mult timp după aceea au atras în jurul lor mulţime de oameni.
Mi-amintesc de o seară, cu cîteva zile înainte de deschiderea congresului.

Alexei Ivanovici stătea la masa lui de lucru, cu rigla de calcul în mînă, fredonînd-îngînînd obişnuitul său „hm-hm... br-br" şi calculînd ceva cu multă pasiune. De la o vreme lucra şi noaptea, părăsindu-şi divanul îngust, de lîngă uşă, pe care dormea. Buzele sale murmurau mereu cuvinte neînţelese. Eu şi Olia zîmbeam auzindu-l vorbind despre biefuri, despre gravitaţie, despre talveguri şi bazine de acumulare — noţiuni care pentru noi erau tot atît de „cunoscute" ca şi alfabetul chinez. Vorbeam cu Olia pe şoptite, să nu-l deranjăm.
Într-o zi ne-am aşezat pe divan şi am acoperit picioarele Oliei cu o blăniţă care luneca mereu. Ochii Iuliei ne învăluiau parcă într-o privire mîngîietoare şi îngîndurată, în timp ce reflexele flăcărilor ce ieşeau prin gura întredeschisă a sobitei cădeau pe chipul ei, împrumutîndu-i o culoare şi o însufleţire stranie.
— Povesteşte-mi ceva, Danea, mă rugă Olia. Nu ştiu de ce, dar astă-seară simt o greutate pe inimă.
I-am povestit iarăşi amintiri din copilăria mea în care făcusem tot felul de ştrengării, i-am vorbit despre porumbei, despre spaima ce-am tras într-o noapte în parcul Kaletinski din cauza unei stafii —pînă la urmă s-a dovedit că stafia era bătrînuj paznic care pe timpul nopţii îşi punea înadins un halat alb şi umbla astfel pe malul iazului, făcînd pe stafia ;şi speriind băieţii.

Eu nu am nici o amintire, oftă ea. Parcă nici n-aş fi avut copilărie. N-am avut prietene şi zău că nici eu nu ştiu de ce. De un singur lucru îmi amintesc : de marea cu apele ei ne- sfîrşite. Şi de cîinele lui Habibula. Il chema Şaitan. Nu era rău de loc. Şi m-a iubit mult...17. RELICVE DISPĂRUTE

Ziua următoare a fost plină de întîmplări pe cît de neaşteptate, pe atît de însemnate. Stătusem cu Petrovici pînă seara tîrziu la teatru unde se făceau ultimele pregătiri în vederea congresului. Organele de pază cercetau minuţios fiecare colţişor al clădirii, deoarece toţi îşi aminteau încă de bomba cu mecanism de ceasornic — pe atunci i se zicea maşină infernală — care în anul precedent fusese ascunsă de cineva în pivniţa teatrului, taman în ajunul adunării activului de partid din Moscova.

Mergeam alături de Petrovici spre casă cînd, ajuns în apropierea acesteia, m-a izbit un lucru ciudat, un lucru pe care nu-l mai remarcasem înainte: la etajul al doilea, la geamul unei ferestre care dădea spre stradă, se zărea o lampă de petrol. Căldura acesteia topise un cerc de gheaţă de pe geam şi-acum lampa se vedea bine. Cine-o fi pus-o acolo ? Şi, în ce scop ? Revăzînd în minte aşezarea camerelor din locuinţa lui Şustov, mi-am dat seama că lampa cu pricina ardea la fereastra micului cabinet în care stătusem de vorbă cînd îl vizitasem pentru prima oară. O fi vreun semn anume ? Pentru cine ? De ce ?

De la moartea lui Ferapontîci, casa noastră nu mai avea portar. După ce m-am încălzit puţin, am deschis chichineaţa lui şi, luînd o lopată, am ieşit în stradă. Ninsese toată ziua, aşa că spre seară zăpada pufoasă şi apătoasă acoperise străzile Moscovei cu un covor alb pe care şerpuiau tot felul de cărări făcute de trecători. Am început să curăţ fără grabă zăpada de pe trotuar, tră- gînd mereu cu

ochiul la lampa care ardea la etajul al doilea. Lumina ei părea deosebit de vie, deoarece aproape toate ferestrele vecine erau slab luminate. Gheata care acoperea celelalte geamuri forma un strat mat, argintiu, prin care abia se vedea pîlpîitul becurilor electrice care ardeau în interiorul locuinţelor cu un sfert din puterea lor.

„Hm, ciudat! mi-am spus eu. Dacă lampa s-ar afla în camera bolnavei, prezenta ei ar putea să-nsemne că boala nevestei lui Şustov s-a agravat. Cineva a uitat lampa pe pervaz, iar dacă viata bolnavei e în pericol sau, să zicem, bolnava ar fi chiar pe moarte, nimeni n-are vreme să se întrebe ce caută lampa acolo. Nu, nu poate fi aşa, mi-am zis eu, această lumină nu încearcă fără rost să destrame întunericul ce domneşte iarna pe o stradă neluminată."

Presupunerea mea se dovedi îndreptăţită. După vreo jumătate de oră am zărit doi oameni care mergeau încet pe trotuarul opus; după ce îşi aprinseră ţigările, cei doi schimbară între ei cîteva cuvinte pe care nu le-am auzit şi se opriră în fata' casei noastre. Continuam să curăţ zăpada fără să-i scap din ochi. După ce priviră bănuitor în jurul lor, porniră agale pînă în coltul străzii, iar de acolo trecură pe trotuarul nostru. îmi vedeam de treabă ca şi cînd nu i-aş fi zărit, dar totul tremura în mine. Aşteptam, cuprins de o îndreptăţită nerăbdare.

Ochii mi 6e obişnuiseră cu semiobscuritatea străzilor neluminate, dar dacă n-ar fi fost zăpada proaspăt căzută, fără-ndoială că n-aş fi izbutit să-i văd atît de bine pe aceşti musafiri nocturni. Unul dintre ei era îmbrăcat într-o manta lungă de cavalerie, - una asemănătoare aceleia pe care-o purta pe atunci Dzerjinski, iar pe cap avea o căciulă soldăţească din

blană de miel. Celălalt era îmbrăcat într-un palton al cărui guler ridicat îi acoperea faţa. Sub căciula trasă pe fruntea celui de-al doilea licăreau lentilele unor ochelari sau ai unui *pince-nez.* Cînd ajunseră în dreptul meu se opriră i

— Spor la lucru, prietene, spuse cel îmbrăcat civil. Ne-a potopit zăpada. Dumnezeu n-a avut milă de amicul vostru, portarul.

M-am îndreptat de şale şi am oftat:

— Dacă nu le e milă oamenilor, atunci de ce i-ar fi milă lui dumnezeu ?! am răspuns eu cît 6e poate de grosolan şi cu vădită răutate în glas. Din pricina gerului mi s-au umflat picioarele, dar trebuie să ies din casă şi să curăţ blestemata asta de zăpadă. Cînd dracu s-or isprăvi toate astea ?!

— Ei, lasă amice, că totul o să fie bine, spuse în chip de consolare omul cu *pince-nez.* Ei, hai să mergem !

Şi, zicînd acestea, dispărură în întunericul porţii noastre.

— Ptiu, drace! înjură unul dintre ei.

M-am apropiat şi am privit din pragul porţii. Luminîndu-şi calea cu o brichetă şi ţinîndu-se de balustradă, cei doi musafiri urcau scara plină cu bulgări de zăpadă murdară.

— Dacă se-ntoarce Crabul azi... am desluşit eu cîteva cuvinte. Sfîrşitul frazei nu l-am mai înţeles, deoarece cotiseră pe cealaltă parte a 6cării.

De îndată ce i-am auzit ciocănind la uşa de sus, m-am depărtat de marginea trotuarului şi am privit la geam. Cîteva clipe mai tîrziu, lampa iu luată de-acolo, semn că nu mai aşteptau pe nimeni. M-am hotărît să stau la pîndă şi să trag cu urechea în nădejdea că la plecarea musafirilor nocturni o să izbutesc 6ă

aud ceva. Pentru cîteva minute am intrat la Petrovici şi după ce m-am încălzit, am ieşit iarăşi în stradă.

— Iti mai arde de treabă, Danii ? se miră sincer tîmplarul. Că doar azi am muncit de-am dat în brînci, iar mîine trebuie să ne ducem la teatru de îndată ce se crapă de ziuă... Ar trebui să te aciuieşti la căldură. Las'că vine ea primăvara şi-o să curețe toată zăpada... Ce-ti doreşti cel mai mult acum ?

— Căldură, oftă soţia lui Petrovici.

Totuşi, am ieşit. Umblam de colo pînă colo, cînd pe coridor, cînd pe stradă, pe lîngă poartă şi ba stăteam rezemat cu umărul de peretele rece, ba mă vîram sub scări, în adăpostul meu preferat, în ungherul acela întunecat şi rece ca o pivniţă. Aşa am petrecut cel puţin două ore. Deodată am auzit un zgomot nedesluşit ce venea de sus... Musafirii plecau la fel de precauţi precum veniseră, luminîndu-şi drumul cu bricheta şi, fără-ndoială, convinşi că nu e nimeni pe scară. Vorbeau încet. Pînă la mine ajungeau doar frîn- turi de fraze neînţelese: „Invitaţii... amnistia nu se aplică... din cauza asta stau închişi".

Am vrut să văd încotro se duc, aşa că m-am furişat pe urmele lor pe străzile pustii pînă am ieşit în bulevardul Tver. Aici era lume multă şi de aceea i-am pierdut din ochi — mai bine-zis cred că au intrat în vreo casă, dar n-am putut vedea în care.

Amărît, aproape desperat, eram gata-gata să mă întorc acasă, dar mi-am adus aminte că din moment în moment Grabbe trebuie să se întoarcă de la Piter şi, mai mult ca sigur, se va duce întins la Jesteakov pentru că la

Moscova nu avea un adăpost mai sigur; aşa că am alergat într-acolo.

Olia dormea. Aşezat la biroul său, bătrînul inginer lucra, calculînd şi desenînd, cercetînd schitele, cărţile şi îndrumătoarele ce stăteau deschise pe masă.

— A, luptătorul nostru I exclamă el mirat. Fireşte, poti dormi la noi... Hm-hm...

Se apropia miezul nopţii cînd am auzit un ciocănit încet, dar insistent în uşă.

,— Iar ? se miră Alexei Ivanovici ridicînd arătătorul în semn de atenţie, apoi se duse să deschidă.

Auzii zăvoarele zornăind şi aproape în aceeaşi clipă vocea agitată a lui Grabbe. Nemaiputîndu-mă stăpîni, m-am dus la uşă şi m-am uitat. Alexei Ivanovici stătea cu luminarea în mînă, în timp ce Grabbe închidea grăbit uşa punînd toate zăvoarele. La picioarele sale am zărit un geamantan negru pe care Grabbe se opinti din greu pentru a-l ridica şi a-l duce cu el. Alexei Ivanovici mergea înainte luminînd drumul.

— Nu, nu pe-acolo, bătrîne ! Dacă se poate, pe-aici, îl rugă Grabbe cînd Alexei Ivanovici se apropie de uşa ce ducea spre cabinet. În geamantanul ăsta am tot felul de relicve preţioase, dar, de-acum, inutile. E tot ce-a mai rămas din agoniseala mea care s-a dus pe apa sîmbetei... De ce să aglomerăm peştera ta ? O să le depun în camera Iuliei. E voie ?

— Bine, du-le, acceptă Jesteakov.

— S-a întors nenea Volodea ? întrebă Olia prin somn.

— Da.

După ce i-am acoperit grijuliu picioarele dezvelite, mi-am aşternut lîngă sobă şi m-am culcat. Din ,camera unde se afla pianul auzeam

voci înăbuşite. Era însă cu neputinţă să înţeleg ceva.

După cîtva timp, Jesteakov şi Grabbe intrară în cabinet. Gazda mergea înainte tinînd luminarea a cărei flacără arunca pe pereţi şi pe tavan umbre frînte, nişte umbre uriaşe care se mişcau anapoda. Eu m-am prefăcut că dorm, iar Olia dormea cu adevărat.

Grabbe se aplecă să-i vadă chipul şi oftă : „Ah, micuto, micuto... Of, vremurile astea blestemate nu-i cruţă nici pe copii!" spuse el, apoi se întoarse şi se apropie de biroul bătrînului. Luminarea se afla pe marginea acestuia. Aple- cîndu-se, Grabbe cercetă îndelung schitele aflate pe masă.

— Care va să zică, te-ai vîndut şi tu, bătrîne ? întrebă el ironic. Pentru un blid de linte ? Hm ! Slab de înger... Lesne te-au mai convertit la credinţa lor! Nu cumva îi crezi capabili să construiască ?! Hm, ia spune ! Mai {ii minte: „Nu e meşter la lucrat, dar e meşter la stricat!"

De data asta Alexei Ivanovici se supără de-a binelea. Stînd culcat pe podea, în umbra aruncată de colţul mesei, puteam să le urmăresc uşor expresia feţelor. Faţa lui Grabbe exprima ironie şi dispreţ, iar buzele lui se străduiau să schiţeze un zîmbet batjocoritor, în timp ce ochii săi păreau nişte găvane negre şi goale.

Alexei Ivanovici avea mustăţile şi sprîncenele zbîrlite, iar părul de deasupra frunţii sale largi şi brăzdate de cute adînci era răvăşit. Bătrînul tăcea însă.

— Ei, haide-haide! spuse Grabbe bătîndu-l pe umăr. Sper că atunci cînd o să fim iarăşi stăpîni pe situaţie, o să învingem, vei trece din nou de partea noastră. Nu-i aşa ?

Din nou se făcu linişte.
— Ştii ce, Vladimir, spuse încet dar categoric Alexei Ivanovici. Ar fi mai bine ca... relicvele astea... să le duci... în altă parte. Ce crezi ?
— Ţi s-au muiat picioarele ? Ţi-a intrat frica în oase ? întrebă Grabbe şi, ridicînd luminarea, mă privi îndelung. Alioşa, de ce adăposteşti în casa ta tot felul de lepădături, hai ?
— Tînărul ăsta a salvat viaţa Oliei...
— Da-a ? Ei bine, fii atent să nu trebuiască să-i plăteşti acum cu viaţa ta.
— Asta ce vrea să fie ? O ameninţare ? întrebă supărat Alexei Ivanovici, ridicînd glasul. Grabbe începu să rîdă.
— Linişteşte-te, bătrîne, linişteşte-te ! Ce ameninţare ?! Unde mă culci ?
— Uite aici. Între divanul Oliei şi godin. Tichet de clasa întîi cu loc rezervat pentru paradis. Dar de mîncare n-am ce-ţi da. A mai rămas puţină, să aibă Olia mîine dimineaţă...
A doua zi am luat-o din loc îndată ce s-a luminat şi am pornit-o glonţ la nenea Roman. Acesta ascultă cu multă atenţie relatarea mea.
— Cu relicvele astea cred că nu-i de glumă. Pesemne că-i niscai dinamită... Am mai pus mîna pe cîteva „cadouri" de soiul ăsta, şi-am constatat că toate vin de-acolo, de la Piter... de pe malul celălalt, înţelegi ?... Bine ! La noapte o să venim să luăm... relicvele alea.
...Cînd au venit să facă percheziţie la locuinţa lui Jesteakov, trecuse de miezul nopţii, iar noi dormeam de-a binelea. În cameră era întuneric, dar prin pojghiţa de gheată de pe - geamuri se filtra lumina puţin albăstruie a

lunii din cauza căreia totul părea transparent şi învăluit în ceată.
Ne-am trezit auzind o puternică bătaie în uşă. Cel dintîi sări în picioare Grabbe. Dar, spre surprinderea mea, era ciudat de liniştit. Alexei Ivanovici aprinse un muc de luminare şi deschise uşa. În casă intrară trei flăcăi zdraveni. Nu-i cunoşteam şi pînă atunci nu întîlni- sem pe vreunul din ei. Cei trei verificară actele bărbaţilor, apoi prezentară un mandat de percheziţie.
Grabbe stătea liniştit şi nici un muşchi nu 6e clintea pe chipul lui. Locuinţa era aproape goală, aşa încît se părea că nu au prea mult de căutat; într-adevăr, .descoperiră cu uşurinţă geamantanul lui Grabbe dosit sub pian şi acoperit cu un tablou scos de pe perete. Unul dintre cekişti trase geamantanul de sub pian. Spre marea mea uimire, geamantanul părea extrem de uşor :
— Al cui e ?
Alexei Ivanovici privi în tăcere spre Grabbe, iar acesta aprobă dînd din cap :
— Al meu!
Geamantanul era încuiat.
— Dă-ne cheia !
— Am pierdut-o, răspunse Grabbe ridicînd din umeri.
— Eram sigur c-o să răspunzi aşa, spuse cekistul care finea geamantanul. Astafiev, pare- mi-se tu eşti specialist în lacăte. Ian ocupă-te niţeluş de acest cufăr.
Peste cîteva secunde geamantanul a fost des- chis. Era pe jumătate gol, sub rufărie se aflau nişte sfeşnice, nişte vase de argint cît şi alte asemenea lucruri. Grabbe avea chipul mohorît ca şi înainte, dar ochii îi străluceau trădînd o satisfacţie lăuntrică. În clipa cînd

ochii lui în- tîlniră pe aceia ai lui Jesteakov, în ei apăru o căutătură rece, plină de ură.

18. DECI, AŞA ARATA EL, LENIN !

Printre puţinele documente care au rămas de pe vremea întîmplărilor dureroase prin care mi-a fost dat să trec în tinereţea mea, s-a păstrat o foaie îngălbenită de trecerea anilor : „Apelul către toţi muncitorii din Rusia". Privesc acest document preţios care emană parcă lumină şi notez cuvintele care mi-au rămas întipărite pentru totdeauna în minte : „...şi consideră de datoria sa să exprime mulţumiri tuturor acelora care prin sudoarea şi sîngele lor, prin truda neobosită, prin răbdarea, curajul şi abnegaţia lor în luptă pentru cauza comună au contribuit la obţinerea victoriei..." Oare aceste cuvinte nu se referă şi la tatăl meu care a căzut pentru revoluţie, şi la prietenii mei care i-au împărtăşit soarta tristă, dar plină de cinste, şi la aceia care au murit în luptele de la Kahovka şi Stro- ganovka, la asaltul Valului turcesc din Perekop şi în luptele de lîngă Işuni ?

Cînd am citit pentru prima dată aceste cu- vinte scrise de Lenin, am simţit că sufletul mi-e copleşit de o emoţie de nedescris şi de o recunoştinţă atît de mare, încît abia mi-am putut stăpîni lacrimile. Asta s-a petrecut în prima zi a congresului.

Da, oricîte zile mi-or fi sortite să trăiesc, n-o să uit niciodată prima zi a celui de-al VIII- lea Congres al Sovietelor. Dis-de-dimineaţă am aranjat pe scenă scaunele pentru prezidiu, am acoperit mesele cu postav roşu, am adus din atelier şi am instalat tribuna pe care din nou o vopsisem şi o lustruisem cu o seară mai

înainte. Mă cuprinsese un sentiment ciudat şi-mi simţeam inima bătînd năvalnic la gîndul că Vladimir Ilici va atinge această tribună, că luciul ei îi va reflecta chipul şi mişcările.
Congresul a fost deschis la 22 decembrie la ora unu. Sala era ticsită. Pînă şi culoarele dintre fotolii erau pline de oameni îmbrăcaţi în mantale, în bluze de marinar, în sumane ţărăneşti jerpelite, sau în scurte de piele. Mulţi dintre ei abia sosiseră de pe fronturile războiului civil sau din locurile unde reprimaseră răzmeritele chiaburilor şi comploturile contrarevoluţionare, pe cînd alţii veniseră din uzinele refăcute sau din îndepărtatele şi jalnicele sate de pe întinsul Rusiei.
Congresul a fost deschis de Mihail Ivanovici Kalinin. Pe atunci Kalinin nu arăta cum îl ştim din tablourile făcute în ultimii ani de viaţă, ci era un tînăr impetuos care te privea cu ochi ageri şi surîzători prin lentilele ochelarilor. După ce rosti primele cuvinte, fanfarele militare reunite intonară *Internaţionala* şi toti cei din sală se ridicară în picioare şi încremeniră parcă ; în clipa aceea m-a copleşit un entuziasm fără seamăn, de parcă abia atunci ar fi ajuns pînă la deplina mea înţelegere sensul adînc al victoriei noastre, de parcă toate evenimentele trăite pînă atunci nu fuseseră decît pregătiri pentru această zi solemnă.
Stăteam în culisa din dreapta, unde se strînseseră aproape toti cei însărcinaţi cu paza congresului sau cu lucrările necesare în timpul său. Privind înapoi, am zărit ochii luminoşi ai lui Petrovici, în care străluceau lacrimi, cît şi chipurile încordate şi radiind de bucurie ale celorlalţi. În sală, stînd în poziţia de drepţi ca la o paradă militară, se aflau

delegaţii printre care, pare-se, unii erau chiar de-o vîrstă cu mine.
Sunetele solemne ale alămurilor mai răsunau încă sub cupola înaltă a sălii, cînd cineva porni să cînte, la început încet de tot:
...Sfîrşiţi odată cu trecutul negru Sculaţi popor de osîndiţi...
Mii de voci reluară cuvintele proiectîndu-le spre înaltul sălii: glasul mulţimii acoperi fanfara ca tunetul valurilor mării în timp de furtună. Cîntecul continua impetuos şi nu exista putere pe lume care să-l oprească, să-i curme zborul; iar el cerea, chema şi scotea cuvintele din gîtlej, din suflet, din inimă...
...Azi nu sînteţi nimic în lume, Luptaţi ca totul vot să fiţi.
...se auzea sub cupola sălii şi tăria cîntecului părea că va dărîma pereţii asemenea unui uragan — şi era într-adevăr un uragan care abia pornise să zguduie întreaga noastră planetă. Cîntam şi eu, cîntam cu entuziasmul acela pătimaş cu care te avînti la atac, cînd din suflet dispare orice în afara unui singur simtămînt, a unei singure dorinţe — să învingi.
Cu ochii strălucitori şi măriţi din pricina foamei, priveam sala care respira parcă la unison, aşa încît aveai impresia că-n toată încăperea aceea bate o singură inimă uriaşă, pompînd acelaşi sînge clocotitor.
După ce fanfara tăcu, în sală se aşternu încet-încet liniştea, iar delegaţii se aşezară la locurile lor, respirînd din greu şi ştergîndu-şi lacrimile.
Ridicînd mîna, Mihail Ivanovici spuse cu o tristeţe adîncă şi solemnă :
— Tovarăşi! Primul nostru gînd, întreaga noastră dragoste şi compătimire se îndreaptă

către acei tovarăşi care au căzut în războiul civil la posturile lor de luptă, militare, sovietice şi de partid. Tovarăşi, să le cinstim memoria păstrînd un minut de reculegere !

Şi mulţimea se ridică din nou cu avînt, dar acest gest exprima de-acum alte sentimente de- cît cele de adineauri.

O nouă mişcare a baghetei dirijorului şi vuie-tul cîntecului renăscu pornind chiar din inimă, asemenea unui jurămînt făcut acelora care nu apucaseră ziua aceasta, acelora care dăruiseră revoluţiei bunul cel mai de pret pe care-l are omul — viata.

După ce se stinseră ultimele cuvinte şi ulti-mele acorduri ale alămurilor fanfarei, privirea mi-a fost atrasă de un marinar ce şedea în primul rînd şi, deodată, m-a străbătut un fior. Nu, nu se poate ! Să fie oare chiar nenea Serghei Vandîşev, unul dintre oamenii cei mai dragi şi mai apropiaţi inimii mele ? Da, se pare că-i într-adevăr el... Mi-am apropiat ochiul de gaura făcută anume în pînza decorului şi am privit îndelung. îmi venea s-alerg pe scenă şi să strig : „Sînt aici!"

Dar chiar în momentul acela am fost înghion-tit din spate :

— Ilici!

Cît ai clipi, am uitat de tot ce mă mişcase mai înainte pînă la lacrimi — şi de Serghei Vandîşev, şi de chipurile fiinţelor dragi care se perindaseră prin fata ochilor mei.

Probabil că Vladimir Ilici întîrziase, aşa încît în momentul deschiderii congresului şi în timpul intonării imnului, stătuse undeva, în stînga şi acum intrase. Se afla la capătul mesei lungi a prezidiului, cu capul puţin aplecat într-o parte şi ţinea în mînă nişte foi de hîrtie pe care era scris ceva. Privea spre delegaţi cu chipul obosit, dar plin de

însufleţire, adunînd parcă toată dragostea şi devotamentul miilor de ochi îndreptaţi spre dînsul, cîntărind parcă tot ce se realizase în ultimul timp şi privind spre ziua de mîine.
După ce se stinseră şi ultimele cuvinte ale imnului, iar în sală se aşternu liniştea, Kalinin privi fulgerător spre Ilici, care făcu un semn abia perceptibil cu capul. Mihail Ivanovici ridică mîna în dreptul ochilor, dar chiar în clipa aceea delegaţii, revenindu-şi din emoţie, îl zăriră pe Lenin şi, pe loc, izbucni năprasnic o furtună de aplauze care creştea din ce în ce cuprinzînd balcoanele teatrului, năvălind prin uşile deschise în coridoare şi în foaiere. Era revărsarea unui uriaş val de entuziasm cum nu mai văzusem pînă atunci şi cum n-aveam să mai văd vreodată. Toti ca unul, delegaţii dădură buzna spre scenă presîndu-i pe cei din fată în bariera ce îngrădea fosa orchestrei şi, ridicîndu-şi mîinile deasupra capetelor, îşi fluturau căciulile şi chi- piurile. Delegaţii îl aplaudau pe Ilici, îl aplaudau şi-l aclamau fără istov.
Ilici ascultă aclamaţiile lor privind nerăbdător, apoi se apropie de tribună şi, după ce îşi puse notiţele pe marginea acesteia, privi iarăşi nerăbdător spre sală. Delegaţii continuau să aclame atît de vijelios, încît aveam impresia că din clipă în clipă pereţii sălii se vor sparge şi se vor nărui. Ovaţiile şi strigătele nu mai conteneau. Lenin făcu un pas spre rampă, îşi scoase ceasul din buzunarul vestei, apoi îşi lăsă capul într-o parte şi, după ce privi cu coada ochiului spre cadranul ceasului, îl ridică deasupra capului şi-l arătă sălii. Iar sala începu treptat-treptat să se potolească, de parcă valul de linişte format în primele rînduri ar fi tălăzuit spre fundul sălii.

Credeam că Vladimir Ilici va începe de îndată să vorbească, dar el îşi luă notiţele de pe tribună, apoi se reîntoarse la masă şi se aşeză. La tribună urcară rînd pe rînd aducătorii mesajelor de salut adresate congresului: Ter-Gabrie- lian şi Kasumov din partea Republicilor Armeană şi Azerbaidjană de curînd create şi Bela Kun, abia întors de pe frontul de sud — acel Bela Kun pe care Mihail Ivanovici îl numi „reprezentantul torturatului proletariat maghiar". Apoi congresul hotărî să trimită comuniştilor francezi o telegramă de condoleanţe cu ocazia morţii tragice a lui Lefebvre, Lepetit şi Vergi er... Şi-abia după aceea se urcă la tribună Vladimir Ilici şi iarăşi delegaţii îl aplaudară minute în şir nelăsîndu-l să vorbească.

Mai tîrziu, cînd am studiat istoria statului nostru, am recitit de multe ori cuvîntarea rostită de Lenin la acest congres. Atunci priveam atît de concentrat la Ilici, încît îl auzeam cu intermitenţă, de parcă toate simţurile îmi amorţiseră brusc şi nu-mi mai rămăsese treaz decît văzul. Nu, Lenin nu semăna cu uriaşul legendar pe care-l făurise imaginaţia mea. Era un om ca toti oamenii de care-l deosebeau doar fruntea-i boltită şi dreaptă ce strălucea în bătaia luminii electrice, ochii lui neobişnuit de vioi, de mobili şi de luminoşi şi, poate, mîna ce gesticula impetuos, accentuînd frazele care se revărsau asupra sălii.

Primele cuvinte al căror înţeles l-am perceput în întregime se refereau la războiul civil care abia se terminase. Asta poate fiindcă pînă mai ieri luptasem şi eu împotriva vrangheliştilor în îndepărtata Crimee.

Ilici spunea :

—„...Vă e cunoscut, desigur, eroismul fără seamăn de care a dat dovadă Armata Roşie, biruind piedici şi fortificaţii pe care chiar specialiştii şi oamenii cu autoritate în chestiuni militare le considerau inexpugnabile. Una din cele mai strălucite pagini din istoria Armatei Roşii este victoria deplină, hotărîtoare şi extraordinar de rapidă repurtată de ea asupra lui Vran- ghel..." [1]Şi iarăşi au izbucnit ropote de aplauze ; iar Lenin tăcea şi privea sala cu un zîmbet obosit pe buze.' Am remarcat că Ilici avea un umăr puţin mai ridicat decît celălalt şi că întorcea cu greutate capul spre stînga. Imediat m-am gîndit că acest lucru trebuie să fie din cauza glontelui tras de Kaplan acolo, lîngă atelierul de grenade al fabricii Michelson.
Stam şi-l ascultam ca vrăjit şi-mi părea de-a dreptul ciudat că Ilici spunea totul în cuvinte atît de simple. Mi se părea că vorbele lui trăi- seră mereu în sufletul meu — atît de minunate şi de necesare erau adevărurile spuse de Ilici. Chiar în timp ce vorbea, multe din frazele rostite de el mi-au rămas întipărite pentru totdeauna în minte.
— „...A trebuit să luptăm împotriva «suharev- kăi». Mai zilele trecute, în preajma deschiderii Congresului general al Sovietelor din Rusia, Sovietul de deputaţi ai muncitorilor şi ai ostaşilor roşii din Moscova a închis această instituţie nu prea agreabilă. (Aplauze.) «Suharevka» a fost închisă, dar nu «suharevka» care a fost închisă prezintă pericol. A fost închisă fosta «suharevka» din

1 **V. I. Lenin *Opere* voi. 31, Editura de stat pentru literatură politică. Bucureşti, 1956, pag. 472.**

Piaţa Suharevskaia, şi ea nu era greu de închis. Pericolul îl prezintă «suharevka» care dăinuie în spiritul şi în acţiunile fiecărui mic gospodar. Această «suharevkă» trebuie închisă..." [1]

Cît adevăr în aceste cuvinte profetice ! Chiar şi-acum, după aproape o jumătate de veac, mai trăieşte încă în sufletul unora această mîrşavă „suharevkă" pe care o înfiera atunci Ilici. Cîţî oameni trăiesc încă şi acum alături de noi, oameni pentru care propria lor piele şi propriul lor buzunar sînt mai apropiate şi mai scumpe decît binele poporului, mai scumpe decît cauza pentru care şi-au dat viata oameni ca Lenin, prietenii şi tovarăşii săi de partid...

Incheindu-şi raportul, Ilici a spus :

— „...Am avut de curînd prilejul să asist la o serbare ţărănească într-o localitate depărtată din gubernia Moscova, în judeţul Volokolamsk, unde ţăranii au acum lumină electrică. S-a organizat un miting în stradă, şi unul dintre ţărani, luind cuvîntul, a salutat acest nou eveniment în viata ţăranilor. El a spus : noi, ţăranii, am trăit în întuneric, dar iată că acum s-a făcut lumină, «o lumină nenaturală, care va împrăştia întunericul în care au trăit ţăranii»..." [2]

Ilici surise înveselit şi parcă un pic ştrengăreşte, iar pe chipul celor din sală înfloriră zîmbete, ca mii de reflexe ale surîsului său.

1 **Ibidem pag. 499. 182**

2 **Ibi'dem pag. 501.**

Adunîndu-şi notiţele pe care nu le folosise de loc, Vladimir Ilici se duse pînă la marginea scenei şi spuse cu o convingere pătimaşă :

— „...şi dacă Rusia se va acoperi cu o reţea deasă de uzine electrice şi de puternice instalaţii tehnice, construcţia noastră economică comunistă va deveni un model pentru viitoarea Europă şi Asie socialiste." [1]

Un nou ropot de aplauze izbucni în sală şi din nou fîlfîiră ciucurii aurii şi mătasea steagurilor roşii; din oauza ovaţiilor geamurile din foaiere începură să zdrăngăne.

Vladimir Ilici părăsi tribuna cu paşi repezi şi, revenind la masă, se aşeză pe marginea unui scaun şi începu să scrie de zor — pesemne că îi venise o idee nouă în timp ce vorbise mulţimii.

Din locul unde mă aflam îi vedeam spatele pufin gîrbovit din cauza multelor ore petrecute la masa de scris şi picioarele vîrîte sub masă, încălţate în nişte ghete negre cu vîrful lat şi tocurile tocite, nişte ghete care fuseseră lustruite cu grijă în vederea acestei sărbători. „Probabil că şi le-a lustruit singur", mi-am zis eu, ştiind că nu suferea să-i poarte cineva de grijă sau să fie servit. În clipele acelea mi-am adus aminte de o mică istorioară pe care o auzisem în seara precedentă.

Cu cîteva zile mai înainte, la Sovietul Comisarilor Poporului, lucrătorii de-acolo primiseră cîte un pud de cartofi de fiecare persoană pe baza unui tabel. Vladimir Ilici era trecut în fruntea acestui tabel, iar în dreptul numelui său fusese scrisă cifra 2. După el

1 I'bidem pag. 502.

urma Nadejda Konstantinovna Krupskaia, iar în dreptul acesteia — de altfel ca şi în dreptul celorlalţi înscrişi pe tabel — era trecută cifra 1. înainte de a semna tabelul, Vladimir Ilici şterse cifra 2 din dreptul numelui său şi scrise „1", apoi şterse numele Nadejdei Krupskaia, mentionînd pe marginea tabelului: „Nu lucrează la Sovietul Comisarilor Poporului".

Ilici se aşezase şi scria. Fruntea sa boltită, ca a lui Socrate, lucea de parc-ar fi fost sculptată în fildeş. între timp sala nu putea şi nu voia să se liniştească, astfel că aplauzele şi aclamaţiile nu mai conteneau ; cînd credeai că se domolesc reizbucneau cu şi mai mare putere, de parcă ar fi vuit o uriaşă mare umană ale cărei valuri de dragoste şi devotament tălăzuiau spre masa acoperită cu postav roşu la marginea căreia şedea Lenin.

19. ULTIMA BĂTĂLIE

Cînd s-a trecut la discuţii pe marginea raportului lui Ilici, primul care a luat cuvîntul a fost Dan, liderul menşevicilor. Făcînd spume la gură, zvîrlindu-şi braţele cînd înainte, cînd înapoi cu gesturi teatrale, Dan vorbea despre violentele comise de bolşevici împotriva ţărănimii, despre faptul că Ceka domina în Prezidiul Comitetului Executiv Central Unional, despre nein- cluderea menşevicilor în amnistia acordată cu ocazia aniversării revoluţiei. îmi amintesc aproape cuvînt cu cuvînt unele fraze ale sale — asta poate fiindcă nu puteam uita privirea încărcată de ură de moarte pe care o zvîrlise spre Ilici. Dan răcnea :

— Comitetul central al partidului menşevicilor, văzînd că această amnistie nu se aplică şi aderenţilor noştri, a înaintat Prezidiului

Comitetului Executiv Central Unional un document care cuprinde o serie întreagă de nume ale tovarăşilor noştri care mai zac încă în închisori şi-n lagăre de concentrare chiar şi după acordarea acestei amnistii !...

Sala îi răspunse cu un murmur de mînie. „Aşa le şi trebuie ! strigă cineva. Trădătorilor!" Din loji răsunară cîteva aplauze anemice care amuţiră de îndată.

Ilici sta foarte calm, notînd cîte ceva în bloc-notes şi ştergîndu-şi din cînd în cînd fruntea cu palma. Privirea sa era îndreptată spre sală, alunecînd pe lîngă furiosul care răcnea la tribună.

După terminarea şedinţei, am alergat prin coridoarele din spatele culiselor către una din sălile foaierului în care invitaţii la congres mişunau ca furnicile. Voiam să dau de nenea Serghei, voiam să-l îmbrăţişez, să-i vorbesc. Fumul dens de mahorcă plutea deasupra căciulilor soldăţeşti şi cuşmelor ţărăneşti şi o rumoare de nedescris domnea pe toate coridoarele şi în toate sălile. Se discuta pe marginea raportului. Într-un colt, un individ slab, ofticos, atrăsese în jurul său vreo cîtiva delegaţi şi le repeta cele spuse de Dan : că se încalcă democraţia şi că cekiştii comit violente.

M-am strecurat zorit mai departe, oprindu-mă în dreptul fiecărei uşi şi privind mulţimea zgomotoasă. Vandîşev nu era de găsit şi pace! Am alergat ba pe un coridor, ba pe altul şi, deodată, în mulţimea care cobora de la balcoane am zărit un chip cunoscut. Nu, nu era al lui Vandîşev, ci al lui Grabbe, proaspăt bărbierit. Acesta îşi ridicase gulerul mantalei soldăţeşti peticită în cîteva locuri, aşa încît nu i se vedea partea de jos a fetei, iar de sub sprîncenele încruntate, ochii săi mohorîti

cătau cu ură în juru-i, în timp ce pe buze îi flutura un zîmbet nedefinit. Uitind de Vandîşev, mi-am făcut loc printre delegaţi şi m-am repezit după Grabbe. Acesta se întoarse, mă zări şi mă recunoscu. Faţa i se strîmbă şi i se înnegură. Cît ai clipi, dispăru după o cotitură a scării şi începu să urce în goană la palierul următor. Cînd cu chiu, cu vai, am izbutit să-mi croiesc drum prin mulţime, acolo unde nu demult apăruse chipul lui, n-am mai dat ochii cu el. „Pesemne că a părăsit teatrul", mi-am zis eu.

Din clipa în care-l văzusem mă săgetase un fior de spaimă. „Va să zică acest Grabbe şi probabil alţi prieteni de-ai lui au reuşit să pătrundă în teatru ! Cu ce scop ? Pentru ce ? Fireşte că nu puteau fi delegaţi la congres; aşadar, făcuseră rost de invitaţii. Precis că ajutaţi de men- şevicii aceia care-l urăsc de moarte pe Ilici", am concluzionat eu. Am respirat uşurat, aducîn- du-mi aminte că înainte de închiderea primei şedinţe plenare Enukidze propusese, iar congresul adoptase o hotărîre cu privire la anularea tuturor invitaţiilor. În sală şi în cele cinci rîn- duri de balcoane ale Teatrului Mare puteau încăpea doar două mii două sute de oameni, iar la congres sosiseră două mii patru sute optspre-zece delegaţi; aşadar, două sute de delegaţi erau nevoiţi ca în timpul şedinţelor plenare să stea în intervalele dintre fotolii sau în intrîndu- rile uşilor. De aceea se hotărîse anularea invitaţiilor.

Asta însemna că de-aici înainte Grabbe şi complicii- săi -nu mai puteau pătrunde în teatru pe baza invitaţiilor. Spaima care mă cuprinsese se risipi, dispăru. Dar ea răbufni imediat şi mai avan: „Dacă — mi-am zis eu — Grabbe n-a intrat pe baza unei invitaţii ci, să

zicem, în drum spre Moscova sau aici în oraş, l-a pîndit şi l-a ucis pe vreun delegat şi i-a luat mandatul ?! În cazul ăsta ce va fi ?"
îngrozit, am alergat pe săli şi coridoare, m-am uitat prin sălile de repetiţii pustii, am stat la pîndă lîngă uşi şi în vestibul.
N-am reuşit să-l găsesc pe Vandîşev, astfel că, după ce teatrul se goli, am alergat într-un suflet acasă la Korojda.
Roman Gavrilovici şi omul căutat de mine ■— nenea Serghei — tocmai intrau în casă, cînd i-am ajuns din urmă. Cei doi discutau cu glas tare şi vocea lor nu trăda nici o îngrijorare. Vandîşev privi înapoi şi, recunoscîndu-mă, zîmbi şi mă îmbrătişă cu putere.
— Danka ?! Mai trăieşti, băiatule ?
— Nici o grijă ! Nu-i dăm răgaz să moară ! rîse nenea Roman.
Tuşa Masa venise deja de la lucru şi trebăluia pe lîngă sobită, iar Grişutka se aciuase în coltul patului şi se distra făcînd tot felul de jucării din nişte scîndurele şi rotite de ceas.
— Doamne! exclamă Maşa şi bătu din palme zărindu-l pe Vandîşev. Mai trăieşti, Serioga ?! Tot nu {i-au venit de hac mahnoviştii şi vran- gheliştii ? Vino mai aproape şi lasă-mă să te privesc. Dumnezeule, dar ai încărunţit de tot!
— Anii, Maşenka, anii! Şi-apoi, după cîte văd, nici tu n-ai prea stat pe loc.
După ce ne-am aşezat în jurul mesei, i-am povestit lui Roman şi lui Vandîşev despre întîlnirea neaşteptată cu Grabbe la congres. Pe fata amîndurora se înstăpîni îngrijorarea. Vandîşev se întunecă, apoi se posomori de-a binelea. îşi aprinse o ţigară şi începu să se plimbe de colo- colo prin cameră, lovindu-se de colturile mesei, de pat, de taburete.

— îmi spunea mie inima că pe-aici e ceva necurat! murmură el. Iar tu, Romane ? Doar ai aflat de mult de „crabii" ăştia !

— într-adevăr ! Dar cui să-i treacă prin minte că vor îndrăzni să se strecoare în sala congresului ? spuse Roman, desfăcîndu-şi braţele în lături. înţelege şi tu că n-am nici un motiv direct să-i pot ridica. Percheziţia pe care am făcut-o la Grabbe a fost zadarnică, n-am găsit nici un corp delict. Şi-atunci, pe ce temei să cer aprobarea pentru a-l aresta ? Zi-i ? Ehe, acum nu mai e atît de simplu, Serioga...

— Păi, se vede cale de-o poştă că-i suspect!

— Ei! dădu Roman din mînă a lehamite. Păi dacă i-am vîrî în închisoare pe toţi suspecţii, ar trebui să mai construim la Moscova încă vreo zece închisori ca Butîrskaia !... Mda, chiar azi o să le spun celor cu paza congresului. Vom fi cu ochii în patru. Iar dac-or mai încerca să intre, dacă au mandate străine sau umblă cu vreun fals, apoi dau ei de dracu !

În zilele care au urmat am aşteptat cu sufletul la gură să se petreacă evenimente hotărî-toare. Dar nu s-a întîmplat nimic deosebit. Între timp, m-am repezit de cîteva ori pînă la Jestea- kov, crezînd c-o să pot afla ceva despre Grabbe, dar acesta plecase în urma certei cu bătrînul inginer şi de-atunci nu mai dăduse pe-acolo, aşa că nu ştiam nici ce face, nici unde doarme.

La ferestrele locuinţei lui Şustov nu se vedea nici o lumină, iar dimineaţa, cînd aduceam lemne, îmi deschidea aceeaşi bătrînă posacă şi cu cătătură răutăcioasă, bătrîna despre care am mai amintit. Fără să mă slăbească din ochi, hoaşca asta mă urmărea cum aşezam lemnele lîngă godin, apoi, fără să

scoată nici un cuvînt, mă conducea pînă la ușă şi o închidea după ce ieşeam.

Din camera învecinată se auzea tot mai slab vocea aceea de femeie care chema pe cineva.

Cînd am venit a doua oară m-am hotărît să întreb de Şustov.

— Ce nevoie ai de el ? mă iscodi bătrîna.

— Păi, mi-a făgăduit c-o să-mi plătească pentru lemne, şi cînd colo... Să ştiţi că nu mai aduc lemne. Într-o bună zi, o să-mi pună ştreangul de gît pentru gardurile stricate de mine. Şi toate astea iac-aşa, pe degeaba, fără să iau nici un ban !... Păi gata, nu mai aduc nici un băţ! am mormăit eu, făcînd pe prostul. Aseară era cît pe-aci să mă înhate miliţia...

Bătrîna se cutremură. În adîncul ochilor ei negri fulgeră ceva care aducea a alarmă şi compătimire. După ce se gîndi cîteva clipe morfolin- du-şi buzele subţiri şi uscate, îmi spuse :

— Treci pe seară, dar mai tîrziu. O să fie acasă şi o să-ţi dea ceva... Dar, te rog, adu-ne nişte apă...

— Iia ! răzbătu din dormitor glasul abia auzit al bolnavei.

În seara zilei, după terminarea şedinţei, m-am întîlnit iarăşi cu Vandîşev şi cu nenea Roman. Am spus celor doi că, probabil, în seara aceea Şustov o să fie acasă şi ne-am hotărît să mergem împreună în strada Nikitskaia. Nu ne făcusem nici un plan anume, n-aveam voie să facem percheziţie sau să efectuăm vreo arestare, dar eram decişi să ne ducem pentru a putea pătrunde cît mai repede în tainele complotului duşman şi să înlăturăm astfel ameninţarea care plana asupra lui Ilici.

Apropiindu-ne de casa lui Şustov, am văzut iarăşi lampa aprinsă în geam, deşi de data

asta ea se afla ceva mai înăuntrul camerei şi de aceea lumina ei nu era atît de puternică. Ne-am oprit mai departe, privind spre această lumină care era un semnal pentru cineva.

— Se-nţeleg prin semne, nemernicii, spuse Roman printre dinţi. Ai „tunul" la tine, Serioga ?

— Niciodată nu mă despart de dînsul.

— Bine. O să le arătăm noi acuşi-acuşi.

— Chiar acum nu se face, nene Roman, i-am spus eu. Dacă lampa mai e în geam, înseamnă că nu s-au adunat încă toţi. De altfel, ar fi bine să ne cărăbănim de aici, să nu-i speriem. Dacă ne văd, dau bir cu fugiţii.

— Asta-i drept, dar unde să stăm ?

I-am dus la Petrovici. Tîmplarul sosise deja acasă. După ce le-am făcut cunoştinţă, au început să stea de vorbă. Eu am ieşit de cîteva ori şi m-am convins că lampa era tot în geam. După ce-au luat-o de-acolo, am înşfăcat lemnele pregătite încă de dimineaţă şi m-am dus sus să-ncerc să aflu ce se petrece în locuinţa lui Şustov şi-apoi să ne sfătuim ce avem de făcut. Numărul complotiştilor putea fi mai mare decît al nostru şi, desigur, erau înarmaţi.

— Du-te, Danii, şi adulmecă. Între timp, eu dau o fugă după niscai ajutoare, spuse Korojda. Prin apropiere se află o secfie de miliţie. Asta, mde, ca nu cumva să ne ducem după lînă şi să ne întoarcem tunşi.

Şustov nu mi-a deschis imediat. Din biroul său se auzea o forfotă surdă, paşi, şoapte. Cînd uşa se deschise, l-am zărit pe Şustov în prag. De îndată ce dădu ochii cu mine, se feri la o parte făcîndu-mi loc să trec şi, în timp ce eu aşezam lemnele lîngă godin, el închise uşa şi puse cheia în buzunar.

Cîteva clipe rămase tăcut cumpănind parcă ce să facă şi privindu-mă cu ochii plini de cruzime şi încărcaţi de ură. Traversă apoi camera, deschise larg uşa cabinetului şi, cu un gest, îmi porunci să intru.
În cabinet, aşezaţi pe divan şi pe scaunele de lîngă masă, stăteau Grabbe şi încă doi indivizi care, deşi erau îmbrăcaţi în haine civile ponosite, se vedea de la o poştă că sînt militari. Pe masă se găsea o sticlă de coniac abia începută şi nişte păhărele mici, albastre, din cristal, iar pe o farfurioară, bucăţi de pesmet. Fereastra dinspre stradă era astupată cu un pled cadrilat.

Cînd am intrat, tofi trei m-au privit cu ochi reci şi răi. Grabbe se sculă parcă în silă şi se apropie de mine. Duhnea a coniac şi a mahorcă. Priveam chipul

acestui om pe care-l uram şi mă bucuram în sufletul meu că jos, la Petrovici, eram aşteptat

.Fără să spună nici un cuvint, Grabbe mă izbi cu toată puterea peste fată. Lovitura lui a fost atît de neaşteptată, încît n-am apucat să mă feresc. Avea pumnul greu, ca de plumb, aşa că am zburat într-un colt unde m-am lovit cu capul de perete.

Şustov stătea rezemat cu umărul de tocul uşii; ceiialti doi tăceau. Grabbe mirii printre dinţi:

— Stîrpitură bolşevică ! Se duse apoi la masă, îşi turnă un păhărel de coniac şi-l bău. Eu rămăsesem în colt Şi-i priveam. îmi dădeam seama că din partea lor nu pot aştepta îndurare, că orice rugăminţi sau lacrimi nu-şi vor avea rostul, aşa că încercam să înving durerea şi regretul că viata mi se sfîrşeşte într-un mod atît de stupid. Dacă Vandîşev şi Korojda nu-şi dau seama că am dat de bucluc ? Ce-i de făcut ? N-are nici un rost să strig. De altfel, nici nu se poate : mi-ar închide imediat gura. Să sar pe geam ? Mi-ar tăia calea cei doi, iar mai încolo, la masă, se află Grabbe care îşi freacă pumnul rănit.

— Pentru ce m-ati lovit ? am întrebat eu încercînd să fac pe prostul. Nu sînt vinovat cu nimic...

— O să afli curînd, îmi promise ameninţător unul dintre cei care şedeau pe divan. Apoi scoase un revolver din buzunar şi, privindu-mă chiorîş, îl aşeză pe marginea mesei.

În clipa aceea mi-am amintit că mai am în buzunar pistolul căpitanului Jesteakov pe care îl purtasem mereu. Deşi îmi dădeam seama de inutilitatea acestei arme _ neîncărcate, m-am gîn- dit totuşi că poate reuşesc să-i sperii. „Ah,

13-163 dac-aş avea măcar un glonţ, atunci aş doborî pe unul dintre ticăloşii ăştia, iar împuşcătura s-ar auzi jos."

Stăteam mai departe în colt, în timp ce toţi patru se sfătuiau cu calm şi seriozitate ce să facă cu mine. Tofi erau de acord că nu puteau să-mi dea drumul. Să mă omoare ? Bine, dar ce vor face cu cadavrul ? Nu-l pot tîrî în stradă şi-apoi să-l încarce într-o birjă. Să mă ducă mai departe de casă, în vreo fundătură şi acolo să-mi facă de petrecanie ? Dar dacă la ieşirea din casă îi surprinde vreo patrulă militară sau miliţia ? E periculos şi riscă să fie arestaţi. Şi de o arestare se tem mai mult decît de orice, pentru că tot mai speră să pătrundă în sala congresului şi să-l poată asasina pe Lenin.

Pînă-n ultima clipă a vieţii mele n-o să uit cruzimea şi calmul cu care studiau toate amănuntele planului lor, n-o să uit tristeţea de moarte care mă copleşise. îmi imaginam deja cum mă vor tîrî, mort sau pe jumătate mort, pe străzile adormite şi pustii ale oraşului...

Am izbutit să duc mîna la buzunarul în care se afla pistolul, dar Grabbe îmi văzu mişcarea, se întrerupse la mijlocul unui cuvînt şi, apro- piindu-se de mine, mă izbi încă o dată. Apoi vîrî mîna în buzunarul meu şi scoase pistolul.

— Afi văzut ? rînji el. Aşadar, cătelandrul are dinţi. Ah, ticălosule ! scrîşni el, vîrîndu-mi ţeava sub nas. Apoi scoase încărcătorul şi, văzînd că-i gol, că pe teavă nu se afla nici un cartuş, aruncă pistolul într-un colt al divanului.

În clipa aceea m-a fulgerat un gînd ■ „Ce-ar fi, mi-am zis eu, să mă reped asupra unuia dintre ei, dacă încerc să pun mîna pe revolverul de pe masă şi astfel să-i silesc să

tragă ? Eu şi-aşa n-o să scap viu de-aici, măcar bandiţii să fie prinşi!" Pîndind clipa cînd nici unul nu se uita la mine, am ţîşnit spre masă gata să apuc revolverul. Dar braţul meu nu ajunse pînă la ţintă, deoarece o lovitură năprasnică peste fată mă zvîrli înapoi în colt unde m-am prăvălit. În clipa aceea am auzit pe cineva strigînd :

— Nu trage, Crabule !

Doi dintre ei — nu ştiu care anume — se apropiară de mine şi începură să-mi dea cu picioarele peste fată, în burtă, în coaste. Amîndoi aveau cizme. Mi-am acoperit obrazul cu mîinile şi m-am ghemuit simţind că mă sufoc şi sînt gata să leşin din cauza durerii care mă săgeta. Şi, ciudat lucru, prin fata ochilor au fulgerat şi s-au stins nişte imagini depărtate şi uitate de mult, nişte imagini care apăreau şi dispăreau cînd trupul mi-era săgetat de durerile cauzate de lovituri. Ca prin vis auzeam şoaptele pline de ură ale unuia dintre ei:

— Lepădătură bolşevică !... Stîrpitură !... Nemernicule !...

Într-un tîrziu, m-au lăsat în pace. Şustov aduse din camera vecină un şnur subţire de culoare verde — probabil de la vreun stor sau de la vreun geamantan — şi, după ce mi-au răsucit mîinile la spate, m-au legat de mîini şi de picioare ; apoi, făcînd din mănuşa mea un căluş, mi-au astupat gura.

Pe cînd se petreceau toate acestea, de undeva, dintr-o cameră îndepărtată, răzbătea glasul acela stins: „Iia!" Iritat, Şustov spuse din mers un : „Scuzati-mă, domnilor" — şi ieşi.

După ce Şustov se întoarse, cei patru se sfătuiră şi hotărîră ca mai tîrziu, cînd toţi ai casci vor adormi, să mă ducă în podul clădirii

a cărui cheie, de la moartea lui Ferapontîci, o avea Şustov şi să mă lase acolo. „O să crape de foame sau de ger, vita !" spuse unul dintre ei.

Abia mă puteam abţine să nu gem şi să nu ţip din cauza durerii. Mîinile mi se umflaseră imediat, deoarece şnurul subţire îmi intrase adînc în carne şi la fiecare pulsaţie a sîngelui aveam nişte dureri îngrozitoare, identice cu cele pe care le simţi cînd ai un abces. Deşi în gînd îmi luasem rămas bun de la viată, inima mai bătea încă animată de un dram de speranţă. Şi tocmai de aceea, atunci cînd, după un timp care mi s-a părut o veşnicie, am auzit prin păienjenişul durerii care-mi învăluise conştiinţa o puternică lovitură în uşă şi i-am văzut pe cei patru ridicîndu-se încet de la locurile lor cu fetele încenuşate şi împietrite de spaimă, şi cînd l-am văzut pe Grabbe repezindu-se la fereastră şi dînd la o parte un colt al pledului, pentru ca imediat să rostească printre dinţi: „S-a zis cu noi ! Ne-au înconjurat!" ei bine, eu am început să rîd. Am rîs de bucurie că fiarele acestea cu chip de om vor fi prinse şi vîrîte în cuşcă pentru ca niciodată să nu mai poată ridica mîna lor ticăloasă asupra cuiva, am rîs de bucurie simţind că viafa revenea treptat-treptat în trupu-mi amorţit.

Grabbe se îndreptă spre mine cu faţa crispată, ridică piciorul, dar ezită să mă lovească, deoarece uşa de la intrare începea să cedeze sub lovituri şi parcă auzeam vocea lui Vandîşev.

— Rezistăm ? întrebă Grabbe şi îşi scoase revolverul.

— Asta ar însemna, fără-ndoială, sfîrşitul nostru, răspunse unul dintre bandiţi care,

pre- făcîndu-se nepăsător, căscă şi îşi aprinse o ţigară.

— Va să zică ne lăsăm la cheremul acestor mitocani învingători ?

— Prefer să trăiesc. Deschide, Arkadi!

Şustov se urni cu greu, de parc-ar fi înaintat prin apă pînă la brîu, dar nu mai apucă să deschidă deoarece se auzi un trosnet de scîndură ruptă, scîrţîitul metalic al zăvorului şi peste cîteva clipe o mulţime de oameni înarmaţi năvăliră înăuntru. Şi, deodată, auzii vocea lui Vandîşev răsunînd ciudat:

— Sus mîinile! Aruncaţi armele!

încet, fără chef, de parcă mai trăgeau nădejde că pot scăpa, complotiştii ridicară mîinile.

— Danka ! mă strigă alarmat Vandîşev.

În loc de răspuns, am rîs. Am rîs şi am plîns de bucurie, dar şi de durere, pentru că şnurul cu care mă legase îmi pătrunsese aproape pînă la os. În treacăt fie spus, şi-acum mai am la mîna stîngă o cicatirce albicioasă — amintire din noaptea aceea de pomină.

— Iată că ne-am întîlnit iarăşi, boierule, spuse Vandîşev apropiindu-se de Şustov.

Acesta tăcea nemişcat; doar buzele şi mîinile îi tremurau.

Complotiştii fură percheziţionaţi, li se luară revolverele, iar lui Şustov un carnet de însemnări plin cu fel de fel de litere şi cifre. În timp ce erau împinşi spre uşă, Grabbe trecu pe lîngă mine şi fata i se strîmbă într-un rînjet ameninţător.

— Dac-aş fi ştiut... spuse el cu ură, de mult te-aş fi sugrumat, pui de căţea...

— Haide-haide ! strigă Vandîşev. Mişcă-ti picioarele, bestie contrarevoluţionară !

Locuinţa fu percheziţionată, dar nu se găsi nici un corp delict. Abia spre ziuă, cînd s-a controlat legătura de chei a lui Şustov şi s-au

încercat cheile la toate uşile din casă, am descoperit că una se potriveşte la uşa de fier de lîngă locuinţa portarului, uşă care închidea intrarea în pivniţă. Cercetînd pivniţa, am descoperit într-un perete o ascunzătoare; era un fel de firidă de piatră, fără nici un geam, cu pereţii acoperiţi de gheată. înăuntru erau îngrămădite nenumărate lăzi cu sticle de coniac, iar în cel mai depărtat colt, sub nişte saci aproape putrezi, am dat de revolvere şi carabine, pumnale şi bombe, toate aşezate cu grijă pe un aşternut de saci.

Astfel a luat sfîrşit încă unul din numeroasele comploturi puse la cale de cei care unelteau împotriva Revoluţiei...

20. SALUT, ZIUA DE MIINE !

A doua zi, congresul a ascultat raportul lui Krjijanovski referitor la planul GOELRO, plan care, în sala aceea rece şi slab luminată, părea de domeniul fanteziei, un vis irealizabil. Asta cu atît mai mult, cu cît pentru ca *Bolşoi teatr* să aibă lumină în timpul congresului şi pentru ca harta electrificării să fie alimentată cu energie, fusese nevoie să se stingă lumina în cîteva raioane ale Moscovei! Ne aflam la limita mizeriei I Iar Krjijanovski, dezvoltînd ideea lui Lenin privitor la electrificare, vorbea despre centralele pe care le vom construi mai întîi, despre mările de lumină care treptat-treptat vor inunda întinderile nesfîrşite ale Rusiei.

Uscăţiv, cu sprîncene negre, dese şi stufoase, Krjijanovski vorbea plimbind pe hartă virful unui băţ de lemn, iar Ilici, cu umărul drept puţin ridicat, asculta uitindu-se cînd la hartă, cînd la sală, cînd la blocnotesul din faţa sa. În seara aceea părea ciudat de îngîndurat şi ochii săi vioi şi scînteietori priveau parcă

undeva în viitorul îndepărtat pe care nu-l putea vedea nimeni.
Pe hartă se aprinseră nişte beculeţe albastre care marcau .centralele mici deja existente în oraşe şi mine, apoi se aprinseră cele roşii — centralele care urmau să fie construite.
Volhov, Svir, Nipru, Volga, Angara, Enisei! Cu ochii larg deschişi, mi-am imaginat aceste fluvii puternice care de mii şi mii de ani curseseră fără folos între malurile adormite, săltînd în albiile lor stîncoase sau peste praguri, fără să bănuiesc că aceste imagini îmi vor hotărî 6oarta. Ascultîndu-l pe Krjijanovski mi-am amintit de planurile la care lucra Alexei Jesteakov, de nopţile petrecute de bătrînul inginer aplecat asupra proiectelor de hidrocentrale şi pentru prima oară mi-am dat seama cît de necesare trebuie să fie toate aceste planuri din moment ce însuşi Ilici vorbeşte şi se gîndeşte cu atîta înflăcărare la ele.
— ...Construind pe Nipru, lîngă oraşul Alexandrovsk, un baraj puternic — spunea Krjijanovski — nivelul apei va creşte şi va acoperi renumitele praguri ale Niprului, iar puterea apei zăgăzuite ne va da posibilitatea ca aici să construim cea mai mare hidrocentrală a Rusiei... Salvarea industriei Petrogradului depinde de dezvoltarea hidrocentralelor proiectate iată aici, pe rîurile Volhov şi Svir... Dincoace, în regiunea Uralului, unde s-a aprins beculeţul, intenţionăm să construim centrala raională Kizilovsk...
La terminarea raportului, după ce îşi strînsese toate hîrtiile, Gleb Maximilianovici îşi trecu mîna peste frunte îndepărtîndu-şi părul negru şi spuse cu o mîndrie înflăcărată, dar şi puţin tristă :

— Astfel vom putea lecui groaznicele răni pricinuite de război. Da, nu-i vom putea învia pe tovarăşii noştri căzuţi la datorie, ei au murit fără să mai apuce a se bucura de binefacerile energiei electrice. Să ne mîngîie însă gîndul că jertfele acestea n-au fost zadarnice, că noi trăim vremuri nespus de măreţe cînd oamenii deşi trec pe acest pămînt ca nişte umbre pieritoare, realizările lor rămîn să-nfrunte veşnicia.

Mi-a rămas de asemenea întipărită în minte cuvîntarea rostită în ziua aceea de încă un delegat. Felul lui de a se adresa direct, sincer şi emoţionat m-a impresionat adînc, în ciuda faptului că uneori s-a bîlbîit. Numele delegatului era, pare-mi-se, Iahnevici.

Cu cizmele scîlciate, îmbrăcat într-o haină unsuroasă de muncitor, cu o cazacă neagră, cu gîtul înfăşurat în loc de fular cu un prosop cenuşiu rupt, la capetele căruia atîrnau nişte franjuri, delegatul vorbea încleştîndu-şi la piept mîinile sale uriaşe şi noduroase, mîini de om care toată viata trudise din greu.

— ...Nimic din ce-i pe mine nu este al meu, spuse Iahnevici şi cătă spre prezidiu, spre Ilici, de parcă acesta ar fi putut confirma cele spuse de el... După douăzeci de ani de slugăreală la fel de fel de chiaburi şi popi, am fost încorporat şi am ajuns la Petrograd. Nu sînt membru de partid. Bineînţeles eu n-am fire de răzvrătit. Cu toate acestea, aş vrea să spun cîteva cuvinte... Istoria ne-a bătut în poartă. În jurul nostru totul se mişcă: şi stelele, şi luna, şi soarele, învăţaţii ştiu şi spun pe bună dreptate că unde nu există mişcare, nu există nici viată. Dar şi cei neînvătati ştiu că apa stătută se cloceşte, iar apa care curge se împrospătează, se curăţă de murdărie. Şi uite că noi am mers înainte,

cu toate că a trebuit să jertfim multe vieţi. Altfel însă n-am fi izbutit să ajungem, iacătă, să şe- dem pe scaune şi să stăm de vorbă ca tovarăşi la acest congres. înainte se zicea despre noi: „Asta-i neam de traistă, un mujic rus cu sînge puturos, un urs necioplit..."

— Vorbitorul tăcu, stătu puţin pe gînduri şi pumnii lui mari şi înăspriţi de muncă se strînseră şi mai tare la piept. Ochii săi luminoşi priveau uimiţi şi înflăcăraţi pe sub sprîncenele de ^culoarea paiului. În sală răsunară aplauze şi el .le ascultă cu mirare. Apoi continuă :...Tocmai aici e marea deosebire pe care n-am izbutit s-o arăt. Am vrut numai să vă împărtăşesc nifel din ceea ce simt. Noi jucăm cu cărfile pe fată...

În clipele acelea m-am uitat spre prezidiu. Vladimir Ilici asculta bucuros şi cu o deosebită atenţie cuvintele delegatului şi dînd de cîteva ori din cap, şopti: „Aşa... aşa..."

— ...iar noi, mujicii neciopliti, veniţi din sate şi cătune, am ailat aici tot, ne-am lămurit cum stau lucrurile... Tovarăşi, revoluţia nu se iace iără jertfe, jertfa fraţilor noştri, a sîngelui nostru. N-ai încotro: dacă vrei ca focul să ardă, trebuie să bagi lemne într-însul. La noi e la fel: focul revoluţiei arde, aşa că-i nevoie de jertfe pentru a ne uni într-o singură Internaţională în care să nu se facă deosebirea între piei negre, galbene sau albe, ci toti să fim la fel. Da, noi avem datoria să menţinem vie flacăra *Internaţionalei*. Cu ce ? Cu munca noastră cinstită. E drept că trăim cu toţii ca vai de lume, dar despre asta, ce să mai vorbim ? Ne e greu nouă, ţăranilor, le e greu şi muncitorilor, dar muncitorii aduc mereu-mereu jertfe, aşa că şi noi ţăranii trebuie să facem la fel. Iată cum stau lucrurile...

Iahnevici fu condus la locul său de aplauze furtunoase, iar Lenin îl urmări cu o privire bucuroasă, care voia parcă să spună: „Poporul! Toate le înţelege poporul..."

Iar eu cătam spre Ilici şi-n inimă-mi creştea şi se statornicea o bucurie de nedescris: „Aşa-dar, iată cum e Ilici!..."Ce-aş putea să mai adaug pentru a încheia povestirea aceasta despre zilele zbuciumate pe care le-am trăit în tinereţe? Vandîşev a murit la trei luni după întîmplările povestite aici. Fusese delegat la Gel de-al Zecelea Congres al Partidului şi făcuse parte din grupul celor trei sute de comunişti care plecaseră de la congres direct la Kronştadt pentru a înăbuşi rebeliunea de-acolo. În timpul unui atac, Vandîşev fusese rănit şi murise pe gheata Golfului Finic. Cînd mă gîndesc la dînsul, totdeauna îmi amintesc minunatele cuvinte ale lui Bagritki, scrise parcă anume pentru Vandîşev:

...Tinereţea ne-a aprins Pieptul în război — Şi la Kronştadt ea ne-a-mpins De-am răzbit prin sloi...[1]

Bucuria întregii mele vieţi o datorşz faptului că-n calea mea am întîlnit mereu oameni ca Vandîşev şi Korojda, că l-am cunoscut pe Lenin şi pe mulţi alti luptători neînfricaţi care s-au jertfit pe sine de dragul măreţei cauze căreia i-au dăruit toată vigoarea inimii şi chiar viata...CUPRINSUL

[1] **Din poezia *Moartea pionierei.* În romîneşte de Ioani- chie Olteanu. (Vezi Bagritki, *Versuri,* Editura pentru literatură universală. Bucureşti, 1961, pag. 127.)**

Apărut 1965. Tiraj 15.125 ex. broşate. Hlrtie tipar înalt ediţii mat tip B de 63 g/m Ft. 700x920/32. Coli ed. 7,92 Coli tipar 6,5. A. nr. 17.212. C.Z.*
întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", Str. Grigore Alexandrosni nr fiS—QR. Bucureşti — R.P.R.,

